

PS II

170

ANUL I.

Nr. 9—10

SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE 1944

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1944

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ
Academia teologică, Caransebeș

A P A R E L U N A R

Administrador:

Prot. TEODOR ROȘCA
Cășieria Diecezană, Caransebeș

Inscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr 4—1944.

CUPRINSUL :

REDACȚIA :

Prof. Dr. P. REZUȘ :
Prof. Dr. M. CHIALDA :
Pr. I. CÂMPIANU :
Diacon N. CORNEANU :
Prot. TEODOR ROȘCA :
Prof. Dr. P. REZUȘ,
Pr. ORESTE GHERASIM,
Dr. OCTAVIAN SCALAT :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Arh. Dr. L. BUSUIOC, prof. :
Prof. Dr. P. REZUȘ,
Prof. Dr. M. CHIALDA,
Prof. VIRGIL TURCAN,
Diacon N. CORNEANU :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Pacea popoarelor

Circulația dogmatică interconfesională

Doctrina Vechiului Testament despre nemurire

Mișcarea sectară în eparhia Caransebeșului

Problema sufletului la scriitorul patristic Arnobiu de Sicca

PROBLEME ACTUALE : *Sfințirea bisericii*

COMENTARII : *Vitalismul chimic, Antinomiile veacului nostru : creație—distrugere, Proști și nebuni*

PORTRETE ORTODOXE : *Mitropolitul Silvestru Morariu, Rectorul Dr. Iosif Olariu*

LECTURI MORALE : *Cine va arunca prima piatră ?*

RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE : *Marele teolog Dr. Iosif Iuliu Olariu [1859—1920], Ion Petrovici apologet creștin, Hristos în Vechiul Testament, Preoți de mir adormiți în Domnul, Probleme școlare confesionale, Natura și valoarea timpului, Materia și viața, Evangelia în război, Cer și pământ, Pământul și istoria sa, Intâia carte de învățătură, Introduction à Tagore*

NOTE : *Candela jubilară, Suferințe ardelene*

CRONICĂ : *Intru mulți ani Stăpâne ! Armistițiul, Cuvântul Bisericii în fața evenimentelor, Clerul ortodox la datorie, Monte Cassino va fi refăcut, O nouă Ligă a Națiunilor, Vaticanul și viitorul micilor națiuni, Bombardarea Capitalei de aviația germană, Școli teologice deschise la Moscova, † Liviu Rebreanu, Noua constituție democratică, Parlamentul român va funcționa în curând, Alte țări au cerut armistițiu, Ardealul nostru sfânt*

BIBLIOGRAFIE TEOLOGICĂ

214, 2876
PS III 316

PS II. 170

Anul I

Septemvrie—Octomvrie 1944

Nr. 9—10

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Pacea popoarelor

Învolburarea din ce în ce mai aprigă a războiului, intensitatea sa din ce în ce mai crescândă, hecatombe de victime de tot felul, ce se adaugă altor hecatombe, îndepărtează mai mult decât oricând de pe acest pământ chinuit pe acel înger nevinovat al păcii, care astăzi suspină și plânge.

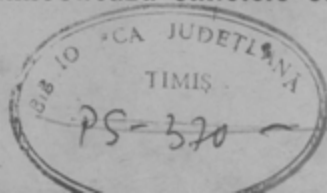
Furia maximă cu care este purtat acum războiul, după scurgerea atâtor ani nefericiți pentru Europa și omenirea întreagă, ar putea însemna și un preludiu pentru o descreștere și o liniștire treptată a patimilor deslănțuite și a urilor nemărginite și o reîntoarcere penitentă în calmul făgaș al păcii.

Așa este îndemnată să creadă toată lumea, care urmărește cu înfrigurare mersul operațiunilor militare pe multiplele fronturi ale morții și observă înaintarea acestui războiu gigantic, spre îngrozitorul său punct culminant...

Credința aceasta însă, semănată în sufletele contemporanilor noștri de nostalgia vremurilor de pace, nu va încolți, nici nu va face rod. Pacea, ca orișice creatură nobilă și gingașă a omului, are și ea multă nevoie de îngrijire necesară pentru a se naște și desvolta.

Această îngrijire necesară pentru nașterea păcii este direct opusă îngrijirii intense de astăzi a războiului...

Războiul are nevoie de ură, pacea de dragoste; războiul folosește arme ucigătoare materiale, pacea folosește armele duhovnicești ale vieții; războiul distruge totul, omoară, nimicește și pervertește sufletele servitorilor săi, pacea clădește, învie, înalță și înobilează sufletele celor ce-o iubesc.

Cum ne-am putea gândi, astfel, la o pace apropiată, la o pace posibilă, în acest imens noian de ură înarmată, care-și tâlăzuește valurile sale din Europa până'n America și din Asia până'n Africa?

Din contră, ura încheștează mâinile și mai mult pe oțelul armelor, iar o pace forțată sau o pace imediată, prin ingenuncherea unuia dintre adversari, ar fi o pace schiloadă, o pace care ar crește mai departe germenii urii și germenii nefaști ai războiului.

În cazul acesta s'ar repeți încăodată în istorie una dintre păcile impuse învinsului, dar care n'a durat decât atât cât i-a trebuit celui căzut pentru a se ridica, cu mai multă furie și ură, împotriva celui tare...

Acesta este destinul războaelor și tot acesta este și destinul păcilor, pe care le alcătuește omenirea de mii de ani...

Orice încercare omenească de a ieși din acest impas grozav a căzut în discredit, orice apărare a unei stări de pace a fost învinsă și compromisă de izbucnirea unui nou războiu, orice elan pacifist a fost fărâmițat în pulbere de numeroșii adepți ai zeului Marte... Să ne aducem aminte despre renumita „Ligă a Națiunilor“, acea instituție omenească creată anume pentru paza și organizarea unei păci durabile...

După zidurile ei însă, se învolbura ura tot mai mult, planurile secrete de răzbuinare și războiu erau țesute tot mai fățiș, până când o nouă dramă a izbucnit și Liga aceasta a păcii s'a disolvat.

Acum se vorbește din nou despre o nouă „Ligă a Națiunilor“, iar alți promotori ventilează planurile unei idei și mai mărețe, acea a unei „Confederațiuni de State unite ale Europei“, sau chiar „ale lumii“.

Aceste noi alcătuiuri omenești, în vederea organizării unei păci durabile însă, sufer de aceleași vicii de fond, ca și vechile alcătuiuri.

În aceste alcătuiuri pacifiste comandă și conduce cel mai tare și trebuie să asculte cel mai mic; beneficiază tot cel mai puternic și suspină neconținut tot cel slab, așa că este natural să se nască nemulțumiri mari, care vor fi sâmburii unei disoluții iar mai apoi ai unui nou războiu.

Pacea organizată prin forță și teroare nu poate avea vieață durabilă!

Pacea are nevoie de cu totul alte condițiuni pentru înstăpânirea sa în lume. Aceste condițiuni le oferă creștinismul, care este supranumit și „religia păcii”.

Numai „religia păcii” poate dăruii lumii adevărata pace trainică, constructivă și dătătoare de liniște sufletească și de viață trupească.

Această religie pune la temelia păcii dragostea, acea virtute creștină care dacă ar exista cu adevărat între popoarele lumii, atunci n’ar mai izbucni niciodată războaie...

Această religie cuprinde între învățăturile sale porunca iertării, acea poruncă minunată, care dacă ar fi pusă în praxă n’ar mai exista gust de răzbunare, mână încleștată pe armă, nici ucidere de frate...

Această religie cere dela fiecare dintre noi să nu asuprim pe aproapele; ea înalță libertatea, egalitatea și fraternitatea la rangul de sori luminoși, cari să lumineze întreaga noastră viață pământească...

Dacă popoarele lumii ar cere ocrotirea acestei religii, atunci pacea eternă și-ar începe domnia sa, nestingherită de nimeni și nimic.

Religia creștină, însă, condamnă tendințele imperialiste, ea nu admite înarmările secrete în vederea distrugerii și morții, ea dojenește pe cei ce umblă cu violența în istorie, năpăstuind pe cei mici și slabi.

Intronarea păcii în lume este, astfel, hotărâtă de o deplină și adevărată încreștinare a tuturor popoarelor.

Toate popoarele, și cele care cred că sunt creștine, și cele care au căzut dela creștinism, și cele care nu sunt creștine, trebuesc din nou misionate.

Cuvântul Domnului nostru Iisus Hristos, care este cuvântul păcii, trebuie să răsunе puternic, pe toate câmpurile de luptă, căci numai el poate pregăti și poate întrona efectiv pacea în lume.

REDACTIA

Circulația dogmatică interconfesională

Studii preliminare la o ofensivă ortodoxă mondială

Schimb universal de valori

Schimbul universal de valori este una dintre realitățile ce stau la temelia creației. Acest schimb de valori alimentează însăși viața, cultura și civilizațiunea omenească; fără acest schimb nimic nu este posibil pe pământ și n'omnire; fără acest schimb încetează orice proces și orice progres.

Însăși înțelepciunea divină a stabilit acest schimb, în toată economia și realitatea lui, odată cu creația. De acest schimb, sau mai bine zis pentru acțiunea creațională: de această creație de valori și combinare a lor, se folosește însăși Divinitatea. Dumnezeu creează întâiu lutul cu toate elementele sale, din care apoi va face corp pentru om și-l va combina organic cu spirit viuificator, tot El dăruiește omului toate elementele, din care el și-a organizat și construit casa sa modernă pe pământ, cultă în cunoștințe și civilizată în descoperiri și confort.

În sfârșit, însăși Divinitatea oferă omenirii, pentru totdeauna, *adevărul absolut*, pentru schimb și folos, una dintre realitățile cele mai prețioase și unul dintre schimburile cele mai scumpe omenirii. Divinitatea schimbă omenirii, neprimind nimic îndărăt — de fapt, Divinitatea, valoarea absolută și supremă, nici nu are nevoie de nimic și omul nici nu poate să o răsplătească prin altceva decât prin ascultare și preamărire — valori absolute din sânul său dumnezeiesc. În tulburea și eteroclita tălăzuire a celorlalte valori umane, aceste valori absolute divine revelate devin valorile supreme pe care le posedă omenirea, de aceea și schimbul lor este cel mai prețios schimb ce se îndeplinește neconținut în lume — în Biserica creștină — dela primirea lor. Cu sensul ortodox al acestui schimb, cât și cu importanța și consecințele lui adânci interconfesionale ne-am propus a ne ocupa și noi în modestul studiu de față.

Adevărul este universal

*Adevărul este unic.*¹ O afirmație stabilă aproape axiomatic, de toate ramurile de știință profană sau de filosofie, unde ostenește gândirea omenească. Spre acest adevăr, de aceea, țineste, peste tot, omul și atunci

¹ C. Rădulescu-Motru, *Criteriul adevărului în lumina limbajului*, în Revista Fundațiilor Regale, An. IX, Nr. 11, 1 Noemvrie 1942, p. 397 spune următoarele: „Adevărul nu poate fi decât unul, chiar dacă probarea lui se face prin metode diferite. Nu poate fi decât unul, deoarece realitatea pe care el o reprezintă este una și despre o singură realitate nu se pot da două adevăruri diferite. Filosofii toți, chiar acei cari, la constituirea adevărilor științifice, pun pe picior de egalitate experiența și rațiunea, sunt constrânși totuși să conchidă, în cele din urmă, la unitatea de criteriu a adevărului.”

când îl atinge își asigură una dintre cele mai prețioase valori. Filosofia a ridicat chiar adevărul la rangul de *valoare teoretică supremă*.

Fiind unic, *adevărul are curs universal*. El este moneda cu care se plătesc, oriunde, egal, străduințele de orice fel ale omului: pe oricare parte a globului și pentru oricare preocupări, mai telurice sau mai metafizice. Stând pe aceste puncte de vedere, intenția înfeudării acestui adevăr, a încătușării lui, sau a fixării lui prin scris, prin graiu, sau printr'un alt procedeu al inventivității moderne, este zadarnică. Adevărul este al tuturor, nu numai al unuia, el folosește întregii lumi.¹ De aceea, marii filosofi, care au fost conștienți de adevărata misiune a adevărului, nu numai că nu au scris aproape nimic, dar au avut o adevărată oroare față de scris.²

Adevărul nu poate fi al unui individ, nici al unei caste, nici al unei națiuni, sau al unei rase, ci el este al întregii omeniri, fără deosebiri de colorit etnic sau religios. Ca și Europeanul, și Asiaticul are nevoie de aceeași axă spirituală; ca și Românul, și Indianul din America, sau Arabul din Asia Mică prețuiește la fel această valoare unică cosmică. Adevărul nu poate fi apoi nici al unui filosof, sau al unui sistem de gândire oarecare și nici al unei cărți. Filosofului sau școlii filosofice îi aparține numai meritul de-a-l fi descoperit mai curat, sau mai puțin curat.

Noblețea, dar și tragedia adevărată a omului, este însă, atunci când el încearcă să-l afle, să-l descifreze și să intre în posesia lui. Omenirea a cunoscut cele mai mărețe clipe, în această muncă titanică de descifrare a adevărului. Filosofia tuturor secolelor ne e martoră în această goană fără răgaz, în a afla adevărul, a-l defini și a-l fixa în sistem de cunoaștere. Adevărul cunoscut însă, de un sistem este depășit de altul, sau chiar complet răsturnat, iar mintea omenească reia drumul chinuitor al lui Sisif, spre o nouă culme gnoseologică și o altă prăbușire eretică.

O muncă titanică, care umple cu vuetul ei toate secolele de dinaintea ivirii creștinismului, și se continuă cu același vuet zadarnic, de chimvale și aramă sunătoare, și acum, în afara sistemului filosofic de gândire creștină.

„Ideea de adevăr, spune în acest sens și *filosoful român I. Petrovici*, este intim legată atât de măreția cât și de tragedia omului. Avem fără îndoială un testimoniu de măreție întrucât adevărul întovărășește efortul neobosită a individului de a eși din marginile sale egoiste, pentru a se identifica cu eternul universal — valabil pe care îl presimte deasupra sa. Avem pe de altă parte și un indiciu al destinului nostru tragic, care ne îmboldește să alergăm fără hodină după o lumină care ne atrage, ne vrăjește, dar care nu voințește să ni se predea niciodată întreagă, ci numai sub formă de raze furișate”.³

Cu apariția creștinismului însă, adevărul înscrie cele mai glorioase pagini din istoria omenirii, cele mai adevărate, întrucât pentru prima dată omenirea, neputincioasă noetic de-a ajunge la adevăr, îl primește, din grație,

1 N. Crainic, în „Pentru unirea cu Roma”, Gândirea, An. XX, Nr. 8, Octomvrie 1941, p. 450, spune în acest sens: „Schimbul de idei e universalmente practicat, nu numai interconfesional”.

2 De fapt, aceasta este și cauza esențială, că Domnul nostru Iisus Hristos n'a scris nimic, iar învățătura creștină, tot din cauza aceasta, n'a fost, în întregime, decât o predanie. Cf. P. Rezuș, *Tradiția dogmatică ortodoxă*, Caransebeș, 1939, pp. 182—191.

3 *Problema adevărului*, în Gândirea, An. XX, Nr. 7, Septemvrie 1941, p. 347.

unic și deplin. Este marele moment cosmic de revelare gnoseologică divină a adevărului asupra vieții și sorții omenirii. Procedura supranaturală de împărtășire a acestui adevăr ține seamă nu numai de esența noetică a adevărului absolut, unic și cu mers universal, dar și de condițiile unei ideale însușiri a lui de către omenirea tuturor timpurilor și locurilor.

De astă dată, la acest moment crucial al omenirii, nu un om genial descopere noi idei și le clădește în sistem de gândire și de viață, ci una din persoanele dumnezeiești ale Preasfintei Treimi. Un Dumnezeu se întrupează în omenire, spre a o învăța și mântui. În fața neputințelor funciare ale naturii umane, Dumnezeirea descoperă calea cunoașterii și trăirii omeniești. În acest scop, fiindcă omul, prin păcat, pierduse starea sa primară de grație și lezase, prin neascultarea sa, însăși Divinitatea, Dumnezeu-Omul Iisus Hristos trebuia să o mântue printr'un sacrificiu dintrodată dumnezeiesc și omenesc. Cu siguranța divină că această misiune o va îndeplini întocmai la sfârșitul călătoriei Sale pământești, natural și normal întrupat, în haină, carne și gând omenesc, Dumnezeu-Om învață, în decursul activității Sale de 3 ani, o nouă Evanghelie. Această Evanghelie este noul sistem filosofic de gândire și de viață, pe care-l dăruiește acest Dumnezeu-Om omenirii, respectând întru totul normele raționale de predare și de însușire omenească.

Deși este Dumnezeu cel ce întemeiază în omenire un nou sistem filosofic, El este Dumnezeu însă numai pentru cel ce crede și se odihnește în El; deși rodul ostenețelor Sale pe pământ este adevăr absolut, în afara căruia nu există adevăr, deoarece El ține să afirme luminos: „*Eu sunt alfa și omega, începutul și sfârșitul, cel dintâi și cel din urmă*”,¹ iar în altă parte: „*Eu sunt calea, adevărul și viața*”,² pentru ca apostolul Pavel să afirme: „*Hristos este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu*”,³ totuși acest adevăr nu este impus autoritativ, odată pentru totdeauna, dela această dată, și pentru toate conștiințele, ci mintea omului este lăsată liberă. Este lăsată liberă a acționa și a lucra chiar asupra acestui tezaur nou dumnezeiesc de gândire și viață, fie spre a și-l însuși, fie spre a-l nega, în orbirea sa, și a alerga mai departe, pe căile pline de sirene gnoseologice ale pierzării.

Dumnezeu nu putea impune înțelepciunea Sa dumnezeiască, cu putere dumnezeiască, creaturii, fiindcă atunci însuși țelul economic al creației ar fi fost compromis. În cazul unei impunerii dumnezeiești a unicei gândiri și vieți, ce duc spre mântuire, ar fi fost zadarnică însăși întruparea, însăși revelarea de adevăruri, însăși hristologia și întreaga soteriologie, atât de dumnezeiește înfăptuită pentru nevoile creaturii. Deși în fața și în paza unui sistem noetic de origine supranaturală, omenirea rămâne aceeași, liberă și independentă a se manifesta cum crede de cuviință.

Aici stă, cu un termen impropriu, toată genialitatea noului sistem de gândire, deoarece, intact păstrat, de-o paznică intolerantă — Biserica — el nu numai că poate oferi oricând omenirii adevărul și mântuirea, dar poate demonstra ineficacitatea cotidiană a oricăror alte străduințe omeniești, ce obosesc, fără rezultat, în afara acestor eterne șabloane de gândire.

Cel ce vrea să gândească altfel, cu orice preț, și pleacă dușmănos în contra pozițiilor creștine, el sau se întoarce penitent la ele — ca mai toți marii

1 Apoc., 1, 8.

2 Io., 14, 6.

3 I Cor., 1, 24.

savanți și filosofi —, sau se pierde, în cele mai oribile forme de gândire și viață.

Ne sunt cunoscute, așa, dela noi, cazurile de reîntoarcere la acest sistem de gândire și viață al marelui om de știință *Dr. N. C. Paulescu*,¹ cât și cazul filosofului *Nae Ionescu*.²

Căci, toți marii gânditori, pe care i-a cunoscut omenirea de totdeauna și de pretutindeni s'au ocupat cu problemele ce sunt pietrele unghiulare ale noului sistem de gândire și viață creștină. Ei sunt cu atât mai prețuiți astăzi și au drum cu atât mai lung, cu cât gândirea lor s'a apropiat mai luminos de temelia eternă a adevărului. Numai falsa știință și falsa filosofie pot ignora pozițiile gnoseologice creștine, deoarece noul sistem filosofic, revelat de Dumnezeu-Omul Iisus Hristos, sau creștinismul, este încredințat unei școale filosofice eterne, de către însuși Domnul nostru Iisus Hristos. Această școală a fost prevăzută cu cele mai ideale calități și puteri, pentru a asigura paza intransigentă a tezaurului doctrinal revelat. Condusă de o ierarhie, fiind indefectibilă și infailibilă, una, sfântă, apostolică-tradițională și ecumenică-universală, Biserica este singura organizație socială, care asigură intangibilitatea cunoașterii și gândirii creștine.

Dumnezeu, peste tot, unde asigură roadele mântuirii obiective, îndeplinită supranatural prin puterea Sa divină ipostasiată în Om, întrebuițează mijloace infailibile. În urma întrebuițării acestor mijloace nu mai puteau interveni surprizele care intervin în diferitele școli filosofice, care denaturează complet doctrina inițială a maestrului, încât nici nu o mai recunoaște posteritatea.

Tezaurul doctrinal creștin, deci, există și azi, miraculos, în starea sa de curățenie inițială divină. Acest fenomen s'a putut întâmpla numai în Biserica ortodoxă, care a fost mai intransigentă pe pozițiile tradiționale și a păstrat adevărul revelat fără nicio știrbire; el s'a păstrat și'n Biserica rom. catolică și se mai păstrează încă, dar cu știrbiri papale — ale unui singur om —, care dogmatizează noui adevăruri individuale „*ex cathedra*”, în corpul diamantin al tezaurului revelat.

În rom. catolicism se luptă astăzi două sisteme de gândire și de viață creștină: unul adevărat, cel revelat de Domnul nostru Iisus Hristos, altul, cel mincinos, introdus de papa, care s'a decretat, în acest scop, infailibil, spre a-i fi infailibile și decretările posterioare. De loc, nu se mai păstrează acest adevăr în Biserica protestantă, în diferitele erezii sau secte și schisme. Numai sursa ortodoxă, deci, poate oferi răcorire și săturare tuturor minților ce se chinue cu aflarea adevărului. În tezaurul ortodox se află conținute toate adevărurile dumnezeiești unice și cu mers universal, care ar trebui să intre în patrimoniul întregii umanități. Cu acest tezaur revelat, de adevăruri unice și universale, se petrece însă unul dintre cele mai curioase fenomene. El cuprinde în sine răspuns la toate întrebările, ce le ridică mintea omenească, și totuși nu toate mințile aleargă și primesc această deslegare. Chiar atunci când, după îndelung chin, ajung la această ultimă și supremă soluție, ele refuză lumina creștină ortodoxă, ca pe o

1 „Mărturia lui N. C. Paulescu” ne este redată și de: I. Mihălcescu și Em. Vasilescu, *Apărarea credinței. Lecturi apologetice*, București, Cugetarea, 1937, pp. 28—29.

2 Concepția creștină a lui Nae Ionescu se poate urmări și în: „*Istoria Logicei*”, Buc. 1941, pp. 35; 37 sq.; etc.; vezi apoi și seria de articole din „*Roza Vânturilor*”, etc.

soluție facilă, fiindcă nu au pătruns în mecanismul intim al credinței și mântuirii creștine.

Spre a ilustra mai bine aceste constatări să nu ne depărtăm de pe terenul filosofic, care ne oferă, mai mult decât oricare altul, luminoase și potrivite exemple.

„Cercetările filosofice cuprind, după propria constatare a unui filosof de marcă, dl Ioan Petrovici, un câmp de probleme numeroase și variate, dar dintre toate aceste probleme două sunt care ocupă centrul preocupărilor filosofice; una este problema existenței și alta problema cunoștinței. Problema existenței se leagă de întrebarea următoare: care sunt fundamentele, care este structura și care sunt perspectivele existenței? Și problema cunoștinței se leagă de altă întrebare: care sunt posibilitățile de cunoaștere ale spiritului nostru, cât putem cunoaște și ce putem cunoaște?”¹

Și una și alta, aceste probleme au tulburat visurile filosofilor de totdeauna. Dacă privești într-o carte ce cuprinde „teoria cunoștinței”, sau în alta ce cuprinde vreun sistem de „filosofie existențialistă”, rămâi foarte mirat de flora teoriilor ce le poate inventa gândirea omenească. Și mai surprins ești, când le privești prin prisma creștină!

Chiar dacă unii filosofi vor goni din calculul lor gnoseologic, complicat și vast, radical ideea divină, ca *Voltaire*, apoi *Feuerbach*, chiar și *Kant*, totuși, gândirea lor va rămânea suspendată, fără liniștitorul final pe care-l cere orice suflet, sincer mișcat de soarta lui. Vor trebui accente patetice ca cele ce răsar din filosofia existențialistă a unui danez ca *Søren Kierkegaard*,² pentru ca privirile filosofiei să se reîntoarcă iar penitente, pe unul dintre cele mai pline de surprize drumuri ale Damascului.³

Ce folos poate avea lumea din toate sistemele gnoseologice de ultimă oră? Că unul afirmă că nu cunoaștem nimic și se numește agnostic, că altul este sceptic, iar altul pesimist, că altul cunoaște tot și este raționalist, iar altul nu vrea să cunoască decât prin simțuri și este sensualist, empirist sau pozitivist, în sfârșit, că altul nu cunoaște decât în măsura faptelor și este pragmatist, până la ce culme au înaintat pașii omenirii? Dar și cât de grozavă este și prăbușirea sisifică de pe această culme?⁴

Ce e mai frumos însă, e că, alături de aceste sisteme, merg și de acelea ce infirmă însuși fenomenul vieții — materialismul — însuși fenomenul spirit, și se complac a trăi original, dar parazitar, în umbra celorlalte sisteme filosofice — combătându-le — dar mai ales în umbra religiei creștine. „Teoriile socialiste, atee și materialiste, afirmă în acest sens *apologetul I. Gh. Savin*, care visează o societate fără religie, sunt posibile numai fiindcă există religia”.⁵

1 *Comemorarea lui Hegel*, în *Revista de filosofie*, vol. XVI (serie nouă), Nr. 3—4, Iulie—Decembrie 1931, p. 213.

2 Consultă valoroasa lucrare asupra filosofiei existențialiste kierkegaardiene a lui: G. Popa, *Existență și adevăr la Søren Kierkegaard*, Sibiu, Seria teologică, 1940, pp. 32 sqq; 223 sqq; 318 sqq; etc.

3 Cf. V. Lazarescu, *Pe drumul Damascului. Filosofia pe calea apropierei de religieune*, în „*Omagiu Mitropolitului N. Balan*”, Sibiu, 1940, pp. 482—492.

4 Vezi această analiză tragică a adevărului și la: Otto Liebmann, *Analysis der Wirklichkeit*, Strassburg, 1911, pp. 150 sqq; 260 sqq.

5 I. G. Savin, *Apologetica. Elemente de filosofia religiunii creștine*, Buc. 1929, p. 32.

Aceste paradoxale ireductibilități epistemologice sunt observate chiar de reprezentanții autorizați ai filosofiei, ca *N. Bagdasar*, care, pus în fața acestor situații penibile ce le ridică întrebările fundamentale fără răspuns ale epistemologiei profane constată: „Marii metafizicieni din toate timpurile au căutat în prealabil să-și dea seama de mijloacele capabile să-i ducă la scopul urmărit. Ei au examinat deci și cunoștința, dar au examinat-o sumar și mai mult în fugă, manifestând o încredere totală, neîndeajuns de legitimată, într'unul sau într'altul din mijloacele cognitive. Așa se explică de ce gânditori mari, cari s'au servit de același mijloc de cunoaștere, au ajuns la sisteme metafizice contradictorii, la construcții personale ce au mai mult o valoare istorică. Această opoziție de sisteme metafizice a determinat în cele din urmă pe gânditori să-și pună problema cunoștinței și s'o analizeze în toate articulațiile ei. Metafizicienii distingeau, e drept, mai multe grade sau specii de cunoștințe, relevând neajunsurile unora și eficiența rodnică a altora. Dar, niciunul din marii metafizicieni ai timpurilor trecute n'a cercetat amănunțit care sunt factorii constitutivi ai mijlocului de cunoaștere pe care ei îl socoteau în stare să-i ducă la scopurile propuse, niciunul nu și-a pus problema dacă și întrucât mijlocul cognitiv întrebuințat este în adevăr eficace. Fără o prealabilă și severă critică a cunoștinței, ei se aruncau încrezători la deslegarea celor mai vaste și mai dificile probleme, sperând să atingă pe calea cea mai scurtă posibilă scopurile teoretice cele mai înalte cu putință. Acumularea de construcții metafizice, unele mai rotunde, mai personale, mai interesante și mai frumoase decât altele, dar niciuna mai adevărată decât alta, a dus în mod necesar la întrebările fundamentale ale epistemologiei”.¹

Concluzia tuturor însă, este că nu pot răspunde la niciuna dintre marile probleme ce le ridică viața și existența omului, „ele își merg drumul lor, deosebit de realitate, și cu neputință de impus realității, fiind tot atâtea lumi ireale ale eurilor omenești, ce se închid mai mult sau mai puțin în ele”,² iar dacă răspunde careva, răspunde în tangentă creștină și atunci se mai poate menține. Așa este cazul *realismului critic* și *neospiritualismului modern*, care revin pe poziții aproape creștine — cu teamă de a nu-și compromite voga și morgană filosofică —, dar revin. La noi calcă pe terenul stabil al creștinismului *filosoful I. Petrovici*,³ *T. Brăileanu*,⁴ *Gr. Tăușan*,⁵ *N. Bagdasar*,⁶ *pedagogul I. Găvănescu*,⁷ *M. Ștefănescu*,⁸ *E. Speranția*,⁹ etc.

1 *Teoria cunoștinței. Expunere sistematică și critică*, Buc. Ac. Rom. 1941, p. 16.

2 D. Stăniloae, *Filosofia existențială și credința în Iisus Hristos*, în *Gândirea*, An. XVIII, Nr. 10, Decembrie 1939, p. 566.

3 *Dincolo de zare. Problema supraviețuirii în cadrul criticii filosofice*, în *Gândirea*, An. XVIII, Nr. 7, Septembrie, 1939.

4 *Die Grundlegung zu einer Wissenschaft der Ethik*, Wien und Leipzig, 1919; *Introducere în sociologie*, Cernăuți, 1926; *Statul și comunitatea morală*, 1936; *Sociologia și arta guvernării*, 1937; *Teoria comunității omenești*, Buc. 1941; etc.

5 *Orientări filosofice*, Bibl. pentru toți. *Evoluția sistemelor de morală*, Ed. III, București 1931.

6 *Filosofia contemporană a istoriei*, Buc. Tip. univ; *Istoria filosofiei românești*, ibidem; *Teoria cunoștinței. Expunere sistematică și critică*, Buc. Ac. Rom. 1941.

7 *Didactica generală*, Ed. II, București, 1929.

8 *Filosofia creștină. Contribuție la înțelegerea filosofiei*, Buc., Universul, 1943.

9 *Système de Métaphysique*, Sibiu, Ed. Cartea Românească din Cluj, 1943.

Se admite acum, că și răspunsurile filosofiei creștine sunt bune la ceva, chiar la un amestec eteroclit, fiindcă *nimeni* încă nu le primește integral, și se mai cercetează și pozițiile noastre!

Cam ce oferă însă aceste poziții și care sunt luminile creștine ortodoxe?

Sunt pozițiile cele mai apropiate de absolut¹ — mai mult chiar decât ale filosofiei — și sunt luminile cele mai pure, fiindcă sunt desprinse din însăși lumina divină. Am putea sintetiza toată această cunoaștere gno-seologică creștină într'un celebru verset evanghelic: „*Aceasta este viața eternă, ca să te cunoască pe tine unul adevăratul Dumnezeu și pe care l-ai trimis, pe Iisus Hristos*”². De fapt, Iisus Hristos este viața, cunoașterea, mântuirea și sfințirea noastră. Prin El răspundem tuturor întrebărilor, care rămân fără răspuns în lagărul raționalist, criticist, materialist sau empirist filosofic profan.

Filosofia creștină este hristocentrică. Prin Hristos se explică întreg misterul existenței noastre: El ne-a spus de unde venim și încotro mergem; prin Hristos se explică întreg misterul cunoașterii noastre: pe El trebuie să-L cunoaștem și prin El vom cunoaște toate cele ce sunt imposibile de cunoscut altfel și altor oameni.

Sufletul, viața și moartea devin cantități ușor de mânuit în planul economic al creștinismului, filosofia creștină le folosește în lumini clare și precise, individul singurit află, astfel, răspuns la toate gândurile ce-l frământă, putându-se hotărî, cu deplină siguranță, a călători pe calea nouă a mântuirii și a vieții veșnice.

Iată, astfel, oaza răcoritoare creștină și iată, alături, pustiul, plin de sete fără margini, gno-seologic al filosofiei profane!

Cu adevărurile acestea vom trebui să ne ocupăm, de aceea, atunci când punem problema unei circulații gno-seologice și nu cu cele zadarnice și fără valoare. Circulația acestor adevăruri deschide însă, o serie întreagă de noi probleme pentru omul și mentalitatea lui de totdeauna.

Delimitări teologice și filosofice de termeni

Scoala filosofică care propune, în creștinism, adevărul și îl predă minților, prezentându-li-l într-o formă potrivită, este *Biserica*. Ea a primit tezaurul revelat spre economisire, deci tot ea trebuie să-l valorifice, schimbându-l pe prețul mântuirilor subiective ale credincioșilor săi, care se îndeplinesc numai prin însușirea acestor adevăruri.

Adevărurile revelate, deci, ies din această stare de luminozitate perfectă a lor și apucă calea plină de umbre și de neputințe omenești.

¹ Apologetul I. Gh. Savin, *Creștinismul și gândirea contemporană*, Buc. 1941, p. 21, ocupându-se cu raporturile dintre filosofie și creștinism, observă pe drept cuvânt: „Raporturile dintre creștinism și filosofie nu sunt cele ale unei neapărate ostilități. Ba, la o mai atentă cercetare, ele sunt sortite, mai degrabă, unei necesare apropieri și organice concilierii, atât prin comunitatea obiectului — acel *Absolut*, pe care-l visează religia, ca și filosofia, una trăindu-l, alta postulându-l, cât și prin ultimile lor preocupări, care fac din religie suprema valoare, și deci și suprema țintă pentru filosofie, iar din filosofie, supremul efort și ultima înălțare către religie”.

² Io., 17, 3.

Adevărul trebuie oferit fiecăruia, fiecare trebuie să-l cunoască, să-l știe, fiecare trebuie să-l poată primi. El nu trebuie să fie eterogen naturii omenești.

În această predare a adevărului revelat stă cea mai nobilă, dar și cea mai grea misiune a Bisericii: misiunea de evanghelizare și de mântuire a noroadelor, o misiune prin eminență răspânditoare de idei mântuitoare.

Adevărurile revelate, în schimb, apucă calea lor de organică dezvoltare dogmatică. Ele sunt discutate de mințile omenești, apoi propuse și definite de mintea ecumenică a Bisericii; din adevăruri implicite sau nedesvoltate ele devin dogme obligatorii pentru toți credincioșii.¹

În dogmă este, deci, cuprinsă ultima și cea mai exactă definire a unui adevăr revelat. Biserica îl propune ca dogmă, deci contururile sale sunt definitiv și riguros precizate. Dogma este totodată și culmea de perfecție pe care poate să o atingă un adevăr, pe calea destinului său omensc. În acest sens, definește într'un mod fericit noțiunea dogmă și teologul dogmatist ortodox D. Stăniloae: „Am putea spune deci, conchide acest teolog ortodox de marcă, că dogma este răspunsul absolut la întrebarea absolută, care se referă totdeauna la destinul veșnic omensc și ca atare ea nu poate veni decât dela Dumnezeu și nu poate vorbi decât despre Dumnezeu, angajând pe Dumnezeu în asigurarea acestui destin.”²

Adevăr dogmatic absolut, deci este numai dogma; ea este diamantul oricărei dogmatici confesionale, deoarece numai ea recomandă sfințenia și tradiționalitatea Bisericii creștine. „Biserica ortodoxă, singura deținatoare credincioasă a acestui tezaur doctrinal, este și matca doctrinală a lucrului ecumenic de dezvoltare dogmatică, cât și de conservare a singurei și adevăratei Tradiții dogmatice. Este singura Biserică cu astfel de atribute, lângă care stau temeinic și așa de contestatele: una, sfântă, ecumenică și apostolică, întrucât, după ultimul sinod ecumenic, numai ea păstrează nealterată credința definită de aceste sinoade, în timp ce celelalte Biserici sau confesiuni au evadat din hotarele intransigente ale Tradiției dogmatice, au desridicat intoleranța dogmatică și s'au rătăcit pe căile înșelătoare ale tuturor libertăților doctrinale.”³

Teologumenul — părere, din acest punct de vedere, departe de-a fi ostracizat, nu poate fi situat pe treapta valorilor atât de sus, el este relativ și subiectiv, el umple ceea ce este încă neclar, dar nu cu adevăr autoritar, ci încă cu o părere discutabilă.

Circulația dogmelor ne va interesa, deci, și nicidecum, în primul rând, circulația teologumenelor — păreri, sau circulația unor idei simple religioase. Dela început însă, se ridică o întrebare plină de nedumeriri, care, fără o prealabilă elucidare ne-ar însoți în întreg decursul acestei incursii interconfesionale: Cum adică, nu orice confesiune deține, în dogmele sale, adevărul absolut revelat?

Cu destulă durere, trebuie să răspundem: Nu. O confesiune creștină — cea rom. catolică — s'a îndepărtat mai puțin, alta — cea protestantă —

1 Asupra dezvoltării dogmatice consultă: P. Rezuș, *Desvoltarea dogmatică*, Cernăuți, 1938, pp. 29 sqq; 96 sqq; 104 sqq; 123 sqq; etc.

2 Despre dogmă, în Gândirea, An. XX, Nr. 3-4, Martie-Aprilie 1941, p. 176.

3 P. Rezuș, *Teologumene și teologumeni ortodocși? Considerațiuni asupra actualei stări dogmatice a Bisericii ortodoxe*, în Biserica ortodoxă română, An. LIX, Nr. 5-6, Mai-Iunie, 1941, p. 290.

s'a îndepărtat de tot eretic de adevărul creștin. Cum a fost cu putință aceasta? A fost cu putință prin atitudinea blasfemică, pe care au luat-o aceste Biserici surori față de *Duhul Sfânt*, însoțitorul Bisericii prin veacuri, spre adevăr. Una, Biserica rom. catolică, a înscăunat blasfemic cap vizibil, infailibil în conducere și doctrină, alta, cea protestantă, a renunțat la orice asistență a Duhului Sfânt, renunțând la ierarhie și sf. taine.

„Romano-catolicismul, într-o gelozie doctrinală oarbă, a exagerat dogmatizarea sau desvoltarea dogmatică, transformând-o din ecumenică, sau catolică, într'una particulară sau singulară: dogmatizează de un timp încoace sinodul lor confesional, sau rațiunea singulară a papii. Este explicabil, că în această Biserică, sub aparența unei vieți înfloritoare, unei manifestări doctrinale agitate, adevărul revelat a fost depășit de rațiunea speculativă, apostolicitatea doctrinală de noutatea eretică, universalitatea soteriologică de oportunitățile locale sau confesionale. În protestantism, din contră, libertatea doctrinală ia cu totul altă față. Dogma devine o piedică, un balast în fața minții și pentru minte, ea este desrădăcată și aruncată, iar în locul ei încep a crește toate ciupercile otrăvitoare ale gustului și rațiunii subiective. Pe de o parte tot fondul teologic, fie el dogmă, fie el părere, este declarat fond simbolic, aceasta în romano-catolicism; pe de altă parte întreg fondul teologic, dogmă nedogmă, este înlocuit cu arbitrarul autonom subiectiv, aceasta în protestantism. Toată această stare de lucruri a pornit ca o avalanșă la vale, în dogmatica creștină, numai și numai dela reaua înțelegere a teologumenelor, numai și numai dela ocuparea exagerată rom. catolică și protestantă cu ele, numai și numai dela victoria teologumenelor asupra dogmelor“.¹

Prin eterna economie providențială divină este lăsată să păstreze tezaurul integru doctrinal Biserica ortodoxă, parcă anumit spre a vedea prăpastia, pe care stau celelalte două confesiuni. Astăzi există, de aceea, un singur adevăr dogmatic, unic și neviciat: *cel ortodox*, deci numai acest adevăr merită să aibă curs universal.²

Circulația eretică a oricăror alte adevăruri interconfesionale,³ deosebite de cele ortodoxe, nu numai că este dăunătoare, dar amenință neconținut limanul unic de credință mântuitoare, care este numai cel ortodox.

Ideea, deci, care circulă între confesiunile diferite nu este o idee oarecare filosofică, sau un adevăr oarecare discutabil, ci este *dogma*. Dar nu dogma rom. catolică nouă, sau cu tendință confesională, sau polemică și apologetică ascunsă, ci numai și numai *dogma ortodoxă*.

Numai ea merită să circule, nu dogma filosofică protestantă, creată de spiritul dialectic inventiv, nu dogma scolastică papală, creată de același spirit, dar cu o altă tendință!

Între confesiuni pot circula *numai dogmele ortodoxe* și nimic altceva. Schimbul idelilor, deci, va fi inechitabil și indirect proporțional: ortodoxia oferă întreg adevărul, celelalte confesiuni numai părți din el — rămase

1 Rezuș, *Teologumene și teologumeni ortodocși* ? p. 290 sq.

2 Cf. N. Crainic, *La moartea papei*, în *Sfarmă Piatră*, An. V, Nr. 153, Duminecă 19 Februarie 1939, p. 2.

3 Această circulație eretică interconfesională între catolicism și protestantism, o divulgă acum rom. catolicul: Abbé Snell, *Essai sur la foi dans le catholicisme et dans le protestantisme*, Paris, 1911, pp. 15 sqq; 34 sqq; etc.

intacte — și care sunt conținute de ortodoxie, servindu-i numai ca titlu de informație și grad de comparație a stării sale de puritate și a stării de decadență a respectivei confesiuni.

Prin însăși conformația sa organică — adevărul este universal și viu — Biserica ortodoxă nu poate opri acest adevăr din misiunea sa: el este destinat să circule și să lumineze, cu ortodoxia sa, toate mințile. În ortodoxie, dogmele au o triplă valoare universală: *doctrinală, soteriologică și noetică*. Ele sunt destinate, datorită însăși conformației lor de origină divină, unei însușiri umane cosmice. Deținătoarea acestor dogme — Biserica — este și instituția care este destinată universalului și cosmicului, nu particularului, subiectivului și nici chiar naționalului.

E cu totul altceva deținerea națională a unei Biserici autocefale ortodoxe, deținere autentică și proprie numai unei națiuni, de deținerea forțată a adevărului absolut, care nu are nici cătușe, nici ziduri de temniță în cale. În felul cum concepe Biserica ortodoxă această armonizare, de realități naționale, distincte și bine precizate unui patrimoniu aparte, cu realitățile revelate, care aparțin unui patrimoniu comun, nu pot intra defecțiunile inerente ce s'au produs în rom. catolicismul internațional și în protestantismul liberalist, nivelator de valori spirituale. Biserica ortodoxă rămâne distinctă fiecărei națiuni, putând viețui ideal cu ea, dar rămâne și cu universalul său caracter de expansiune dogmatică, prin nimic neviciat sau atins.¹

Numai sinagoga iudaică nu face acest schimb gratuit de valori. Ea se opune, păstrând cu gelozie un adevăr presupus numai sieși, așa cum odată a trebuit să păstreze doctrina paleotestamentară, cu gelozie clasică, de ochii și mințile oricăror streini.

Acest separatism, de fapt, l-a desființat Domnul nostru Iisus Hristos, care a transformat și religia iudaică națională într-una cosmică, după cum cosmic era și adevărul deplin ce-l aducea, odată cu persoana Sa. Însăși noua vlață a dogmelor constă, de aceea, în mișcare; o mișcare care trebuie efectuită în proporții cosmice, așa cum cosmică este soteriologia înfăptuită de Dumnezeu-Omul Iisus Hristos pe pământ.

Nu merită însă, să circule decât adevărul absolut, iar acest adevăr nu este deținut decât de Biserica ortodoxă, acest adevăr este dogma ortodoxă. Impropiu înțeleasă, circulația interconfesională a ideilor este astăzi foarte variată și bogată. Circulă între confesiuni cele mai curioase idei, care greșit culese și însușite, amenință însuși tezaurul ortodox cu o romano-catolicizare, sau o și mai periculoasă protestantizare.

Dela romano-catolicism și protestantism, ortodoxia nu are ce lua și nici nu are ce primi; ea poate numai să dea. Circulația interconfesională dogmatică trebuie stăvilită în cadre ortodoxe de efectuare a sa!

¹ Cf. N. Crainic, art. *Românism și Biserică*, în: Mihălcescu—Vasilescu, *Apărarea credinței*, pp. 186—188; I. Petrovici, art. *Creștinism și naționalitate*, în *Gândirea*, An. XIX, Nr. 3, Martie 1940, p. 137 sq.

Circulația dogmatică interconfesională

Există! Și există în așa proporții, încât s'au ridicat multe glasuri de îndreptățită îngrijorare, în sânul dogmatic ortodox. Din vina însăși situației noastre vitrege, în timp și spațiu, Biserica ortodoxă, mai ales română, nu se poate lăuda cu o bogată literatură științifică teologică. Ne lipsesc, după cum bine observă teologi de-ai noștri, chiar literatura patristică, în forme de prezentare ortodoxe, toate aceste forme editoriale fiind apusene, nu numai toate celelalte studii referitoare la atâtea probleme vitale creștine, pe care ortodoxia încă nu le-a putut prezenta științific. Și-atunci ce va face teologul ortodox, decât să apeleze la izvoare de informație rom. catolice sau protestante, care abundă nu numai într-o chestiune, dar în majoritatea lor!¹

Cu aceasta însă, suntem în miezul problemei ce ne-am propus să o desvoltăm și tratăm.

Circulația interconfesională dogmatică pe țarina rom. catolică și protestantă va avea de scop să scoată într-o lumină cât mai deplină adevărul ortodox. După cum am spus acum, ortodoxul nu are ce lua sau primi, *din punct de vedere dogmatic*, dela rom. catolic sau dela protestant; o bogăție nespusă de izvoare de informație însă i se oferă peste tot în țarina teologică de lucru rom. catolic și protestant. Va putea chiar să împrumute metode de lucru, sisteme de expunere și de apărare, toate tezaure raționale, în care mai ales excelează, în timpul modern, occidentul; dogme și adevăruri de credință însă ortodoxe va afla numai acasă la el.²

Neoelenismul apusean excelează, mai ales, pe terenul rațional de înveșmântare a dogmelor. Acest teren, de fapt, trebuie cultivat mai intens și încetățenit și'n Biserica ortodoxă. Noi nu avem încă mijloace de informație științifică la înălțimea Apusului, nici școlile lui și nici profesorii lui,

1 Acest lucru este observat și invocat de traducătorii „*Izvoarelor Ortodoxiei*”, în prefața primului lor volum: Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, București, Ed. Librăriei Teologice, 1938, p. V.

El este observat însă, și de Erasm (Petre Manoliu), art. *Emanoil Copăceanu: Viața lui Iisus*, Vremea, An. XIII, Nr. 622, Duminică 12 Octombrie 1941, p. 8, unde are prea severe, în parte și adevărate, reflexii: „In genere, spre marea noastră tristețe, teologii români sunt sau catolici sau protestanți ca mentalitate. Este adevărat că literatura teologică la noi e mai mult decât mediocră (!?) și că, unui cercetător îi lipsește orice punct de plecare. Dar este tot atât de adevărat, că, dacă Biserica ortodoxă interzice „literaturizarea” sau „metafizicizarea” problemelor teologice, în schimb nimănui nu i-a trecut prin minte că, pentru a apăra pe credincioșii ortodocși de orice eventuale rătăcirii, singura cale era aceea de-a se traduce din greacă toate operele Sfinților Părinți [Erasm nu cunoaște „*Izvoarele Ortodoxiei*”, cât și alte merituoase traduceri ortodoxe !!]. Nu trebuia să se lase ca și aceste opere fundamentale să ne vină tot prin intermediul catolicismului sau protestantismului, cu atât mai mult, cu cât ele sunt și aparțin Bisericii din Bizanț, deci ortodoxiei. Catolicismul și le-a însușit, considerându-le ca fiind un produs catolic, numai datorită absenței teologilor ortodocși, dar timpul nu e pierdut nici acum, pentru a le restitui ortodoxiei. Pentru aceasta ar trebui să avem teologi, ceea ce deocamdată ne lipsește, până acum Statul nostru nu a avut nicio înțelegere pentru profundul sens al Bisericii, fiind condus de niște politicieni hrăniți cu principiile revoluției franceze sau cu alte asemenea derivate suspecte”.

2 Cât de periculoasă poate deveni această circulație interconfesională rău înțeleasă ne-o atestă o altă circulație: „*circulația interreligioasă*”, care în epoca contemporană marilor scrieri apologetice ale lui V. Găina, provocase o adevărată budomanie. Vezi: *Buddhismul și creștinismul. Asemănările și deosebirile între ambele religii*. Studiu apologetic, în *Candela*, An. XXIII, Nr. 11, Noiembrie 1904, p. 678 sqq.

avem numai *adevărul*. Spre a-l scoate într-o lumină cât mai orbitoare, vom trebui să folosim toate armele acestui Apus rom. catolic sau protestant. Problema circulației interconfesionale nu se va pune, deci, din punct de vedere al ideilor, al metodelor și al sistemelor raționale, care pot circula liber, peste tot fiind aceleași, ci din punct de vedere al adevărului revelat — dogmă ortodoxă. Descoperirea arheologică, sau lexică, anul exact istoric, argumentul rațional ideal sunt toate bunuri unanime, fără nuanță interconfesională. Aceste idei fac parte din câmpul gnoseologic mare și bogat, liber și independent, nu numai al confesiunilor diferite, dar și al tuturor științelor profane, în general.

Ideile-dogme fac parte dintr-un câmp gnoseologic aparte, din câmpul dogmatic, un câmp care, de aceea, s'a individualizat interconfesional, fiindcă nu mai permite intrusiuni streine în sânul său. Aici, de fapt, stă toată problema economiei ortodoxe: să dai din acest câmp roade și altora, dar să nu primești lucruri streine în el, care să ți-l înăbușe cu bălării, spini și ciulini doctrinali eterodocși.

E destul de clară, deci, atitudinea ortodoxului: ceea ce poate primi, din punct de vedere gnoseologic, primește — nu este, deci, ultratraditional și dușman al progresului —, ceea ce nu poate primi însă, din punct de vedere dogmatic, nu primește cu niciun preț, deoarece soarta ce-l așteaptă este cumplită: *moartea doctrinală*.

Din contră, ortodoxia, fără a sfida, se oferă în întregime celorlalte confesiuni, se oferă cu o mărinimie și bunătate hristică și apostolică, fiindcă numai în acest fel celelalte confesiuni și-ar putea abjura toate ereziile, de care sunt pline. Dar, se și păzește de ele, se păzește cu o intransigență și intoleranță fără egal, deoarece prețul este pervertirea doctrinală și compromiterea cosmică a mântuirii.

Abia, în ultimul timp însă, începem și noi a fi cunoscuți în cadrul interconfesional; abia, în ultimul timp, prind interes și romano-catolicii și protestanții de noi. Așa, în lumea romano-catolică se scriu acum despre ortodoxie reviste serioase de specialitate, ca: *Oriens christianus*,¹ *Orientalia christiana*,² *Werke zur Sprache, Geschichte und Literatur des christlichen Orients*,³ *Revista degli studi orientali*,⁴ *Ephemerides orientales*,⁵ ori *Irenikon*,

1 „*Oriens cristianus*“. *Halbjahrshefte für die Kunde des christlichen Orients*, begründet vom Priestercollegium des deutschen Campo Santo in Rom, im Auftrage der Görresgesellschaft herausgegeben von Prof. Dr. A. Baumstark.

2 „*Orientalia christiana*“ curis Pontificii Instituti Orientalis in aedibus Instituti Biblici prodeunt.

În această colecție științifică s'au tipărit numeroase studii, dintre care menționăm: Vol. I. 1. Michel d'Herbigny, *L'unité dans le Christ*; 2. T. Spacil, *Conceptus et doctrina de Ecclesia iuxta theologiam orientis separati*. Photii. II. *Librorum symbolicorum* III. *Theologorum recentiorum*; 5. L. Lemmens, *Hierarchia Latina Orients*; Vol. II. 7. M. d'Herbigny, *La vraie notion d'orthodoxie*; 17. Id., *Pour l'unité chrétienne: Croire en Jésus-Christ*; 19. G. Hoffmann, *Athos et Roma*; 21. M. d'Herbigny, *De Oriente: Bibliographica*; 25. T. Spacil, *Doctrina Orients separati de sacramento Baptismi*; etc. etc.

3 Aus dem Verlage von Otto Harrassowitz, Leipzig.

4 Publicata a cura dei professori della Scuola Orientale della R. Università di Roma.

5 Aus dem Verlage von Otto Harrassowitz, Leipzig.

iar teologi de marcă, ca: *M. Jugie*,¹ *T. Spacil*,² *A. Lepicier*,³ *M. d'Herbigny*,⁴ *F. S. Schultze*,⁵ *A. Rademacher*,⁶ *M. J. Congar*,⁷ etc., ne dau o mai caldă, sau mai rece prietenie; în cea protestantă abundă mai mult vederi reale, ca cele ale lui *W. Visser't Hoft*,⁸ *M. Meun*,⁹ *Dibelius*,¹⁰ *Wendland*,¹¹ *J. Behm*,¹² etc.

Față de această nouă situație de lucruri, Biserica ortodoxă trebuie să răspundă printr-o nouă, complet revizuită atitudine, de dăruire deplină a adevărului pe care numai ea îl deține. Această dăruire, de fapt, se înfăptuește în tânăra teologie românească cu un elan nebănuț. Tot mai temeinice chestiuni sunt tratate și dăruite ortodoxiei noastre, apoi celorlalte confesiuni; tot mai valoroase monografii se scriu, care au, în aparatul și în haina științifică, toată armatura și pretenția occidentală. Nu ar mai trebui decât ca acest Occident rom. catolic sau protestant să poată folosi aceste opere ale ortodoxiei românești, pentru ca folosul lor, de reale vehicule de transport a dogmelor ortodoxe, să se îndeplinească cu prisosință. Pentru perfectarea internațională a acestui schimb trebuiesc însă îndeplinite alte câteva condiții — numai de formă —, care însă nu mai aparțin studiului de față.

Condițiile gnoseologice de fond însă, sunt date cu prisosință. Ortodoxia nu este refractară și retrogradă: ea oferă dogmele sale unui curs universal, așa cum le-a destinat însuși Domnul nostru Iisus Hristos; ea nu-și deschide — și cu tot dreptul — porțile sale unor dogme noi de origine umană, sau unor eresuri. În atitudinea corectă ortodoxă sunt cuprinse dintrodă și dezvoltarea dinamică și tradiționalitatea statică, și persistența tenace și intransigentă pe poziții ortodoxe interne și universalismul creștin extern, sau cum observă foarte bine și protestantul *W. Visser't Hoft*: „Catolicismul Bisericii ortodoxe e mai curând un catolicism de substanță decât de formă. Căci el constă — după cum îl arată și numele — în primul rând întrun atașament profund și într-o mare credință în „învățătura cea sfântă“ și în plenitudinea tradiției universale; numai în al doilea rând și într-o dorință de a realiza universalismul creștin, catolicitatea extensivă“.¹³

Din acest punct de vedere, schimbul este unilateral: ortodoxia dă, ea singură, numai adevăr, dar nu primește, în schimb, produsele standard liberaliste protestante, sau produsele calpe ale rațiunii papale „*ex cathedra*“.

1 *Theologia dogmatica christianorum orientalium ab ecclesia catholica dissidentium*, 5 voll. Parisiis, 1926.

2 Vezi mai sus la „*Orientalia christiana*“.

3 *De stabilitate et progressu dogmatis*, ed. II, Romae, 1910; etc.

4 Vezi mai sus la „*Orientalia christiana*“.

5 *Die orthodoxe Kirche auf dem Balkan und in Vorderasien. Geschichte, Lehre und Verfassung der orthodoxen Kirche* [Ecclesia. Eine Sammlung von Selbstdarstellungen der christlichen Kirchen, X], Leipzig, 1939.

6 *Die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen*, Bonn, 1937.

7 *Chrétiens désunis. Principes d'un oecuménisme catholique*. [Unam sanctam, I], Paris, 1937.

8 *Ortodoxia văzută de un protestant*, trad. T. Bodogae, Sibiu, 1933.

Dr. Oldham et Dr. Visser't Hooft, *La mission de l'Eglise dans le monde*, Paris, Je sers, 1937.

Id., *Die Kirche Christi und die Welt der Nationen*, Leipzig, 1938.

Id., *Die Kirche und das Staatsproblem*, Oxford, 1937.

Id., *Christian Faith and the modern State — an oecumenical approach*, London 1937.

9 *Die soziale und wirtschaftliche Ordnung in Ökumenischer Sicht*, Berlin, 1937.

10 *Die Kirchen in der ökumenischen Bewegung*, Heidelberg, 1937.

11 *Grundfragen des gegenwärtigen ökumenischen Gesprächs*, Berlin, 1937.

12 *Volk und Gottesvolk*, Berlin, 1937.

13 *Ortodoxia văzută de un protestant*, trad. T. Bodogae, Sibiu, 1933, p. 11.

Circulația dogmatică patristică

Adevărata și ideala comunicație a ideilor religioase a fost posibilă și s'a îndeplinit, în trecutul Bisericii, numai în decursul vârstei patristice. În această vârstă, de deplină armonie între toate compartimentele Bisericii, din punct de vedere al organizației interne și externe, s'au putut naște, arde cu incandescență și consuma cele mai fericite stări de spirit, pentru buna înaintare a Bisericii tinere în timp și spațiu.

Era unire între Răsărit și Apus, între Roma și Bizanț, dogmele circulau aceleași peste tot, fără amprentă particulară eretică, ci numai datorită sigiliului ecumenic al sinoadelor din Răsărit.

Activitatea doctrinală era, deci, incomparabilă celei de astăzi. Dogmele erau vii pe întreg teritoriul stăpânit de creștinism, nu numai pe neînsemnata suprafață pe care-o ocupă astăzi Biserica ortodoxă.¹ Ele își trăiau viața lor hristologică, trinitară, soteriologică sau ecclesiologică pe toate buzile credincioase, care, cu deplină încredere, credeau în adevărul lor.

Aceasta este și vârsta Bisericii, în care trăesc sfinții părinți ai Bisericii, care sub inspirația Duhului Sfânt și cu mintea lor genială, au contribuit la cât mai deplină și ortodoxa circulare a dogmelor și a însușirii lor subiective mântuitoare.

Toți sfinții părinți ai Bisericii scriu, iar scrierile lor formează același tezaur al Tradiției dogmatice și'n Răsăritul ortodox și'n Apusul catolic. În acest fapt stă una dintre multele contradicții doctrinale și curiozități de atitudine ale Bisericii rom. catolice.

Deși ne acuză astăzi, cu toate epitetele posibile, de schismă și retrogradare,² ea totuși și-a însușit dela Răsărit întreg tezaurul tradițional, din care suge seva vieții sale și trăește.³ Nu că aceasta ar fi oprit, întrucât și Răsăritul recunoaște o mulțime de sfinți părinți din Apus, pe care-i folosește, ci din motiv că tot mai asprele lor contestări au ajuns să ne nege orice valoare doctrinală, nouă celor din Răsărit,⁴ cari, de fapt, stăm, cu geniul elin, la temelii lor revelațională, prin consemnarea și depozitarea ei patristică de către atâția și atâția sfinți părinți din Răsărit.

Și acest tezaur însușit din vârsta patristică însă, a fost viciat de către capul lor văzut — *papa* —, prin arbitrară intrusiuni și folosiri forțate. Acest procedeu a fost atât de odios protestanților, încât ei au refuzat tradiția patristică în bloc, fără deosebire între sfinți părinți răsăriteni și apuseni,

1 România, Grecia, Bulgaria și Iugo-Slavia.

2 Vezi o parte din aceste epitete peiorative, ce le acordă rom. catolicismul ortodoxiei, ca: „*Unfähigkeit, Erschöpfung, Stumpfheit, Erstarrung, Stillstand, Zerbröckelung, Verfall*“, trecute în revistă și la: Prof. Teodor M. Popescu, *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă?* în Biserica ortodoxă română, An. LIX, Nr. 1—2, București, Ianuarie—Februarie 1941, p. 13. Vezi apoi și: Id., *Vitalitatea Bisericii ortodoxe*, în „Ortodoxia“, București, 1942, pp. 130, 156, 160.

3 Cărțile simbolice ale ortodoxiei nu sunt primite decât ca obiecte de studiu. Ele au fost colectate, fie de scriitori rom. catolici, ca: F. J. Kimmel, *Monumenta fidei ecclesiae orientalis*, 2 vol., Jenae, 1850; fie de scriitori ortodocși, ca: J. Michalcescu, *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche*, Lipsiae, 1904.

4 Cf. T. M. Popescu, *Ce reprezintă azi Biserica ortodoxă*, pp. 13—14.

fiindcă dela un timp sfinții lor părinți, canonizați sau nu, susțineau acele nedrepte și cămătărești interese ale papalității: primatul, indulgențele, purgatoriul, infailibilitatea și altele ca acestea.¹

O constatare însă, este mai luminoasă, dintre toate celelalte amare, anume că circulația patristică a dogmelor a fost posibilă în întreaga lume creștină. Această circulație a fost *universală* și *ideală*, întrucât, în această vârstă, încă nu existau confesiuni diferite, care întâiu să vicieze adevărul, iar apoi să-l facă inutilizabil.

Singura Biserică, care a păstrat și'n actualitate această circulație, este Biserica ortodoxă. În sânul ei dogma are aceeași putere vie de circulație, fără a fi îngreuiată de interese ascunse, sau de planuri vinovate. „Văzută din diferite laturi — dogmă, morală, drept, cult, pietate, raporturi cu lumea — Biserica ortodoxă, spune *profesorul de teologie Teodor M. Popescu*, reprezintă o fericită înțelegere și un pronunțat simț al armoniei, al sintezei, al măsurii, al consecvenței, al continuității, pe care i-l recunosc de altfel chiar unii teologi neortodocși. Reprezintă o evoluție creștină normală, egală, echilibrată, statornic fidelă principiilor de bază ale instituției. Reprezintă acel mare bun, care este o tradiție creștină continuă, tradiția Bisericii vechi nedespărțite, ce vine ca un fir aur, ieșit din mâna sfinților apostoli, la care, dacă a colaborat cu folos pentru înțelegerea și pentru exprimarea ideii creștine geniul elenismului, nu s'a amestecat ca parte integrantă predominantă nici spiritul imperialismului roman, ca în Biserica papală, nici cel al individualismului german, ca în protestantism“.²

Bisericile apusene — rom. catolică și protestantă —, care au plecat din sânul viu al acestei ideale circulații și s'au înstreinat de singura și adevărata circulație dogmatică ortodoxă, trebuie să se întoarcă îndărăt la ea. Această întoarcere cere însă, pentru o normală circulație, înlăturarea tuturor piedicilor interconfesionale, pentru ca numai astfel adevărul ortodox să poată lumina peste tot. Altfel, cu păstrarea tuturor ereziilor protestante și rom. catolice, ar rezulta un interconfesionalism generic dintre cele mai odioase, din câte cunoaște omenirea, el înghițind și ultima insulă de mântuire pe acest ocean al pierzării: *ortodoxia*.

Excluderea din circulație a eresurilor

Din începuturile sale de manifestare doctrinală, Biserica creștină a exclus din circulație eresurile. Aceste eresuri, care se nașteau alături de mersul ortodox al dogmelor și învățau greșit, în puncte mai însemnate sau mai puțin însemnate doctrinale, amenințau limpiditatea doctrinală a Bisericii creștine cu obscurul, negativul și opoziția lor.

Iși făceau serviciul, fiindcă eresuri trebuiau să existe și vor exista în viața Bisericii, dar, după îndeplinirea acestui serviciu, doctrina se definitivă, adevărul discutat devenea dogmă, iar prin devenirea sa nouă dogmatică, el refuza categoric, excluzând din sine umbra, negativul, contrarul și eresul. Pentru această excludere erau întrebuintate cele mai teribile

1 Cf. I. N. Karmiris, *Ὁρθοδοξία καὶ προτεσταντισμός*, vol. I, Atena, 1937, pp. 6 sqq; 23 sqq; 150 sqq; 310 sqq; 370 sqq; etc.

2 T. M. Popescu, *art. cit.*, p. 29.

3 I Cor., 11, 19.

anateme și maranafte, iar adevărul dogmatizat era luminat și prezentat într-o lumină cât mai orbitoare, numai ca să nu mai îndrăznească a intra mintea eretică, cu noui negări și întrebări nesocotite în el.

Numai așa credea Biserica și crede, că poate stăvili circulația răului doctrinal în lume, demascându-l și condamnându-l. Ceea ce mintea inventivă subiectivă descoperea, dar înainta prăpăstios pe un făgaș eretic, Biserica preciza — cu rațiunea sa sinodal-ecumenică și subț asistența Duhului Sfânt — și comunica întregii lumi.

Eresul era prezentat, în toată goliciunea lui, lumii, în toată răutatea lui și pericolul lui, care, cotat prin prisma mântuirii, era unul din pericolele cele mai grozave ce amenințau acea lume credincioasă și dornică de mântuire, ce trăia pe atunci.

Puși la stâlpul infamiei, ereticii nu mai tulburau apele doctrinale ale Bisericii, deși uneori eresurile lor erau dintre cele mai vehemente, așa încât scuturau nu numai stâlpii Bisericii, dar și stâlpii unui întreg imperiu, ca cel bizantin.

Mai conștientă însă, decât oricare instituție și organizație socială sau filosofică, Biserica a înțeles din vreme pericolul circulației diferitelor neadevăruri, fără preț, dar care amenință cu întunecarea adevărului unic. Din timpul apostolic, se ridică glasurile de alarmă: „*Băgați de seamă la lupii îmbrăcați în piele de oaie!*”,¹ apoi: „*Băgați de seamă la învățătorii mincinoși, cari vă fură cu vorba, fiindcă mulți vor lua chiar nume de Hristoși spre a vă înșela!*”²

Cu aceeași furie, luptă Biserica și în timpul patristic, atunci când va avea de apărut tezaurul doctrinal de acești lupi răpitori, fiindcă nu-i va condamna numai pe ei, ci și pe toți aceia care învață ca ei, se adună cu ei, sau ascultă de ei.³

Toate căile de circulație a eresurilor, deci, sunt tăiate, prin anatema, toate pericolele sectare sunt omologate la „mântuire” și toate sufletele credincioase sunt cutremurate de pericolul iminent al eresurilor pentru comunitatea creștină.

Situație de lucruri, care nu se dă, nici într-o altă organizație socială sau filosofică umană, căci, în oricare asociație sau școală filosofică, adevărul ce circulă este subiectiv și el circulă până ce întâlnește o minte mai ageră sau mai genială care elaborează un alt adevăr, sau o altă teorie mai îndrăznească. În tot acest timp, sămburele de lumină călătorește, înconjurat de un munte de umbră, care, neoprit de nimeni, de cele mai adeseori înăbușă lumina și viața. De aceea, sistemele gnoseologice nu au înaintat nici astăzi mai departe decât cele clasice, de aceea ele cuprind și vor cuprinde neconținut acel „*Ding an sich*”⁴ implacabil, care va coplesi întotdeauna mintea omenească la granițele absolutului.⁵

1 Cf. Mat., 7, 15; 22—23; 24, 11, 24; etc.

2 Cf. Mat., 24, 11, 24; Gal., 1, 6—8; Col., 2, 6—8; Ap., 13, 16—18; etc.

3 Vezi toate dovezile ce ni le oferă patristica, tratate pe larg la: P. Rezuș, *Desvoltarea dogmatică*, Cernăuți, 1938, pp. 48—58.

4 *Crit. raț. pract.* trad. Amzăr și Vișan, p. 122 sq.

5 Acest „*Ding an sich*” persistă în mai toate sistemele filosofice, indiferent că se cheamă „*incondiționat*” la Hamilton, „*incognoscibil*” la H. Spencer, „*voința ascunsă*” la Schopenhauer, etc. Cf. I. N. Lungulescu, *O nouă concepție despre lume*, R. Vâlcea, 1929, p. 13 sq.

Pe calea excluderii eresurilor dintre dogmele Bisericii nu călătorește însă, decât Biserica ortodoxă. Ea singură își păstrează același glas de tunet în fața oricărei noi erezii, tratând-o cu același refuz intolerant și intransigent. Dacă această atitudine ar fi fost unanimă sânelui creștin, creștinismul nu ar fi înregistrat deosebiri confesionale, separări schismatice și depărțări doctrinale, pe calea morții, dela adevărul absolut revelat.

Faptul interconfesional însă s'a consumat și se consumă în sânul acestor Biserici și azi. Neconținut alte eresuri răsar în sânul lor și sunt impuse autoritar, neconținut alte victorii ale spiritului omenesc liber se înregistrează pe câmpul protestant și amenință cu înăbușirea deplină singurul sâmbure de lumină, ce-l mai are această Biserică, de către muntele de întuneric și de eresuri.

Și spre nenorocire, una dintre aceste Biserici — cea protestantă — se îndreaptă cu pași tot mai repezi spre *sistemele naturale de religie*, care nu au în sânul lor nicio urmă de revelație, deci și de adevăr, transformând sistemul lor de credință și de mântuire într'un simplu sistem filosofic ca și oricare altul!

Nu este aceasta una dintre cele mai desăvârșite biruințe ale eresului asupra adevărului?

Unirea Bisericilor prin unirea doctrinală

Prin prisma expunerilor anterioare se va putea înțelege și singura condiție ce-o pune Biserica ortodoxă pentru unirea tuturor sfințelor Biserici, ce s'au despărțit de trupul său unitar mistic. Dacă Biserica romano-catolică pune condiția „*supunerii pasive*” a oricărei Biserici eretice sau schismatice ei, sau chiar a „*cuceririi lor active*”,¹ Biserica ortodoxă, pentru ca această unire să se poată înfăptui, cere *revenirea la ortodoxie*.²

Prin această condiție se va lumina și felul de circulație al dogmelor, pentru ca unirea să poată deveni cândva o realizare creștină.

Una dintre cele mai eretice *deprecieri* a dogmelor ortodoxe o înregistrează dogmatica ortodoxă la *teologul rus P. Svetlov*. Acesta, pentru a susține unirea Bisericilor, se ridică pe sine într'un loc de răspundere, nepermis în *economia ortodoxă doctrinală*: acela de-a face concesii ortodoxe celorlalte confesiuni. Aceste concesii pleacă, în teologia lui P. Svetlov, dela o premisă eretică: „creștinismul în esență sa nu e o învățătură”, ci este „un fapt istoric”,³ dogmele, deci, nu sunt esențiale

1 Cf. T. M. Popescu, *Ce reprez. azi Bis. ort.* p. 11; Vital. *Bis. ort.* p. 172.

2 Asupra unghiului de interese, prin care privesc unirea rom. catolică, consultă: S. Hourtevant, *L'unité des Églises du Christ*, Paris, 1930.

F. Tournèbize, *L'Église grecque-orthodoxe et l'union*, 2 vol., Paris, 1900—1901.

J. Bousquet, *L'unité de l'Église et le schisme grec*, Paris, 1913.

R. Janin, *Les églises séparées d'Orient*, Paris, 1927.

J. Calvet, *Le problème catholique et l'union des églises*, Paris, 1921.

Ch. Quenet, *L'unité de l'Église*, Paris, 1923.

Mai binevoitoare ortodoxiei sunt:

A. Rademacher, *Die Wiedervereinigung der christlichen Kirchen*, Bonn, 1937.

M. J. Congar, *Chrétiens désunis. Principes d'un oecuménisme catholique* (Unam Sanctam, 1), Paris, 1937; etc.

3 *Învățătura creștină în expunere apologetică*, trad. de prof. S. Bejan și C. Tomescu, vol. I, Chișinău, 1935, p. 169.

creștinismului, ci faptele istorice. Asupra lor, după cum este și natural, toate confesiunile sunt de acord. „Credința noastră, spune P. Svetlov, se bazează pe faptele istorice ale revelațiunii dumnezeiești mântuitoare și mai cu seamă pe faptele istoriei evanghelice; dogmele credinței nu reprezintă altceva decât formularea logică a acestor fapte, ele sunt exprimarea conștiinței universale-bisericești, despre aceste evenimente mântuitoare, care formează baza și momentele principale ale credinței creștine. Deci, reiese că prin recunoașterea tuturor temeliilor istorice ale credinței creștine, ce sunt date în revelațiune, în Biblie, se afirmă, în toată plinătatea conținutului său esențial, și credința creștină, sau totalitatea concepțiilor creștine fundamentale. Bisericele creștine sunt de acord între ele a recunoaște deplin toate temeliile credinței creștine, date în faptele istorice ale revelațiunii dumnezeiești, că ele toate se bazează pe credința în una și aceeași Biblie, în care se cuprinde revelațiunea dumnezeiască, și, prin urmare, toate bisericile creștine sunt de acord în punctele dogmatice fundamentale, deosebindu-se numai în amănunte”.¹

După aceste eterodoxe susțineri — lipsește complet al doilea izvor al revelației —, poziția dogmatică a teologului rus este foarte ușor de precizat, în ceea ce privește concluziile sale: Biserica ortodoxă să nu mai facă atâta caz de curățenia sa doctrinală — dogmele ortodoxe neputând fi considerate ca piedici în calea unirii — adevărul ortodox nu este un adevăr absolut, ci un adevăr cu caracter de formulare locală ortodoxă răsăriteană, deci peste tot: cedare la aceste poziții, care fac însăși gloria doctrinală și valoarea soteriologică a acestei Biserici.²

Ce li se cere, în schimb, rom. catolicilor și protestanților? Aproape niciun sacrificiu doctrinal! Iată pe ce poziții periculoase poate înainta un prea mare și fără „scrupule ortodoxe” aderent al unirii Bisericilor!

Unirea Bisericilor, de aceea, nu poate fi concepută nicidecum din acest punct eterodox de vedere. Ortodoxia nu este, în esența sa, numai un fapt istoric, ci totodată și unul doctrinal. Puritatea sa istorică îi este, de aceea, tot pe atât de prețioasă ca puritatea doctrinală, una asigură pe alta, ba chiar mai mult: *doctrina asigură integritatea istorică a creștinismului, vicierea doctrinală și a ortodoxiei ar reprezenta un pericol universal pentru întreg creștinismul.*

Ortodoxia, de aceea, nu poate renunța la curățenia sa doctrinală în schimbul unui amestec doctrinal interconfesional, garantat de mirajul unei identități interconfesionale istorice. Ea rămâne și trebuie să rămâne pe pozițiile sale intransigente doctrinale și istorice. Ea nu cedează și nici nu poate ceda la dogmele sale, fiindcă dogmele sale sunt adevăruri absolute, care asigură însăși ființa ortodoxiei. Unirea Bisericilor, ortodoxia o concepe însă, cu totul altfel.

Imposibilitățile practice, peste care nu poate trece nicio Biserică în actualitate, și a ieși astfel din teoreticul „mişcării ecumenice de apropiere”,³ pentru a putea convoca un sinod ecumenic au, de fapt, la bază această neputință organică doctrinală: *interconfesionalizarea adevărului creștin*, unic, în tot atâtea confesiuni nouă ce s’au născut și îndepărtat de ortodoxie.

¹ *Ib.*, p. 169 sq.

² *Ib.*, pp. 172—266.

³ Vezi: Gh. I. Ghia, *Problema unirii Bisericilor creștine*, în B. O. R., Seria III, An. XLIX, Nr. 2—3 (599—600), Februarie—Martie 1931, p. 181 sqq.

De aceea, până la readucerea lor la „*farcul unionist evanghelic*” și reunirea lor, trebuie rezolvată anterior problema interconfesionalizării doctrinale. Numai unitari și ortodocși în doctrină se poate porni și vorbi și despre o unire a Bisericilor și despre ținerea unui nou sinod ecumenic. Discuțiile pe o altă bază sunt zadarnice. Ele pot duce, cel mult, la ținerea unui sinod ecumenic pan-ortodox, redus la comunitatea româno-greco-slavă. Accentul adevărat ce trebuie pus va fi, deci, deocamdată pe circulația interconfesională dogmatică. Numai ea poate realiza întâiu teoretic, apoi și practic, unitatea doctrinală a diferitelor Biserici și prin această unitate doctrinală și unirea lor efectivă. „Căci deși concepția Bisericii ortodoxe despre sobornicitate e mai curând intensivă decât extensivă, mai mult calitativă decât cantitativă, ea vrea, cu tot sufletul, ca experiența mistică să s'arate într-o realitate văzută. Universalitatea trupului lui Hristos ar trebui să-și afle suprema sa expresie într-o unitate văzută a unei Biserici reunite”.¹

Obținerea acestui rezultat, râvnit de Biserica ortodoxă mai ales, cu toate nostalgiile trecutului în ecteniile sale, nu poate fi pe cale de compromis, de amestec de dogme nouă cu dogmele ortodoxe. Acest lucru nu se poate întâmpla și nici misiunea circulației dogmatice ortodoxe nu este aceasta.

A primi dogmele nouă rom. catolice înseamnă a perverti singurul tezaur doctrinal rămas intact și imaculat, cu calpul inovațiilor umane de proveniență papală, sau liberalistă protestantă.² Este tocmai extrema greșită a circulației interconfesionale, de care s'a ferit patristica și căreia, de aproape o jumătate de mileniu, îi pune piedică intransigența ortodoxia. *Nu! Circulația va fi numai într'un unic sens efectuită: din sânul ortodox în cel rom. catolic și protestant, fără reîntoarcere înăărât, decât tot în malca ortodoxă.*³

În felul acesta dogmele ortodoxe se vor revărsa peste câmpiile rom. catolice într-o circulație unică, luminând și vădind cu puritatea lor imaculată tot obscurul papal rom. catolic și protestant. Mai mult decât oricând ortodoxiei îi incumbă clasică misiune de evanghelizare. Adevărul ortodox, providențial păstrat de această Biserică, nu mai este numai al ei, este al întregii omeniri, care trece prin marile timpuri de prefacere de astăzi.

Acest adevăr trebuie să fie viu, fiindcă el este patrimoniul singurei dogmatici creștine, care trăiește cu adevărat: *cea ortodoxă*. Acest adevăr trebuie oferit, printr-o circulație imensă cosmică, tuturor neamurilor dela Răsărit și Apus, spre a se lumina cu el și mântui cu el. Ortodoxia trebuie să iasă din ipostasa sa pasivă și defensivă într-o ofensivă de neînvins, pe

1 W. Visser't Hoft, *o. c.* p. 55 ap.

2 În protestantism, aflăm glasuri bineplacute auzului ortodox, de recunoaștere a inorganicității dogmatice a traiului ortodox, alături de cel protestant. Așa, protestantul W. Visser't Hoft, *o. c.* p. 43, spune: „Ortodoxia răsăriteană trebuie deci să respingă deodată și ortodoxia protestantă și modernismul protestant; pe cea dintâi, pentru că separă transcendentul de imanent și astfel detronizează pe om; pe al doilea pentru că identifică realitatea divină cu cea umană și duce la antropocentrism. Așa că ortodoxia se descopere în sistemul său religios ca un sistem în care tendințele teocentrice și antropocentrice sunt în echilibru desăvârșit. Ea poate să se mândrească cu aceea că a putut, cu toate încercările distrugătoare ale criticilor, să mențină acest echilibru, pe care-l concepe ca esențial creștinismului”.

3 Despre excesele doctrinale protestante, vezi și: Karmiris, *o. c.* vol. I, pp. 378 sqq.

care i-o oferă numai puterea adevărului unic pe care-l are.¹ Ortodoxia nu primește, nici nu are ce primi, ea nu se lasă învățată, fiindcă nu mai are ce învăța, ea nu trebuie însă să mai stea, fiindcă talanții ce și-i are, spre rod înzecit și insutit, trebuie scoși din țarina ortodoxă și valorificați, pe țarina plină de misiune rom. catolică și protestantă.

Este poate cea mai mare ironie, din câte i se poate aduce, mai ales, acestei confesiuni apusene mândre și îngâmfate rom. catolice, ca ortodoxia să o transforme, la rândul ei, într-o vastă „terra missionis”.²

Inexistența acestei misiuni ofensive ortodoxe, în lumea creștină din jur, duce la adevărata și organica cauză a micșorării din ce în ce mai primejdioase a frontului ortodox în lume, pe care o demască strigătul de alarmă al profesorului de teologie Teodor M. Popescu: „Din cele vreo 150—160 milioane de ortodocși, câți socotea în general statistica bisericească, privind pentru Rusia situația anterioară regimului comunist, nu se bucură azi de toată libertatea religioasă decât Grecii din regat, Românii din țară, Sârbii și Bulgarii. Patriarhatele vechi și Cipru nu fac parte din state ortodoxe, în America Biserica ortodoxă, organizată și învâlbărită pe națiuni, este o barcă expusă multor valuri, în celelalte continente ea nu formează decât mici insule izolate, departe de noi ceilalți. Abia vreo 30 milioane de creștini mărturisesc deci liberi, în țară proprie, credința Bisericii ortodoxe, îngrijorați și ei toți de ziua de mâine. Aceasta este situația ei, în vreme ce Biserica papală se mândrește a număra aproape 400 milioane de credincioși, iar confesiunile protestante au cam 200 milioane”.³

Și totuși, cu toate vitregiile timpului și oamenilor, câte comori de gândire și simțire dumnezeiești și omenesti nu cuprinde în adâncurile ei nevăzute și ntre hotarele ei văzute această Biserică. „Ea reprezintă o mare rezervă creștină în viitorul religios al popoarelor ei și al lumii, pentru că este o Biserică veche și încercată, fără a fi uzată și sleită, trăiește din trecut, fără a muri cu trecutul și a fi robită unui timp, înfruntă istoria, fără a se teme de ea, evoluează și progresează în pas cu credincioșii și cu vremea, fără a-și fi dat încă toată măsura puterilor ei spirituale; o Biserică tare în fiecare durere și renăscută cu fiecare eliberare, o Biserică ce viază chiar când este socotită moartă”.⁴

Cam aceleași concluzii, pline de simpatie pentru ortodoxia contemporană, le aflăm și la protestantul W. Vissert și Hoft. Acesta după ce observă, pe bună dreptate, că „ortodoxia din cauza unei fatale lipse de misionari și evangheliști, cari să răspândească în lume mesagiul său, riscă adeseori un scurt-circuit spiritual”,⁵ dar cu toate acestea nu este statică, căci „o ortodoxie eliberată de robiile din afară ar putea par’că și mai tare

1 Fiindcă numai așa se va putea zjunge și la desideratul intransigent al teologului canonist V. Șesan, care, fără o prealabilă pregătire și misiune externă ortodoxă, este imposibil să se realizeze: „La masa sinodului ecumenic vor participa numai acei ce vor abjura toate ereziile și vor accepta totodată toate dogmele de credință. așa după cum le-a primit Biserica ortodoxă dela Mântuitorul Hristos și după cum le-a formulat în sinoadele ecumenice și le-a păstrat curate și neschimbate până în prezent și le va păstra până la finitul timpurilor”. Vezi: art. *Convocarea sinodului ecumenic*, în *Candela*, Anul 47, Ianuarie—Decembrie 1936, Nr. 1—12, p. 98.

2 Cf. T. M. Popescu, *Ce reprez. azi Bis. ort.* pp. 12 sq; 14.

3 Art. cit. p. 18 sq.

4 *Ib.*, p. 28.

5 O. c. p. 14.

să-și arate puterea sa dinamică”,¹ continuă sguduitor: „Marea întrebare a a viitorului ei e de-a ști, dacă își va putea trezi cu destulă putere energiile ascunse, pentru a înfrunța și chiar a contrabalansa forțele păgânismului modern, care și în țările ortodoxe sunt pe cale de a deveni stăpânitoarele civilizației. Poate chiar violența atacurilor și a persecuțiilor, de care au suferit deja un mare număr de credincioși de confesiunea aceasta, va provoca o înviere de viață spirituală și va pune în mișcare aceste puteri ascunse”.²

Necesitatea vitală a acțiunii este simțită, în ultimul-timp, de întreaga știință teologică. Această știință sau este militantă sau nu există;³ ea sau luptă pentru menținerea sa pe planul actualității, sau trebuie să capituleze în brațele pasivității și ale morții. Ori, toată vitalitatea și actualitatea sa și-o poate demonstra prin conducerea creștină a omenirii spre adevăr și mântuire. Față de situația actuală a creștinismului în lumea modernă, sau în mijlocul necredinței crescânde, teologia trebuie să reînvie, ea trebuie să-și refacă și revadă complet cadrele.

„Problema, care se pune, zice dl Ștefan Cârstoiu, este aceea a unei acțiuni, pe care am numit-o *theologia militans*, înțelegând prin aceasta lupta pe care atât Biserica cât și oamenii săi, cât și creștinii laici trebuie s'o dea pentru reîncreștinarea lumii”.⁴

Pentru acest scop, știința teologică trebuie mai întâiu să învie, să iasă din cadrele rigide ale metodelor și sistemelor de înșablonare a literelor moarte în prea savante cărți pe terenul unde încă mai palpită viața ortodoxă, în luptă titanică cu corifeii ateismului modern.

Dogmatica, mai ales, delinătoarea dogmelor vii, în neprețuit tezaur viu, va trebui să trăiască o viață dinamică ortodoxă, vivificând, prin viața sa, toate compartimentele reci ale Bisericii ortodoxe. O dogmatică ortodoxă dinamică și militantă ne lipsește astăzi mai mult decât oricând și decât orice. Trebuie să înceteze odată pentru totdeauna supremația staticii intransigente asupra desvoltării dinamice a adevărului creștin ortodox. Acest adevăr, așa cum este el păstrat de Biserica ortodoxă, curat, imaculat, intact și desăvârșit nu aparține numai ortodoxiei, el aparține întregii lumi creștine, care, după însăși propovedania Domnului nostru Iisus Hristos, are dreptul să-l cunoască și să se mântue în el.

Trebuie, odată pentru totdeauna, să înceteze această tradițională însușire și păstrare statică a adevărului ortodox între ziduri autocefale naționale, fără circulație universală, ci cu o circulație redusă numai la „un păgubitor scurt-circuit”. Să se înțeleagă, că ortodoxia, dacă își face un titlu de glorie din tradiționalitatea sa doctrinală și apostolicitatea sa continuă, în doctrină și magisteriu, nu poate să se asigure, pe cale de intransigență și intoleranță dogmatică, de folosul exclusiv al acestui tezaur ortodox.⁵ Intransigența și intoleranța dogmatică își au rolul lor static, riguros

1 *Ib.*, p. 13.

2 *Ib.*, p. 15.

3 Cf. Ștefan Cârstoiu, *Theologia militans*, în Biserica ortodoxă română, An. LIX, Nr. 7—8, Iulie—August 1941, p. 401.

4 *Ib.*, p. 412.

5 Cf. P. Rezuș, *Tradiția dogmatică ortodoxă*, Caransebeș, 1939, pp. 253—259.

distinct, care rol persistă și în cazul celei mai intense dinamici doctrinale.¹ Adevărul ortodox este însă al întregii lumi creștine, el trebuie să vieze în toate conștiințele, el trebuie să străbată toate mințile, el trebuie să circule pe toate căile. Numai așa dogmatica ortodoxă, dinamică și vie, prin dezvoltarea sa continuă, va fi actuală și militantă în întreaga omenire.

Să se deschidă, deci, porți largi dinamismului și vieții dogmatice ortodoxe, în external interconfesional, pentru ca, astfel, nebaneutele proporții ale adevărului ortodox, ale virtuților ortodoxe și puterilor sale de lucru² să izbucnească cu aceeași forță evanghelică, pe care numai Biserica ortodoxă o mai moștenește întreagă, în adâncurile sale insondabile, și-o mai poate folosi în împrejurările vitrege de astăzi. Aceste împrejurări au atestat că creștinismul apusean este într-o criză, care poate fi fatală întregului mecanism interconfesionalist, pe care se bazează papalitatea și protestantismul liberalist. De biserica anglicană, înfeudată intereselor politice de partid și de dureroasele exemple de deplină carență eretică, nici nu mai vorbim!³ Pe noi însă, aceste împrejurări să nu ne mai surprindă nepregătiți!

Proporțiile militante ale ortodoxiei se ridică, astfel, la proporții cosmice: *cosmice ca necredința modernă, cosmice ca interconfesionalismul creștin*. Față de ambele aspecte, ce i le ridică înainte actualitatea religioasă, ortodoxia trebuie să recurgă numai și numai la armele sale tradiționale: *adevărul dăruitor de munți și propovedania lui mucenicească, peste granițe fizice corporale și naționale*.

Misiunea sa externă ortodoxia însă, nu trebuie să se îngrijească a o începe dela început. Ea este în potența adevărului ortodox, chiar dela schisma cea mare, de atunci exercitându-se prin poziția sa doctrinală tradițională intransigentă contra tuturor înnoiturilor confesionale eterodoxe. De atunci, *adevărul ortodox persistă ca un neconținut memento pentru toate îndepărtările dela doctrina ortodoxă, de atunci se ridică el muștrător contra tuturor extravaganțelor doctrinale apusene*.

Și astăzi, de aceea, Bisericii ortodoxe îi revine dubla sarcină: de a fi gardiană intransigentă a acestui adevăr — sarcină îndeplinită cu trudă apostolică și suferință martirică —, cât și de a fi instituția providențială de difuzare a acestui adevăr ortodox în lume.

Ofensiva ortodoxă va trebui să fie o ofensivă hotărâtoare contra pozițiilor interconfesionale creștine apusene și deocamdată singura armă este *dogma ortodoxă*, iar singura cale spre victorie este *circulația interconfesională* cât mai intensă, mai asigurată și mai grabnică a acestei dogme.

Această misiune apostolică tradițională, odihnitoare pe dogma ortodoxă, dar totodată ideal răspânditoare a aceleiași dogme în lumea creștină

¹ În aceleași linii de vedere, afirmă și prof. V. Gh. Ispir, *Viața creștină practică, imbold spre ecumenicitate*, în Studii teologice, An VIII, vol I, București, 1940, p. 147: „Niciun compromis și nicio tranșacție, ci o completă afirmație... Biserica ortodoxă nu-i tranșacțională, ci-i comprehensivă”.

² Vezi strălucite exemplificări la: T. M. Popescu, *Vitalitatea Bisericii ortodoxe*, în „Ortodoxia”, București, 1942, pp. 145-177 și: Id., *Necesitatea studiilor istorice și patristice în Biserica ortodoxă. Însemnătatea tradiției creștine pentru ortodoxie*, în Studii teologice, An VIII [1940], vol. II, pp. 6-32.

³ Vezi: P. Rezuș, art. *Duh anglican*, în Foaia Diecezană, An. LVI, Nr. 32, 10 August 1941, Caransebeș, pp. 4-5; Id., art. *Paradoxii anglicane, americane și comuniste*, ibid. Nr. 41, din 12 Octombrie 1941, pp. 2-3.

a Apusului confesional policolor, a îndeplinit-o, deși sub stăpânirea vitregă a aceluiași Apus rom. catolic austro-ungar, vestita în ortodoxie Facultate de teologie din Cernăuți. Cu toate rezervele unora și criticile altora, care tocmai caracterul circulației dogmatice interconfesionale, pe care această Facultate a oficiat-o permanent și-o oficiază și astăzi, nu l-au înțeles și au impietat contra pavilionului ei nobil cu urâtul și nemeritatul termen „catolicizare“, putem afirma, fără teama unei greșeli, că Biserica ortodoxă română, timp de aproape jumătate de secol, nu a fost cunoscută peste hotarele sale, decât prin lumina ce radia dela acest focar de cultură și știință teologică, la catedrele căruia profesau teologi vestiți și de marcă, ca: *Stefan Saghin*,¹ *Vasile Gâina*,² *Nicolae Cotlarciuc*,³ *Valerian Șesan*,⁴ *Vasile Gheorghiu*⁵ și alții.⁶

Dar, parcă simbolic, de destinul acestei Facultăți de teologie este legat însuși destinul ortodoxiei: ea trece, nu mult după rotunjirea hotarelor fizice ale Bisericii noastre, prin noi încercări vitrege și păgubitoare bejenii. Astăzi însă, după ce s'au spart hotarele silnice ce gătuiau Bucovina, s'au spart și zările Răsăritului înspre care lumina acestei Facultăți de teologie nu va întârzia să curgă.

Mănunchiul de tinere și autentice forțe didactice, format din cunoșcuiții teologi de marcă: *Dr. S. Reli*, *Dr. I. Zugrav*, *Dr. O. Bucevski*, *Dr. P. Procopovici*, *Dr. Vl. Prelipcean*, *Dr. M. P. Șesan*, frații *Iordăchești*, *T. Bulat*, *Dr. N. Popescu-Prahova*, *C. Tomescu* și *I. Moisescu*, în frunte cu decanul și seniorul acestei Facultăți, omul de mare inimă și savantul profesor cu cel mai mare prestigiu în dogmatica noastră ortodoxă *Dr. Vasile Loichița*, este o cheazășie sigură a viitorului, mare ca și trecutul, ce și-l are asigurat această venerabilă mamă a ortodoxiei noastre românești.

Stăpânită întru totul de același duh și dragoste de muncă ortodoxă este și venerabila Facultate de teologie din București.

La poalele acestei Facultăți ostenesec astăzi o serie dintre cele mai luminate figuri de teologi, care formează mândria plinei de modestie, dar mult încercatei noastre Biserici ortodoxe.

Facilieri ai adevărului ortodox înlăuntrul hotarelor autocefaliei noastre, ei sunt sori luminoși de radiere a acestui adevăr și peste hotare.

Un teolog de marcă, ca: *Mitr. Irineu Mihălcăscu*, și alții, ca: *Dr. D. Boroianu*, *Dr. Nicolae M. Popescu*, *Dr. I. Popescu-Măldești*, *Dr. Șerban Ionescu*, *Dr. Nichifor Cruinic*, *Dr. Teodor M. Popescu*, *Dr. Petru Vintilescu*,

1 *Das Incarnationsdogma nach der Lehre der orthodoxen Kirche*, Czernowitz, 1899 [amintim numai scrierile în altă limbă].

2 *Theorie der Offenbarung. Ein apologetischer Versuch*, Czernowitz, 1898.

3 *Die Besetzungsweise des orthodoxen Patriarchalstuhles von Konstantinopel*, Mainz, 1903; *Beiträge zum lebenden Ehe- und Familienrecht der Rumänen insbesondere jener im Süden der Bukowina*, Wien, 1913; *Das Problem der immateriellen geistigen Seelensubstanz*, Paderborn, 1915; etc.

4 *Kirche und Staat*, I Bd., Czernowitz, 1911; etc.

5 *Der Jakobusbrief untersucht und erklärt*, 1899; *Der Brief des Judas. Einleitung und Commentar*, Czernowitz, 1901; etc.

6 Vezi *magistratul discurs al prof. univ. Dr. Vasile Loichița*, decan h. t. al acestei Facultăți, în *Cuvântul preotesc*, An. IX, Nr. 1—2, Ianuarie—Februarie 1942, p. 2—4, ținut la redeschiderea cursurilor în Cernăuți desrobiți.

Dr. Haralambie Rovența, Dr. Vasile G. Ispir, Dr. Lazăr Iacob, Dr. I. Gh. Savin, Gala Galaction, Arhim. I. Scriban și Dr. I. Coman sunt toți deschi-zători de drumuri și vestiți erudiți în disciplinele lor de specialitate.

Aceștia sunt secundați și vor fi urmați de o pleiadă de trologi tineri, dar de mare nădejde pentru Biserica și teologia românească, ca: *Dr. N. Chițescu, Dr. N. I. Nicolaescu, Dr. I. V. Georgescu*, etc. etc.

În această vatră de lumină ortodoxă ortodoxia își alcătuiește unele dintre cele mai prețioase cărți de vizită interconfesională ale sale.

Ar fi o injustiție însă, dacă după ce am început a enumăra meritele interconfesionale ale Cernăuților și Bucureștilor ortodocși, am trece cu vederea luminoasa și biruitoarea intrare în arena spiritualității românești a *Academiei teologice „Andreiane” din Sibiu*.

Obăduită de marele pontif al teologiei și literelor ardeleni, care este epocala figură de *Mitropolit Dr. Nicolae Bălan* și condusă de marele teolog și filosof creștin *Dr. Dumitru Stăniloae*, această Academie, care numără în corpul său didactice valori unanim recunoscute, ca: *Dr. Gr. T. Marcu, Dr. L. Stan, Dr. N. Neaga, Dr. I. Hradil, Dr. D. Bodogae, Dr. N. Terchilă, Dr. Sp. Căndea, Dr. Em. Vasilescu, Dr. C. Sârbu*, etc., face într-o egală măsură cinste ortodoxiei românești, ca și Facultățile de teologie amintite.

De fapt, ca o recunoaștere la timp a acestei vrednicii dovedite, această Academie a fost ridicată și ea la rangul de Facultate de teologie, cu dreptul de a elibera diplome de licență.

Cu problema intensității, asigurării și rapidității acestei circulații intrăm, într-o altă ordine de idei însă, în preocupările contemporaneității ortodoxe române mai apropiate de noi, întrucât această problemă a mai fost ridicată și a mai avut ecou în conștiințele ortodoxe nu de mult, când s'a luat prima inițiativă, plină de avânt și ofensivă ortodoxă, în România, prin înființarea revistei panortodoxe epocale: „*Logos*”, în comitetul de redacție al căreia intrau un mănunchiu de minți geniale ortodoxe, din întreaga ecumenicitate.¹

Sezizarea importanței universale a circulației ortodoxe interconfesionale aparține, deci, de mai de mult Facultății de teologie din Cernăuți și mai apoi acestui comitet de redacție, care avea ca spiritus rector pe lângă marele filosof creștin *N. Ionescu* și pe eruditul profesor de teologie dela Facultatea de teologie din București: *Teodor M. Popescu*.

Din nefericire însă, și încercarea aceasta atât de strălucită a făcliei- rilor dela *Logos* s'a redus la un prim număr editat și numai la atât. De atunci circulația ortodoxă iar suferă, deoarece limba română încă nu se bucură de un curs universal, ca și adevărul ortodox, pe care-l înveșmântă, iar puținele rezumate franțuzești, din revistele de specialitate,² sunt mai puțin decât insuficiente. O primă măsură de vitalitate ortodoxă ar fi, deci, de luat prin *retipărirea unei reviste Logos poliglotă*, care să răspândească

1 *Logos. Revue de synthèse chrétienne orthodoxe*. Rédacteurs: *Naë Ionescu* et *Victor N. Popescu*, Nr. 1, 1928, Bucarest. Între colaboratorii primului număr cităm: *G. Florovsky, F. W. Förster, N. Berdiaeff, N. Popescu, Al. Busuioceanu, L. P. Karsavin, Mircea Eliade*, etc.

2 Rezumate franțuzești, la sfârșitul studiilor scrise în limbă românească, au publicat săptămânicele reviste de specialitate teologică, ca: *Studii teologice, Candela, Biserica ortodoxă română, Revista teologică*, etc.

dogma ortodoxă; o altă măsură, apoi ar fi *tipărirea unei reviste ortodoxe poliglote* de studiu a romano-catolicismului sau protestantismului,¹ cât și *publicarea unei enciclopedii ortodoxe*,² apoi, în sfârșit, nu chiar în ultimul rând, *tipărirea de scrieri doctrinale în alte limbi universale*, sau chiar traducerea în aceste limbi [germană, franceză, engleză, italiană, etc.] a scrierilor ortodoxe autohtone mai valoroase.³

Până când ortodoxia se va complace a rămâne un simplu obiect de studiu, pe masa de disecție rom. catolică și protestantă și cât crede ortodoxia că mai poate rămâne întemnițată între zidurile sale chinezești, cu comorile sale fără de preț?

1 Reviste de felul celor pe care le are rom. catolicismul, pentru studiul ortodoxiei, ca: „*Oriens Christianus*”; „*Irenikon*”; „*Revista degli studi orientali*”; „*Orientalia christiana*”; etc. etc.

2 Dintre numeroasele enciclopedii rom. catolice, cităm:

Dictionnaire pratique de connaissances religieuses, ed. par J. Bricout.

Dictionnaire apologétique de la foi catholique, ed. par A. d'Alès.

Dictionnaire de la Bible, ed. par F. Vigouroux.

Dictionnaire de théologie catholique, ed. par A. Vacant et E. Mangenot.

Encyclopédie des sciences ecclésiastiques.

Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie, ed. par F. Cabrol et H. Leclercq.

Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques, ed. par A. Baudrillart et A. de Meyer — E. van Cauwenbergh.

Dictionnaire de droit canonique, ed. par R. Naz.

Wetzer und Welte's Kirchenlexikon.

Zeitschrift für katholische Theologie.

Între cele protestante cităm:

A Dictionary of the Bible, ed. Hastings, Edinbourg, 1898—1900.

Realencyclopädie für prot. Theologie und Kirche.

Dictionnaire encyclopédique de la Bible, ed. par A. Westphal.

Între revistele demne de reținut, ce se ocupă cu ortodoxia, cităm:

Kyrios. Vierteljahresschrift für Kirchen- und Geistesgeschichte.

Osteuropas, Königsberg und Berlin. Oecumenica. Revue de l'Anglicanisme et des questions oecuméniques, Londra.

Das östliche Christentum. Abhandlungen zum Studium der Ostkirche, Würzburg; etc. etc.

Ortodoxia nu a cunoscut decât enciclopedia ortodoxă rusă a lui: A. P. Lopuhin, *Pravoslavnaea Bogostovscaea Enciclopedia* [Enciclopedia teologică ortodoxă], Spb. 1900—1904 și cea ortodoxă greacă, în curs de tipărire: „*Enciclopedia de științe teologice și religioase*”. Cf. Em. Vasilescu, *Răvna casei Tale. Gânduri și îndemnuri spre folosul Bisericii*, București [Biblioteca teologică], 1940, p. 76.

3 Dintre scrierile doctrinale ortodoxe, care ne-au impus și făcut cunoscuți peste hotarele ortodoxiei, amintim:

S. Bulgakoff, *L'orthodoxie*, Paris, 1936.

I. Michalesco, *La théologie symbolique au point de vue de l'église orthodoxe orientale*, Bucarest et Paris, 1932.

St. Zankow, *Das orthodoxe Christentum des Ostens. Sein Wesen und seine gegenwärtige Gestalt*, Berlin, 1928; apoi: traduceri ale rușilor: A. Maltzew, [Dogmatice Erörterungen für Einführung in das Verständniss der orthodox-katholischen Auffassung in ihrem Verhältniss zur Römischen und protestantischen, Berlin, 1893], Macarij Bulgakov [Dogmatica], a grecului H. Androustos [Dogmatica]; etc. etc.

În streinătate, de fapt, ortodoxia este mai cunoscută, dela înființarea institutului ortodox rus din Paris încoace și mai ales datorită scrierilor profesorilor de teologie dela acest institut, ca: *Berdiaeff*, *Bulgakoff*, *Florovsky*, *Karsawin*, etc., deși mulți dintre ei profesează eterodoxii, ca sofianismul lui S. Bulgakoff, etc.

Sunt tot atâtea întrebări și probleme vitale pentru creștinismul de pretutindeni, care-și așteaptă deslegarea numai și numai dela Biserica ortodoxă.

Un caz dintre cele mai tragice, pe care-l ridică actualitatea, Bisericii noastre ortodoxe înainte, este *reîncreștinarea Rusiei*.¹ Această reîncreștinare, după cum oricare ortodox dorește, trebuie să fie ortodoxă, dacă nu din cauze naționale, care la vremea sa au fost și periclitate de tendințele panslave-ortodoxe cu centrul de gravitate la Constantinopolul bazileilor —, atunci din cauze soteriologice, pentru cât mai fericita asigurare a mântuirii acestui popor.

De astă dată ortodoxia se lovește serios de un cerc de interese rom. catolice, care vor încerca și ele să încreștineze, în felul lor, această națiune, la bază poate stând ascunsă frica de eventualitatea unui nou păgânism reeditat de profeții comunismului.

Fără circulația intensă a dogmelor sale, singurele adevărate și eterne, circulație prin scris și vorbă, ortodoxia misionară va fi învinsă și pe acest front nou, după cum a fost învinsă, la ea acasă, cum 25 de ani.

Circulația dogmatică ortodoxă trebuie să-și dea adevăratul examen în Rusia postcomunistă, un examen care va demonstra întreaga sa vitalitate și forță interioară. Spre a susține pașii giganți ai adevărului ortodox universal însă, ne trebuie din nou călătorii misionari apostolici și darurile vorbirii în limbi, cu care Biserica primară a biruit locurile și neamurile.

De cu vreme, acum, Roma a îndreptat pașii misionarilor săi în Răsărit, de mult botează pe aceste plaiuri misionarii săi,² iar la încheierea păcii vor înflori comunități tinere rom. catolice.

O altă genială sezizare a nouilor probleme, ce i se pun Bisericii ortodoxe înainte, s'a petrecut în sânul episcopatului ardelean, care a pornit, în *cruciadă misionară*, pe meleagurile fără Dumnezeu ale *Transnistriei*.³ Acestui început i se văd tot mai bine roadele și i se pricepe mai bine intențiile, tot de mai numeroși imitatori.⁴ Ortodoxia română însă nu trebuie să rămână la granițele de pe Nistru ale Basarabiei, sau pe cele de pe Bug ale Transnistriei, ea trebuie să treacă peste ele și să aducă mângâiere tuturor sufletelor însetate după evanghelie.

Pe acest teren nou de evanghelizare, circulația dogmatică ortodoxă se reîntoarce la paginile de epopee pavelină, din însăși începuturile de propagare ale creștinismului.

Și'n Răsărit și'n Apus însă, nu ne îndoim că Ortodoxia va ieși biruitoare, fiindcă ea are pe partea sa cea mai mare putere din câte le cunoaște și le are în posesia sa omenirea: *adevărul ortodox*.

1 Vezi: P. Rezuș, art. *Reîncreștinarea Rusiei*, în Foaia Diecezană, An. LIV, Nr. 47, Caransebeș, 23 Noembrie 1941, pp. 3—4.

2 Revista „*Slova ortodoxă*” ne anunța cândva, prin condeii p. I. Imbrescu, că rom. catolicii intenționează a crea o *Facultate teologică rom. catolică la Chișinău*, lată o ideală punere în practică a circulației ideilor lor papistășești pe meleaguri schismatice ortodoxe și păgâne comuniste !!

3 Arhim. T. Scorobeș, *Expediția misionară a Episcopatului ardelean în ținuturile desrobite*, în Revista teologică, An. XXXI, Nr. 9—10, Sept.—Oct. 1941, pp. 400—410.

4 Vezi marea râvnă misionară a Arhim. Iuliu Sbrîban. *Lucrarea misionară peste Nistru*, în Biserica ortodoxă română, An. LIX, Nr. 9—10, Buc. Sept.—Oct. 1941, pp. 621—636; apoi: Id., *Misiunea ortodoxă românească peste Nistru*, în „*Ortodoxia*”, București, 1942, pp. 55—71.

RÉSUMÉ

La circulation dogmatique interconfessionnelle

Études préliminaires pour une offensive orthodoxe mondiale

La vérité chrétienne est une vérité absolue. Elle a été révélée par Notre Seigneur Jésus Christ, le vrai Dieu-Homme et le vrai Rédempteur du monde.

Cette vérité a été fragmentée par les diverses Églises confessionnelles ou etherodoxes, qui se sont détachées de lui et par celà: elles ont rompu les liaisons entre elles et le corps unitaire de l'Église orthodoxe orientale.

Dans ces Églises, — la celle catholique romaine qui s'est séparée par la très connue schisme de 1054 de la vérité orthodoxe — cette vérité est tombée sous les plus despotiques et malheureuses dominations qui peuvent chevaucher au-dessus de la vérité; dans les autres — les celles protestantes — cette vérité a été désorganisée et détruite par l'aiguillon de la plus terrible ennemie de la vérité surnaturelle: *la raison*.

Dans l'Église catholique romaine, la vérité est, ainsi, dans la solde du pape, qui la manoeuvre „ex cathedra“, comme il veut, introduisant des périlleuses opportunités et insolences humaines infaillibles dans le trésor, qui n'a pas de besoin de tels compléments.

Dans l'actualité, l'infaillible pape s'identifie avec la tradition (*ego sum traditio*), ou avec le trésor révélé de la vérité absolue.

Le protestantisme, en échange, domine avec la raison sur ce trésor révélé. Ce protestantisme a détruit toutes les bases autoritatives de la foi, humanisant le surnaturel et dominant avec des forces humaines et libres examinatrices même la sainte Ecriture.

Entre les frontières de cette confession, la vérité absolue est une simple vérité subjective, multicolore et sumie aux fluctuations en vitesse de la raison autonome. Le libéralisme protestant a compromis, ainsi, pour toujours, par mille d'hérésies et sectes, la vérité révélée absolue. Cette vérité est gardée, donc, seulement par l'Église orthodoxe orientale, de laquelle la plus resplendissante fille est aujourd'hui l'Église orthodoxe roumaine.

Seule cette Église est la gardienne véridique de cette vérité, donc elle est aussi sa dépositaire traditionnelle autorisée. Cette vérité orthodoxe doit être mise en circulation dogmatique interconfessionnelle mondiale.

Avec les plus idiales moyens, l'Église orthodoxe roumaine doit propager cette vérité, gardée par elle intacte, parceque cette vérité doit travailler la rédemption du monde entier et non seulement la rédemption de la chrétienté orthodoxe orientale.

On lui revient dans l'actualité chrétienne l'une d'entre les plus authentiques missions apostoliques chrétiennes: *celle de commencer la diffusion, par-dessus les frontières de son autocephalie, de cette vérité orthodoxe unique, qu'elle en a gardée.*

Avec un dynamisme héroïque l'Église orthodoxe vaincra. Dépositaire de la vérité absolue et orthodoxe, la seule avec une bienmeritée circulation interconfessionnelle universelle, l'Église orthodoxe est — peut-être — plus forte et plus vive comme jamais, pendant que les autres confessions avancent de plus en plus dans le mensonge et dans l'hérésie.

Reposante sur les bases de son orthodoxie, cette Église est la seule Église rédemptrice, universelle et éternelle. Elle ne mourra jamais.

Prot. Dr. Petru Rezuș

profesor la Academia teologică, Caransebeș

Doctrina Vechiului Testament despre nemurire

După referatul biblic al cosmogoniei, omul a fost creat de Dumnezeu ca ființă vie, purtătoare de acel suflu spiritual pe care l-a primit dela Iahve. Din cele două rapoarte biblice,¹ în care Moisi vorbește despre crearea omului, reiese că omul este compus în ființa lui din două elemente, unul material — praful pământului și altul de natură spirituală, acel suflu de viață, prin care omul devine „ființă vie”. „Să facem om după chipul și după asemănarea noastră”, spune autorul biblic, ceea ce dovedește că omul este creat în natura sa spirituală după chipul lui Dumnezeu, care este ființă curat spirituală, imprimând celei mai perfecte creaturi acel principiu spiritual, care să-l facă stăpânul tuturor creaturilor vizibile și să-l ridice la o viață mai înaltă în care este obligat a lăuda și preamări pe Creator și a căuta să ajungă la o asemănare cu El, prin dezvoltarea tuturor facultăților sale spirituale.

Cărțile sfinte ale V. T. recunosc întru totul originea divină a spiritului omenesc. Pentru a exprima partea, sau principiuul spiritual din om, Biblia V. T. se servește de următoarele expresii ebraice: *nefes*, *nešamah* și *ruach*.

Expresia *nefes* — *נפש* — *anima*, reprezintă în general pñcipiul vital. *Nefes* — care derivă dela nafaș = a respira, înseamnă suflare, respirație² și cum respirația este semnul vieții prin *nefes* s'a înțeles însăși viața, de unde în V. T. găsim exprimat acest lucru în pericopele unde se spune că viața este în sânge.³ Prin *nefes* în V. T. s'a înțeles acel principiu comun, reprezentând ființele corporale,⁴ fie animale sau oameni. Spre a se evidenția deosebirea dintre *nefesul* din om față de cel din animal, Sf. Scriptură a V. T. ni-l prezintă și ca loc al sentimentelor, pasiunilor și cugetelor,⁵ pe lângă faptul că i se atribue și toate funcțiunile vegetative,⁶ pe care omul le are comune cu animalul. În acest caz *nefesul* este considerat numai ca principiu al vieții animalice, pe când în om este considerat și ca principiu al vieții spirituale. Spre a se evidenția și mai mult deose-

1 Gen. 1, 26; 2, 7.

2 Iob 41, 13.

3 Gen. 9, 4—5; Lev. 17, 11; Dt. 12, 23.

4 Gen. 1, 20; 1, 26; Lev. 7, 11.

5 Lui *nefes* i se atribue: afecțiuni — Gen. 34, 3; C. Cânt. 1, 6; 3, 1—4; Is. 42, 1; fericire, bucurie — Ps. 85, 4; teamă — Ps. 6, 4; Is. 15, 4; credință — pietate — Ps. 85, 4; 103, 1, 35; 142, 8; încredere — Ps. 56, 2; voință — Gen. 23, 8; 1 Cr. 22, 19; cunoaștere — Ps. 138, 14; știință — Prov. 19, 2.

6 Despre *nefes* se spune că îi este foame — Ps. 107, 9; Prov. 10, 3; 27, 7; sete — Prov. 25, 25; mănăncă — Ez. 22, 25; bea — Ier. 31, 55.

birea dintre nefeşul vital şi cel spiritual, vedem că Sf. Scriptură ni-l prezintă ca ceva creat,¹ ca unul care trăieşte,² dar care şi moare,³ pe când despre ruach, care vom vedea că reprezintă numai principiul spiritual din om, nu se spune acest lucru.

De aici reiese că expresia nefeş, când se consideră ca principiu vital general reprezintă sufletul animalic, iar când se consideră numai referitor la omul creat de Dumnezeu cu facultăţi spirituale, reprezintă principiul spiritual, prin care omul se deosebeşte de animal.

Expresia *neşamah* — *πνοή* — *spiraculum*, *halitus*, *spiritus*, care derivă dela naşam = a răsufla puternic, înseamnă suflare de viaţă, principiu vital al corpului omenesc,⁴ precum şi viaţa în general şi principiul ei.⁵ Prin neşamah nu se reprezintă numai principiul vital general, ci ea exprimă şi spiritul omului, ca principiu intelectual,⁶ ca sediu al sentimentelor⁷ şi ca principiu al înţelepciunii,⁸ sau ca principiu creator,⁹ şi în aceste ultime două cazuri se aplică la suflarea lui Dumnezeu.

Expresia *ruach* — *πνεῦμα* — *spiritus*, care derivă dela ruch = a miroşi, înseamnă, suflare, vânt, spirit. Această expresie se întrebuinţează mai întâiu pentru a determina suflarea de viaţă, principiu vital,¹⁰ care este dat de Dumnezeu şi în acest caz avem ruach eloah,¹¹ căci Dumnezeu este stăpânul tuturor sufletelor din corpuri.¹² Ca ceva viu, activ, ruach stă în contrast cu basar — carnea, trupul.¹³ Ca principiu vital ruach însă este deosebit de nefeş, deoarece prin ruach se reprezintă viaţa individuală, pe când nefeş exprima numai principiul vital general, comun. De aici decurge apoi faptul că în Sf. Scriptură a T. V. acolo unde se vorbeşte despre despăţirea lui ruach de corpul omenesc, când viaţa se sfârşeşte, acest ruach se întoarce la Dumnezeu.¹⁴

Ca suflu raţional, spirit, ruach este locul senzaţiilor şi afectelor,¹⁵ determină dispoziţia şi caracterul omului,¹⁶ voinţa şi hotărârile lui,¹⁷ este sediul inteligenţei şi al priceperii înalte.¹⁸

Expresia ruach se aplică şi la Duhul lui Dumnezeu — ruach Iahve, ruach Elohim. În aceste cazuri ruach poartă numele de cel sfânt,¹⁹ duhul

1 Is. 57, 16; Ier. 38, 16.

2 Ps. 119, 175.

3 Ez. 13, 19; Iud. 16, 30.

4 I Reg. 17, 17; Is. 2, 22; Iob 27, 3; Dn. 10, 17.

5 Is. 57, 6.

6 Prov. 20, 27; Iob 26, 4.

7 Is. 10, 40; 11, 11; I Reg. 15, 29; Ps. 150, 6.

8 Iob 32, 8.

9 Iob 27, 3; 33, 4.

10 Gen. 6, 17; 7, 15, 22.

11 Iob 27, 3.

12 Num. 16, 22; 27, 16.

13 Is. 31, 3.

14 Ecl. 12, 7; Ps. 104, 29; Iob 34, 14.

15 Ruach este neliniştit — Gen. 41, 8; Dn. 2, 1; măhnit — Is. 65, 14; Gen. 26, 35; Ps. 34, 19; nerăbdător — Iob 21, 4; descurajează — Is. 63, 1; pe de altă parte are curaj — Is. 2, 11; Is. 19, 3; Avac. 1, 11; răbdare — Ecl. 7, 8; precum şi suferinţe, plăceri şi dorinţe — Prov. 25, 28.

16 Prov. 11, 13; 18, 14; Ps. 32, 2; 51, 12.

17 Agh. 1, 14; Ier. 5, 1; I Cr. 5, 20; Ez. 35, 21; II Reg. 19, 7; Ezr. 1, 1.

18 Ex. 28, 3; Is. 29, 24; Iob 20, 3.

19 Is. 63, 10-11; Ps. 51, 13.

bunătații.¹ El reprezintă forța ce cârmuiește viața, forța care servește la existența și la perpetuarea lumii.² Această forță divină călăuzește pe om spre bine,³ contribuie la dezvoltarea facultăților lui spirituale, îl face pe om înțelept,⁴ după cum poate împrumuta omului forță, diferite daruri spirituale, mai ales talent artiștilor, conducătorilor de popoare, profeților și talmăciuitorilor de vise.⁵ Acest ruach Dumnezeu îl împărtășește reprezentanților Săi, care merg pe drumul legii, cum l-a revărsat peste David la ungerea întru rege,⁶ însă îl detrage celor care se abat din drumul legii, cum este la Saul.⁷ Acest ruach lahve se va revărsa asupra tuturor la realizarea mântuirii, când îl vor primi toți cei cărora li s'a făgăduit.⁸

De aici decurge că expresia ruach, întrebuițată ca duh se aplică numai la om și la Dumnezeu și niciodată la animal, pentru a determina astfel partea spirituală din omul care a fost creat după chipul lui Dumnezeu. Singurul caz când ruach se aplică și la animal sunt cuvintele dela Ecl. 3, 21 — „cine știe dacă duhul — ruach — omului se înalță în sus, și duhul — ruach — animalului se scoboară în jos către pământ“, unde autorul biblic făcând comparația dintre omul, al cărui suflet nu piere prin moartea corporală, cu animalul lipsit de acest suflet nemuritor, întrebuițează aceeași expresie.

Deosebirea între nefesh și ruach ne-o evidențiază clar cuvintele lui Iob adresate prietenilor săi: „În mâna lui (Dumnezeu) el ține viața — nefesh — a tot ce trăiește și duhul — ruach — întregii omeniri“;⁹ căci nefesh reprezintă principiul vital animalic, iar ruach principiul spiritual al omului.

Deosebirea între sufletul animal și cel omenesc, autorul biblic o face deja la creațiune. După cuvintele din Gen. 1, 24, pământul apare ca activ la nașterea plantelor, ființelor; pe când la Gen. 1, 26 se arată că pământul nu este activ la crearea omului, care după Gen. 2, 7 primește suflarea divină, ca să fie viu.

Sf. Scriptură a V. T. mărturisește că ființa umană este compusă din două părți distincte ca două principii necesare pentru a constitui pe omul viu. Acest lucru îl vedem evidențiat de autorul biblic la creațiune,¹⁰ unde omul este numit nefesh chayia = ființă vie, adică om cu suflet, sufletul fiind o consecință a revărsării duhului lui Dumnezeu peste partea materială din om. Acest suflet n'a fost în trup ca ceva de sine stătător, deoarece, după mărturia biblică,¹¹ pământul din care a fost făcut corpul omenesc nu conține în sine acel nefesh datător de viață. După cuvintele din Gen. 2, 7 sufletul apare ca un produs, sau o formă a individualizării acelei părți din

1 Ps. 143, 10; Nem. 9, 20.

2 Iob 27, 3; 33, 4; Ps. 104, 30; Gen. 1, 2; 6, 3; Is. 34, 16.

3 Ps. 51, 13.

4 Iob 32, 8.

5 Ex. 31, 3; Is. 11, 2; Nem. 24, 2; Is. 42, 1; 59, 21; Gen. 41, 38.

6 I Sam. 16, 13.

7 I Sam. 16, 14.

8 Is. 44, 3; 59, 21; Iona 3, 1.

9 Iob 12, 10.

10 Gen. 2, 7: „Atunci luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ (afar min — haadama), a făcut pe om, și a suflat în fața lui suflare de viață (nișmat), și s'a făcut omul ființă vie (nefesh chayia)“. Prin afar din text se reprezintă partea materială, prin nișmat cea spirituală, iar nefesh reprezintă pe omul viu compus din cele două anterioare.

11 Iob 34, 15.

duhul lui Dumnezeu, care i-a fost însoflată omului la creaşune.¹ După unirea sa cu corpul omenesc duhul lui Dumnezeu rămâne izvorul vioiciunii şi însufleşirii trupului,² şi din acest punct de vedere aparişia duhului lui Dumnezeu în corp, poartă la creaşune numele de nefeş, pe când ruach nu primeşte sensul personal sau individual.³ Frey (Seelenglaube 1898—18), precizează clar acest lucru în cuvintele: „nefeşul este neşamah sau ruach individualizat în fiecare persoană”.⁴

Superioritatea sufletului lui Adam de cel al celorlalte vieşuitoare rezultă şi din cuvintele dela Gen. 1, 27-30, după care omul fiind imaginea lui Dumnezeu pe pământ, devine stăpânul întregii creaturi vizibile, care la rândul ei trebuie să-l hrănească şi să-l servească în ajungerea scopului creaşunii.

Sf. Scriptură ne prezintă moartea omului ca o separare a celor două principii, material şi spiritual.⁵ Clasice în acest sens sunt cuvintele dela Ecl. 12, 7: „Şi ca pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat”. În momentul morşii sufletul se desparte de corpul care i-a fost ca un veşmânt.⁶ La înviere sufletele se vor întoarce din nou în corpuri pentru ca să le animeze.

Corpul (basar = carnea) în V. T. este prezentat ca un principiu opus sufletului. Iob arătând nimicnicia vieşii omeneshi spune: „Carnea (besar) lui e în întristare mare, numai pentru el. Sufletul (nefeş) lui numai pentru el e cuprins de jale”.⁷

Urmează deci că V. T. mărturiseşte în mod expres şi direct dihotomia fiinşei umane şi indirect trihotomia, când face deosebirea între sufletul animal şi spiritul omenesc aceea schinteie din ruach lahve. Singurul loc biblic care face deosebirea între corp, suflet, spirit este în Cântarea celor trei tineri 1, 15: „ci cu suflet umilit şi cu duh plecat să fim primişi”. Lipsa de precizare a trihotomiei în cărşile V. T. se datoreşte faptului că autorii n’au fost influenşai de nici o concepşie filosofică, cum a fost filosofia greacă care a făcut pe autorii biblici ai N. T. să precizeze în cuvinte mai clare şi directe acest lucru.

* * *

Am văzut că după doctrina biblică fiinşa omului este compuşă dintr’un element material şi din unul spiritual, provenit ca o schinteie din ruach lahve. Problema care se pune acum este dacă această schinteie din ruach lahve, care a făcut pe om fiinşă spirituală este nemuritoare, sau se stinge şi ea odată cu distrugerea materiei în care s’a sălăşluit; şi dacă autorul biblic expune sau nu doctrina despre nemurire, sau mai bine zis dacă Evreii au avut sau nu credinşa în nemurirea sufletului omenesc.

1 König Ed., Theologie des A. T., III—IV Aufl., Stuttgart 1923, p. 211.

2 Iob 33, 4.

3 De aici decurge şi faptul că în V. T. avem expresiile: „a ucide sufletul” — Gen. 37, 21; Lev. 24, 17; Num. 31, 19; Dt. 19, 6; Ios. 20, 3; sau „sufletul moare” — Num. 23, 10; Jud. 16, 16; Iob 36, 14; atât timp cât nu vom găsi deloc spuse aceste lucruri despre spirit — ruach, că moare sau este ucis.

4 König Ed., Theologie des A. T., p. 212.

5 Gen. 35, 19; Ps. 103, 29.

6 Is. 53, 12; Iob 4, 19.

7 Iob 14, 22, cf. Ps. 15, 19.

S'a afirmat din partea multora că în primele cărți ale V. T., în Pentateuh, n'ar exista doctrina despre nemurirea sufletului omenesc. Că Moisi, primul autor biblic trece sub tăcere acest lucru pentru ca poporul lui Israel să nu cadă în cultul morților și al idolatriei antice păgâne.¹ Între cei care au susținut această teză amintim pe: Warburton (*Die Sendung Mosis*, 1738—41), Lessing (*Die Erziehung des Menschengeschlechts* 43), Kant (*Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*, X 151) și Wilke (*Das A. T. und der christliche Glaube*, 1911—58).² Toți aceștia pentru a-și susține teza lor se referă la două locuri biblice: Ex. 20, 12 și Dt. 5, 16, pe baza cărora au ajuns la concluzia că vechiul Israel n'a cunoscut credința despre nemurirea sufletului.

În cuvintele dela Ex. 20, 12 Moisi ne redă o poruncă a decalogului, prin care cere cinstirea părinților din partea fiilor lor și ca recompensă prevede o viață mai lungă aici pe pământ; iar la Dt. 5, 16 se repetă același lucru. Din aceste două citate biblice nu reiese deloc că Israelul anteexilic n'a cunoscut credința în nemurire. În aceste locuri mai curând este vorba despre o accentuare a continuării vieții și după moarte, deoarece autorul biblic întrebuițează cuvintele: „și să trăiești ani mulți pe pământul, pe care Domnul, Dumnezeuul tău, ți-l va da ție”. König Ed.³ spune că autorul biblic face aici „schimbarea nemuririi cu mântuirea”.

După alții, teza fiind extinsă, s'a afirmat că nu numai în Pentateuh, dar la toți Evreii anteexilici n'a existat credința în nemurirea sufletului, deoarece vechile cărți ale Bibliei nu promet decât recompense temporale pentru virtute, „religia V. T. fiind o religie de aici (din lumea aceasta, care nu cunoaște pe cea de dincolo)”. Teza a fost susținută în fața academiei de inscripții și arte frumoase de către Derenbourg și M. Renan (*Comptes rendus acad.*, 1873 p. 78—86 și 1882 p. 213—219).⁴ Teza este reluată de către Fr. Delitzsch (*Das Land ohne Heimkehr*, 1911—6), care aduce ca argument de susținere locul biblic dela Prov. 16, 31 și locurile din cartea lui Sirah 7, 17; 10, 17; 17, 32 unde este vorba despre nimicirea corpului prin reîntoarcerea lui în pământul din care a fost luat.⁵ Fr. Delitzsch pentru a nu întâlni în Sf. Scriptură a V. T., probabil în mod voit, și locuri în care vom vedea că se vorbește clar și direct despre nemurirea sufletului, se bazează numai pe citate unde este vorba despre viața pământească a omului, sau despre moartea sa corporală. El nu caută în Sirah și locurile (22, 11; 38, 24; 30, 17) unde se vorbește despre odihna și liniștea pe care o află mortul când sufletul său se depărtează din corp, ceea ce dovedește că acest suflet merge într'un loc special unde petrece mai departe viața sa în liniște.

Pe același drum cu Derenbourg și Renan a mers și Wildeboer (*Iahwedienst* 37) când atribuie religiei lui Iahve un „Diesseitigkeitscharakter”, un caracter numai din lumea aceasta.⁶ Foarte arbitrară este părerea lui

1 Vacant A., art. Ame, în *Dictionnaire de la Bible* (D. d. B.), tom I, Paris 1926, p. 465.

2 König Ed., *Theologie d. A. T.*, p. 218.

3 Idem.

4 Vacant A., Ame în D. d. B. I 465; König Ed. *Theologie des A. T.*, p. 219.

5 König Ed., *Theologie des A. T.*, p. 219.

6 König Ed., *Theologie des A. T.*, p. 219.

Hölscher (Gesch. 1922, 17, 24) când susține că: „crența în nemurire este necunoscută întregii literaturi a V. T.”,¹ deși nu putea să nu vadă că profetul Ilie a fost chemat de Dumnezeu la cer.²

Că doctrina despre nemurire nu poate fi tăgăduită în V. T., au susținut din tabăra judaică: *Güdemann* (Das Judentum, 1902 — 50), *Wohlgemuth* (Das jüdische Religionsgesetz, 1910 — 85), *L. Baeck* (Das Wesen des Judentums, 1922 — 197) și mai ales *Is. Scheftelowitz* (Der Seelen und Unsterblichkeitsglaube im A. T.) recunoscând că peste tot în V. T. există această doctrină.³

Dacă în primele cărți ale V. T. se vorbește în termeni mai obscuri despre nemurirea sufletului, obscuritate care este lămurită progresiv de revelația divină, nu se poate trage imediat concluzia că la Evreii anteexilici n'a existat credința în nemurire. Acești Evrei au cunoscut foarte bine credința în nemurire și credința în judecata lui Dumnezeu, care recompensează pe cei buni și pedepsește pe cei răi, după moartea lor. La Evreii anteexilici vom găsi afirmată credința că nemurirea sufletului este un dar al lui Dumnezeu, care face pe om responsabil pentru acțiunile sale bune sau rele și că judecata lui Dumnezeu se aplică fiecăruia după faptele sale. Dacă vom găsi exprimată ideea de responsabilitate după moarte desigur că vom găsi și nemurirea sufletului, deoarece prima postulează pe a doua.

Vom vedea în cele ce urmează că Evreii anteexilici, ca și post-exilici, nu pot fi acuzați de un materialism cras, după care ar afirma că sufletul moare odată cu corpul, deoarece „admit o viață viitoare personală și existența unei sancțiuni absolut echitabile”.⁴

În primele cărți ale V. T. — Pentateuhul lui Moisi — vom găsi exprimată sub diferite forme credința Evreilor în nemurire. Moisi și Israelul antic n'au putut să negligeze credința în nemurire a popoarelor din care își trag originea și cu care au venit în contact timp mai îndelungat. Abraam, protopărintele poporului evreu a venit din Caldea unde exista credința în nemurire. La Caldeeni găsim povestirea coborîrii zeiței Istar în Aral, precum și existența cimitirelor, unde morților li se aduce un cult cu rituri bogate, care dovedesc existența sufletelor după moarte.⁵ La Egiptenii, cu care poporul evreu a stat în contact peste 400 ani, găsim foarte dezvoltat cultul morților. La ei fiecare mort primea o carte, cartea morților, în care erau scrise toate faptele din viața respectivului și care avea menirea de a salva sufletului mortului în fața judecății aspre a lui Osiris, la care era dus de către Horus. Conducătorii Egiptenilor, Faraonii își clădeau morminte durabile, piramidele, în care erau așezate corpurile lor îmbălsămate pentru ca sufletul să se poată întoarce din nou în ele. În aceste morminte se puneau cadavrului obiecte și mâncări, ca atunci când sufletul se reîntoarce din nou în trupul din care a eșit, mortul să-și poată relua viața lui de mai înainte.

1 König Ed., Theologie des A. T., p. 219.

2 II Reg. 2, 1.

3 König Ed., Theologie des A. T., p. 219.

4 Vacant A., Ame în D. d. B., I 466.

5 Idem, p. 467.

Este adevărat că Moisi condamnă idolatria, politeismul și neromanția,¹ precum și unele ceremonii funebre,² însă vom găsi în cărțile lui reminiscențe din credința celor două popoare. Astfel Abraam își cumpără peștera Macpela,³ ca loc de înmormântare pentru familia lui, iar Iacob după moartea lui este îmbălsămat după modelul egiptean.⁴

În cărțile lui Moisi vom găsi indicii din care rezultă că credința în nemurire era de mult cunoscută și acceptată de poporul lui Israel.

Încă din timpurile lui Cain și Abel se evidențiază răzbunarea sângelui — „glasul sângelui fratelui tău strigă către mine din pământ”.⁵

La Israelii anteexilici, trecerea omului la cele veșnice, moartea era redată prin expresii ca „s'a adăugat la poporul său”,⁶ „vei trece la părinții tăi în pace”.⁷ Aceste expresii pot să exprime fie reunirea corpurilor într'un singur mormânt, fie reunirea sufletelor în același lăcaș după moartea corpului. Expresiile acestea nu exprimă actul înmormântării trupului, deoarece acest lucru îl găsim exprimat separat, pe lângă ele.⁸ Datorit apoi și faptului că la unele persoane care n'au fost îngropate în mormintele străbunilor lor, ca Abraam, Aaron, Moisi⁹ și David,¹⁰ se aplică aceleași expresii, rezultă că prin expresiile de mai sus nu s'a exprimat reunirea corpurilor într'un mormânt comun, însă s'a exprimat reunirea sufletelor în același loc. De aici rezultă că prin ele se exprimă supraviețuirea sufletelor după moartea corporală, deci credința în nemurire.

În legătură cu moartea la Evrei era credința că sufletul iese, pleacă din corp. Astfel la moartea Rahilei se spune: „Iar când Rahila își dădea sufletul, căci a murit...”,¹¹ ceea ce denotă separarea prin moarte a celor două principii din ființa umană, cel spiritual de cel material. Tot la ei era credința că la învierea morților sufletul se reîntoarce în corpul din care a ieșit.¹²

Găsim și expresii prin care sufletul este asemănat cu „slava mea”, întrucât este partea cea mai esențială din om.¹³ Că el este singurul bun suprem al omului,¹⁴ și că Dumnezeu nu va lăsa sufletul omului în împărăția morților.¹⁵ Că acest suflet după moartea corporală poate să jeluască — sufletul său îl va jeli, zice Iob.¹⁶

Când Mântuitorul se ridică în contra Saduceilor, pentru a arăta că există învierea le spune: „nu este Dumnezeu al morților, ci al celor vii”, cuvinte care se referă la Ex. 3, 6, unde Dumnezeu se numește pe sine Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob, adică Dumnezeu al celor vii, Dumnezeul sufletelor care trăiesc și după moartea corporală.

1 Dt. 18, 11—12.

2 Dt. 14, 1; 26, 14.

3 Gen. 26, 9.

4 Gen. 50, 2.

5 Gen. 4, 10.

6 Gen. 25, 8; 49, 33; Num. 20, 24, 26; 27, 13; 31, 2; Dt. 31, 16; 32, 50.

7 Gen. 15, 15; 25, 17; 35, 29; 49, 29.

8 Gen. 25, 9; 35, 29; 50, 13.

9 Cf. Gen. 49.

10 I Reg. 2, 10.

11 Gen. 35, 18.

12 I Reg. 17, 21; II Reg. 4, 34.

13 Gen. 49, 6; Ps. 7, 6; 16, 9; 30, 13.

14 Ps. 22, 21; 35, 17.

15 Ps. 16, 10; 30, 4; 86, 13; Prov. 23, 14.

16 Iob 14, 22.

Psalmistul¹ ne arată că sufletul este nemuritor, deoarece după moartea trupului unii petrec în bucurii sau fericire veșnică, iar profetul Isaia² că unii petrec în chinuri veșnice.

Locul clasic din V. T., în care se exprimă clar nemurirea sufletului, făcându-se distincție între moartea corporală și înălțarea sufletului la cer, este în cuvintele dela Ecl. 12, 7; „Și ca pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat”. Același lucru îl avem și în cuvintele Psalmistului: „Ești-va duhul lor și în pământ se vor întoarce”.³ Aceste locuri biblice stau ca mărturie spre a întări referatele despre crearea omului.

Deși Ecclesiastul se exprimă atât de clar în credința despre nemurire, teză susținută de Zirkel, Hävernicks-Keil, von Essen, Wangemann, Hengstenberg, Vaihinger, Hahn, Ginsburg, Delitzsch, Motais, Wright, Cornely și Gietmann, care au afirmat că Ecl. crede și susține nemurirea sufletului și răsplata viitoare, dar că el nu exprimă acest adevăr în mod așa de clar ca în N. T., totuși s'au găsit persoane care au susținut contrarul. Plecând dela Nowack, Mc Neil, Nachtigal, Umbreit, Knobel și Bartou, care susțin că Ecl. pune la îndoială nemurirea sufletului, trecem la Le Clerc, Chr. Schmid, de Wette, Luzzatto, Grätz, E. Reuss, Wildeboer, care au o poziție categorică, Ecl. neagă nemurirea sufletului, ca să ajungem la Siegfried, cel mai radical dintre toți, afirmând că Ecl. respinge însăși supraviețuirea sufletelor în șeol.⁴

Cuvintele pentru care Ecl. a fost atacat în felul de mai sus, le găsim în Cap. 3, 18—21. Analizând aceste cuvinte, în care autorul biblic face distincția între om și animal putem spune că Ecl. nu neagă nemurirea sufletului omenesc, nici supraviețuirea lui în șeol. Din aceste cuvinte reiese că ființa omenească este compusă din corp, suflet și spirit — ruach.

În primele trei versete (v. 18—20) Ecl. compară pe om cu animalul, având în vedere numai viața lor animalică, principiul vital și deci moartea lor asemănătoare. Mai ales în vers. 20 Ecl. consideră că moartea omului este egală cu cea a animalului, având în vedere că și omul este creat din același pământ,⁵ ca și animalul,⁶ în care trebuie să se întoarcă la moartea lor.⁷ Acesta este un adevăr pe care îl găsim la vechii Evrei.⁸

Dacă din acest punct de vedere omul este egal cu animalul, nu putem susține că Ecl. ar nega, sau ar refuza omului o viață superioară. În cuvintele vers. 21 Ecl. exprimă spiritualitatea — ruach — omului, care-l face să fie superior animalului și astfel să se apropie de Creator.

Încă din vechime Sf. Ieronim,⁹ referindu-se la aceste cuvinte ale Ecl., spune că înainte de venirea Mântuitorului, „cerul rămase închis și avantajile pentru sufletul animalului și cel al omului erau aceleași. Fie că unul se coboară în soluție și că altul s'ar părea că este rezervat pentru o viață mai bună, totuși este mică diferență în a muri cu corpul sau să fi închis în întunerecul infernului”.

1 Ps. 116, 15.

2 Is. 66, 24.

3 Ps. 145, 4.

4 Podechard E., L'Ecclesiaste, Paris 1912, p. 186.

5 Gen. 2, 7.

6 Gen. 1, 24; 2, 19.

7 Gen. 3, 19.

8 Iob 10, 8—9; 34, 15; Ps. 104, 29; 146, 4.

9 In Ecclesiasten, M. P. L., tom XXIII, col. 1041—1042.

Cel care a soluționat în mod clar teza Ecl. este *Abatele Motais* (*L'Ecclésiaste*, Paris 1883)¹ care analizând textul ebraic al vers. 21 spune: „Textul în loc de o formă îndoelnică, are aici un caracter particular al afirmației și nu permite să fie tradus cu dacă el urcă, dacă el coboară, prin sensul pe care-l poartă: care urcă și care coboară. Punctuația masoretică nu permite în fine a citi pe „dacă“ îndoelnic, ea obligă a vedea articolul și a traduce, care urcă, care coboară (vorbind literar: cel care urcă, cel care coboară)“. Această părere a lui Motais a fost primită și de *Mercer, Rosenmüller, Hengstenberg* și *M. Vigouroux*.²

Adoptând această interpretare nu putem acuza Ecl. nici de materialism, că sufletul omului moare ca și cel al animalului, nici de specticism că nu se știe dacă sufletului omului merge la Dumnezeu sau se coboară în pământ ca și cel animalic.

Dacă Ecl. afirmă, de atâtea ori deșertăciunea lucrurilor din lumea aceasta, tot el afirmă supraviețuirea omului în altă lume: „căci în iadul în care te vei duce nu se află nici faptă, nici punere la cale, nici știință, nici înțelepciune“.³ Tot el afirmă de mai multe ori,⁴ că omul este judecat de către Dumnezeu, judecată prin care vor dispărea toate nedreptățile și desordinele din lumea aceasta. Această judecată pe care Dumnezeu o face omului nu poate avea loc în viața pământească, de aceea presupune o altă viață în care se poate executa și deci omul viețuiește și după moartea sa corporală. În ultimul cap. Ecl. proclamă că sufletul omenesc trebuie să se prezinte în fața tribunalului divin și că trebuie să se pregătească pentru acest lucru: „Adu-ți aminte de Ziditorul tău în zilele tinereții tale, înainte ca să vină zilele de restriște... și ca pulberea să se întoarcă în pământ cum a fost... teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile lui... căci Dumnezeu va judeca toate faptele ascunse, fie bune, fie rele“. ⁵

Doctrina despre nemurire la Evrei reiese și din credința lor în existența împărăției morților. Locul unde se duc sufletele celor morți poartă în V. T. numele de „șeol“,⁶ adâncul, abisul, infernul, împărăția spiritelor.

Expresia șeol, atât de frecventă în Pentateuh,⁷ exprimă locul comun în care coboară sufletele după despărțirea lor de corp. Acest șeol este locul unde zăbovesc sufletele morților,⁸ este ceva adânc, sub pământ.⁹ Adâncurile șeolului au porți, care pot fi închise, de aceea de acolo nu se mai poate ieși spre a privi pe viețuitorii de pe pământ.¹⁰ În puterea, sau în stăpânirea șeolului sunt toți morții,¹¹ șeolul fiind ca un monstru nesățios,

1 Cf. Vacant A., *Ame in D. d. B.*, I 471.

2 Vacant A., *Ame in D. d. B.*, I 471.

3 Ecl. 9, 10; 6, 6.

4 Ecl. 5, 7; 8, 4-6; 11, 9; 12, 4.

5 Ecl. 12, 1. 7. 13. 14.

6 Etimologia cuv. șeol Fürst, *Hebr. und Chald. Handwörterbuch über das A. T.*, Leipzig 1876, II 394 o vede din šaal = a pătrunde, a cere; pe când Gesenius, *Hebr. und Aram. Handwörterbuch über das A. T.*, XIV Aufl., Leipzig 1905, 727, spune că e necunoscută.

7 Gen. 37, 5; 42, 38; 44, 29; Num. 16, 30; Dt. 32, 22.

8 Ps. 30, 4; 89, 49; Prov. 23, 14.

9 Iob 11, 8.

10 Is. 38, 10; Iob 17, 16.

11 Os. 13, 14; Ps. 16, 10; 49, 16; Prov. 5, 5; 23, 14.

cu mari răsbunări.¹ Este locul unde Dumnezeu nu mai este nici lăudat nici preamărit,² locul unde încetează orice activitate, fie fizică sau spirituală.³

Pentateuhul vede în șeol locul unde merg toți aceia despre care se spune că se adaugă la părinții lor în pace,⁴ însă de aici nu rezultă că s'ar confunda șeolul cu însăși mormântul, cum susțin unii raționaliști. Iacob, care credea că fiul său Iosif a fost mâncat de o fiară sălbatecă și deci n'a fost înmormântat, în tristețea lui spune: „Plângând, mă voi pogori în iad — (șeol) la fiul meu”.⁵

Doctrina despre șeol o găsim mai bine exprimată în cărțile poetice ale V. T., în Psalmi, Prov. lui Solomon, Iob și Eclesiast. Ele descriu șeolul ca un loc întunecos, unde lumina nu pătrunde niciodată,⁶ loc care se află în fundul pământului.⁷ Cei care locuiesc în șeol, poartă numele de „*refaim*”,⁸ ei nu se mai pot reîntoarce pe pământ la o viață nouă.⁹ Ceeace găsim în plus exprimat despre șeol în cărțile poetice este speranța în eliberarea sufletelor din șeol. De aceea se spune că Dumnezeu aude vocea dreptilor.¹⁰ Psalmistul speră că va fi scos din șeol, va obține viața cea bună și se va uni cu Dumnezeu.¹¹ Iob este animat de convingerea că Dumnezeu îl va salva din această stare a morților, că va reînvia și va putea vedea din nou pe Dumnezeu.¹²

Pe când Pentateuhul afirmase că șeolul este locul sufletelor morților, cărțile poetice susțin ceva în plus, că sufletul celor drepi poate fi salvat din șeol.

Profeții V. T. încă au văzut în șeol locuința tuturor morților, pe care îi numesc *refaim*,¹³ neputincioși de a ști ceva despre viața celor vii,¹⁴ dar că vor fi scoși de acolo de mâna lui Iahve.¹⁵

Ceeace găsim caracteristic la profeții V. T. este faptul că ei, pe lângă că afirmă despre șeol cele susținute în Pentateuh, că este locașul morților, sau în c. poetice, că cei drepi vor fi salvați de mâna lui Iahve, afirmă că cei necredincioși își vor primi răsplata în pedepsele șeolului.

Cei răi spune profetul Isaia, că se află „în cele mai de jos ale adâncului”, unde stau ca într-o închisoare.¹⁶ Tot el arată că cei păcătoși locuiesc în mijlocul fiacărilor veșnice,¹⁷ și că viermii lor care îi ród nu vor muri și focul lor nu se va stinge.¹⁸ Profetul Daniel spune că judecata lui Dumnezeu, va da celor drepi bucurie și fericire, iar pe cei răi îi va condamna.¹⁹

1 Is. 5, 14; Avac. 2, 5; Ps. 141, 7; Prov. 1, 12; 27, 20; 30, 16.

2 Is. 38, 16.

3 Ecl. 9, 10.

4 Gen. 15, 15; Dt. 31, 16; Gen. 25, 8; Num. 20, 24; 27, 13; Dt. 32, 50.

5 Gen. 37, 35.

6 Iob 10, 21—22; Ps. 48, 20; 87, 13.

7 Ps. 48, 18; 54, 16; 85, 13; Iob 17, 16; Prov. 9, 18.

8 Prov. 9, 18; 21, 16; Iob 26, 5.

9 Iob 7, 9—10.

10 Ps. 1, 3—6.

11 Ps. 16, 15; 48, 15—16; 72, 24—25; 15, 9—10.

12 Iob 19, 25.

13 Is. 14, 9; 26, 14, 19.

14 Is. 63, 16.

15 Am. 9, 2.

16 Is. 14, 15; 24, 21—22.

17 Is. 33, 14.

18 Is. 66, 24.

19 Dn. 12, 3.

Din doctrina despre existența șeolului, depusă în cărțile sf. ale V. T. rezultă clar că la Evrei exista și credința în nemurirea sufletului, care merge după despărțirea sa de corp în șeolul întunecos, de unde poate fi salvat de mâna lui Iahve la o viață plină de bucurie și fericire, după cum poate fi condamnat la pedepse aspre aruncat fiind în focul cel veșnic. Comunitatea dintre om și Dumnezeu nu încetează prin moartea fizică, ea se continuă și după aceasta prin supraviețuirea sufletului omenesc în șeolul din care se poate reîntoarce la Creator.

Pe lângă credința în existența șeolului, la Evrei exista și credința în existența spiritelor, care puteau fi consultate de cei vii. Deși Moisi a oprit în mod direct necromanția, condamnând pei care o practică, bărbat sau femeie, la uciderea cu pietre,¹ totuși ea a fost practică pe vremea regelui Saul și a profetului Isaia.² Saul mergând la vrăjtoarea din Endor, consultă prin aceasta spiritul profetului Samuil,³ pentru a lua o hotărâre în lupta contra Filistenilor. Deși Israelii au crezut în existența spiritelor, nu se poate spune că ei ar fi divinizat aceste spirite considerându-le ca zei.⁴

La Evrei găsim și speranța în înviere, desigur nu așa de bine precizată ca în N. T., deoarece învierea este strâns legată de sfințirea și mântuirea omului din robia păcatului. Învierea la Evrei are un caracter etic-moral, este în funcție de răsplata pe care omul o primește pentru faptele sale. Profetul Isaia vorbind de pedeapsa celor păcătoși spune: „morții nu vor mai trăi și umbrele nu vor învia, fiindcă tu le-ai pedepsit și le-ai nimicit...”,⁵ pe când despre cei care au fost drepti și au menținut neclintită credința în Iahve, spune: „morții tăi vor trăi și trupurile lor vor învia...”.⁶ O icoană despre învierea morților ne dă și profetul Ezechiel⁷ și profetul Osea.⁸ Învierea morților sub raport etic-moral ne-o redă cel mai bine profetul Daniel în cuvintele: „Și mulți dintre cei care dorm în țărâna pământului se vor scula, unii la viață veșnică, iar alții spre ocară și spre scârbă veșnică”.⁹ La Evrei deci învierea morților este parțială.

* * *

În strânsă legătură cu doctrina despre nemurire stă și doctrina despre spiritualitatea sufletului omenesc, deoarece sufletul fiind de natură spirituală ca o schintie din Divinitate, deosebit de corpul material, trebuie să fie și nemuritor. Pe cale rațională acest lucru este formulat în argumentul ontologic sau metafizic, întrebuintat în Teologia fundamentală (Apologetica), pe când aici rămâne să vedem dacă autorii biblici ai V. T. îmbrățișează spiritualitatea sufletului omenesc și în ce măsură.

Autorii biblici ai V. T., este drept că nu ne prezintă spiritualitatea sufletului omenesc în mod filosofic, însă ne-o redau sub diferite forme, mai ales sub aspectul că, spiritul omenesc săvârșește operațiuni intelectuale, se determină liber și trăiește independent de corp.

1 Lev. 20, 27; 19, 31; Dt. 18, 11; 26, 14.

2 Is. 8, 19.

3 1 Sam. 28, 8—20.

4 König Ed., *Gesch. der alttest. Religion*, III—IV Aufl., Gütersloh 1924, p. 84.

5 Is. 26, 14.

6 Is. 26, 19.

7 Ez. 37, 1—14.

8 Os. 6, 2.

9 Dn. 12, 2.

Sf. Scriptură atribue omului inteligență, libertate de acțiune și supraviețuire după moartea corporală, ceea ce este egal cu spiritualitatea sufletului omenesc. Am văzut la început că pentru a determina în om schinteia duhului dător de viață spirituală, V. T. întrebuințează expresia de ruach, care se aplică numai la Dumnezeu și la om. V. T. atribue omului inteligență, putere de discernământ, forța care naște priceperea: „Dar duhul din om — ruach — și suflarea Celui Atotputernic dau priceperea”.¹ Se atribue spiritului omenesc libertate de acțiune,² muștrare de cuget.³ Regele Solomon spune către Șimi: „Tu știi și știe și inima ta tot răul, care l-ai făcut tatălui meu David; să se întoarcă dar în capul tău răutatea ta”.⁴

Lipsa de precizare în V. T. a tuturor funcțiilor spirituale se datorește faptului, că la Evrei nu s-au analizat toate aceste funcțiuni, cum s'a făcut în filosofia greacă. De aceea la ei fenomenele psihice nu ne sunt prezentate ca acte ale diverselor forțe, inteligență, memorie, voință, ci ca produse imediate ale sufletului, care poartă numele de nefeș, ruach sau leb. La ei inteligența, reflexia și raționamentul, fenomenele memoriei și cele ale cunoașterii sunt confundate unele cu altele și nu sunt atribuite diferitelor facultăți.⁵

Spiritualitatea sufletului omenesc reiese din însăși actul creațiunii. Singur omul este creat după chipul lui Dumnezeu,⁶ și numai peste el suflă Dumnezeu duh viu.⁷ Numai pe om l-a creat Dumnezeu ca stăpân a toată creatura,⁸ căci nimic asemănător omului nu se află între creaturi.⁹ Omul are în ființa lui ceva superior animalului. Biblia V. T. opune sufletului omenesc — ruach — care se ridică la cer, pe nefeșul animalului, care se reîntoarce în pământ.¹⁰ Dela început omul a fost înzestrat cu daruri supranaturale și cum aceste daruri supranaturale nu puteau să fie revărsate decât asupra unei ființe spirituale, se ajunge ușor la teza că omul înzestrat cu aceste daruri este și o ființă spirituală.

În raport direct cu nemurirea sufletului omenesc stă în V. T. și ideea mesianică, speranța lui Israel în mântuire. Această idee mesianică postulează dela sine nemurirea, fără de care ea n'ar mai avea nici o explicație intrinsecă. Ce rost ar mai fi avut toate profețiile mesianice în V. T., dacă sufletul omenesc s'ar stinge odată cu moartea fizică. Cum însă mesianismul este trăsătura cea mai caracteristică a V. T., formând sâmburele lui doctrinar, căci întreaga ființă a V. T. se concentrează în jurul acestei idei, ea cere neapărat și credința în nemurirea sufletului omenesc, fără de care nu-și are rezolvată menirea. Mântuirea nu putea să vină, și nu putea să fie predicată cu atât elan de organele teocrației divine, decât acolo unde exista și credința în nemurirea sufletului. Dacă prin mesianism se înțelege în general doctrina în virtutea căreia omenirea robită de păcat avea să-și

1 Iob 32, 8; 20, 3.

2 Gen. 4, 4; Dt. 30, 1; Ios. 24, 14—15; Is. 1, 19—20; Ier. 21, 8; Ecl. 15, 14.

3 I Sam. 24, 6; II Sam. 24, 10.

4 I Reg. 2, 44.

5 Vacant A., Ame în D. d. B., I 458.

6 Gen. 1, 26.

7 Gen. 2, 7.

8 Gen. 1, 26.

9 Gen. 2, 20.

10 Ecl. 12, 7.

primească mântuirea din partea unei persoane trimise de Dumnezeu, atunci împlinirea și desăvârșirea acestei doctrine, nu putea să vină decât la omul care supraviețuiește morții sale fizice.

Începând cu protoevangeliiul lui Moisi, prima profetie mesianică a V. T. și până la profetia lui Maleahi, ultimul profet care ne-a lăsat o carte scrisă, toate profetiile mesianice își pierd sensul lor adevărat fără credința în nemurire. Mesia cel prezis în V. T., ca Cel care se va naște din femeie, vedem că vine nu numai pentru mântuirea oamenilor din lumea aceasta, ci și pentru mântuire sufletelor celor care au murit.

Fără credința în nemurire, tot zelul depus mai ales de profetii V. T., în a prezenta omenirii păcătoase un ideal mai înalt, a-i predica mântuirea prin eliberarea ei din întunerecul păcatului și restabilirea raporturilor bune dintre om și Dumnezeu, așa cum au existat ele la creațiune, ar rămâne fără nici un folos, totul ar fi rămas fără rezultate. Zelul de propoveduire mesianică al profetilor ar fi fost zadarnic, așa după cum spune Sf. ap. Pavel în legătură cu învierea morților: „Și de nu este învierea morților, nici Hristos n'a înviat. Iar dacă n'a înviat Hristos, zadarnică este propoveduirea noastră, zadarnică dar este și credința voastră”.¹ Fără nemurirea sufletului zadarnică ar fi fost toată speranța lui Israel în mântuire.

* * *

Din cele expuse despre doctrina nemuririi sufletului omenesc în V. T., se pot trage următoarele concluzii generale:

1. Omul este creat de Dumnezeu, fiind înzestrat cu un suflet rațional, spiritul, schinteia din ruach lahve.

2. Prin acest spirit rațional omul se deosebește de animal, fiind stăpânul întregii creaturi văzute și poate intra în raporturi cu Creatorul.

3. Fiind omul înzestrat cu spirit rațional la Evrei a existat credința în nemurirea sufletului, care s'a dezvoltat lămurindu-se succesiv pe baza revelației divine.

4. În strânsă legătură cu nemurirea sufletului avem la Evrei credința despre existența unui loc în viața de dincolo — șeolul.

5. Existența șeolului a adus cu sine credința în judecata supremă a lui Dumnezeu și în învierea morților.

6. Credința despre nemurire stă în raport direct cu spiritualitatea sufletului omenesc, care se reduce la originea lui divină.

7. Mesianismul ca doctrină centrală a V. T. nu s'ar fi putut dezvolta decât la poporul care avea și credința în nemurirea sufletului omenesc.

Prot. Dr. Mircea Chialda

profesor la Academia teologică, Caransebeș

Mișcarea sectară în eparhia Caransebeșului

Cea mai răspândită și mai păgubitoare sectă din Eparhia noastră, care amenința să ne distrugă unitatea confesională — sdrobită în parte minimă cu marea pacoste a uniției — este baptismul.

Baptismul s'a născut în Anglia pe la 1611 și apoi s'a răspândit cu încetul în Europa. Mai răspândit este însă în America.

La noi în România a pătruns prin poarta de Apus, semănat fiind de Unguri.

La anul 1888, guvernul maghiar din Budapesta a trimis în Crișana, Transilvania și Banat o mulțime de predicatori unguri bapțiști ca: Kornyai Mihaly, Toth Istvan, Attila Csopyak, Nagy Pál, Udvarnoki Mik'ós, etc.

Pintre aceștia unii erau jidani, ca: Mayer Carol din Salonta, Enric Meyer, Gromen, etc.¹

Aceștia s'au împrăștiat îndeosebi în Arad și prin satele românești din jur. Întâmpinând însă mari greutăți, căci nu știau românește, iar țărani din Ardeal și Banat nu știau ungurește, au angajat cu banul vânzătorului luda pe anumiți Români tâlmaci.

Pintre acești tâlmaci amintim pe: Gh. Florian din Tolpoș, jud. Bihor, Mihai Brumar, Gh. Crișan și Gh. Slăv.² Cu ajutorul acestor vânduți și cu mijloacele lor de propagandă despre cari vom vorbi, au reușit să convertească pe câțiva meseriași țărani români, cari au primit apoi botezul din mâinile jidanilor nebotezați și ale dușmanilor noștri de veacuri, Ungurii.

Cel dintâiu român vânduți pe bani acestor sectari au fost: Onuț Vidican și Onuț Lazăr din Tolpoș, jud. Bihor; Teodor Clepe, servitorul primăriei din Curtici, Teodor Leucuța din Arad, Petrișor Gheorghe, Chevereșan Ioan, Vărtaci Dumitru și Vărtaci Ioan din Pecica; Duica din Lugăzău și Ioan Popa din Arad, șeful Uniunii baptiste din țară, botezat de Unguri la Cluj, în 15 Noemvrie 1908.³

Din Crișana, baptismul s'a întins în Eparhia noastră, cum vom vedea din frământările diferitelor sate.

Propaganda lui a crescut și a început să devină amenințătoare în timpul și după războiul mondial.

În acest războiu, Bănățenii, constrânși de vitregia soartei, au luptat alături de asupritorii și stăpânitorii lor politici de ieri.

Cu ocaziunea amintitului războiu, soldații bănățeni vin în contact cu diferite națiuni, confesiuni și propagandiști sectari, lansați cu măiestrie și cu multă insistență de Unguri și alți dușmani, pentru urmărirea scopului lor.

1 Pr. Dr. Sp. Cădea, Secta baptistă în România, Sibiu, 1939, p. 8—9.

2 Dr. S. Cădea, op. cit. p. 9.

3 Idem.

Adventismul este introdus în România la anul 1890 în București, prin predicatorul de origine germană, Perk.

În Banat și în Eparhia noastră vine din București și este predicat de secretarul Uniunii, Ștefan Demetrescu, având centru mai însemnat Logojul.¹

Nazarenismul vine ca un puhoiu din Seghedin, asupra parohiilor de șes din Banatul jugoslav, aparținător Episcopiei noastre.

Apare printre ortodoxi în anul 1865,² dar devine amenințător în anul 1898, cu deosebire în protopopiatele Panciova, Vârșeș, Biserica-Albă și Ciacova.³

Din fiecare tract (protopopiat) redăm sumar introducerea sectarismului în diferite comune unde, ori atacul a fost mai puternic, ori se pot observa mai bine mijloacele sectare de propagandă și zelul lor.

Protopopiatul Bisericii Albe

Berzasca. În 1928 avea un singur sectar baptist, pe Ion Țerovan a lui Sava.

Acesta în înțelegere cu bapțiștii din Cozla, Liubcova de jos, Gornea-Liubcova, Sichevița și Moldova-nouă, pregătesc o manifestare publică pe ziua de 26 Iulie 1928, când înmormântează în sat pe fiul de șase săptămâni, nebotezat al lui Dumitru Bișa, minier în Cozla.

Părinții și copilul nu erau încă în formele legale de trecere la sectari și la o intervenție energetică a preotului, sectarul șef nu se prezintă în fața autorităților, iar părinții pruncului roagă să fie lertați.⁴

Faptul petrecut arată curajul acestor predicatori, dar care apoi se prefacă în lașitate; mai arată ignoranța și faptul că în centrele industriale și miniere, cum a fost aici Cozla, acolo pescuiau mai mult sectarii.

Ilidia. Parohia e sfărțită de uniție, iar printre primii sectari este Petru Ghercea, baptist din anul 1928.⁵

Macoviște. Aflăm pe Iacob Novac ca sectar începător în 1928.⁶

Mircovăț. În comună se introduc ca primi sectari nazarinenii, încă de pela anul 1900.

Treceri mai însemnate la acești sectari se fac în 1912 prin locuitorii Eva Vlădia, Nr. 184 de 68 ani; văduva Floarea Buică, Nr. 163 de 72 ani, Francisc Cipu de 35 ani — soția îi trecuse mai de mult —, Nicolae Butan, Nr. 5 de 47 ani și tatăl său Ioan Butan, Maria Ciuciu, Nr. 128 de 32 ani — îndemnată de un unchiu al său și Ilie Bufanu, de 71 ani.

Caracteristicile generale sunt următoarele: Majoritatea sunt bătrâni, cari își tem sufletul prea încărcat. Unii sunt determinați de rudenii (Maria

1 Pr. D. Anușoiu, Sectele, Rătăcirea adventistă, Biblioteca religioasă morală a eparhiei Caransebeșului, Nr. 22, pag. 13.

2 Arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 771 din 1896.

3 Episcop Nicolae Popea, Circulara Nr. 170 din 1898.

4 Vezi Arhiva Sf. Episcopii Nr. 4882 din 16 August 1928.

5 Vezi arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 4487/1928.

6 Idem, Nr. 201, din 21 Iulie 1928.

Ciuciu, Ioan Butan). E de ajuns în familie unul să devină sectar (Francisc Cipu) ca apoi prin insistențele sale să convertească și pe ceilalți.

Mai este casa de rugăciuni sectară, în care de intră cineva îl ameșesc cu vorbe dulci, cu manifestări de cult simple și argumentări la fel potrivite culturii lor. Nu lipsește nici masca trăirii unei vieți curate, sub care se ascund multe păcate și intrigi.

Cauza principală a introducerii sectei aici sunt dările de cult.

E drept că credincioșii de aici, ca din toate satele eparhiei plăteau o oarecare sumă bisericii ca „taxă de cult” din care se plăteau preoții — nefiind salariați de stat și învățătorii confesionali,

Toate aceste situații propaganda sectară le exploatează. Așa aici sectarii spun că la ei nu plătesc cult, că preoții ortodoxi fac servicii pe banii, etc.

La aceasta îi ajută indiferentismul religios, care de acum a început să se resimtă și care a crescut și crește încă...!

Moldova-nouă. Aici a fost unul din cele mai puternice centre baptiste, care a întins această sectă în întreaga vale a Dunării, numită „Clisura Dunării”.

Baptiștii își deschid o casă de rugăciuni în 1922.

Consiliul eparhial sesizându-se de prea marea libertate confesională distructivă de unitate națională și religioasă, acum recent după facerea României Mari, și mai ales la granița aceasta a țării, primește următorul răspuns cu Nr. 774/922 dela Subprefectura Județului Caraș-Severin:

„Avem onoare a Vă face cunoscut că în înțelesul circulării (Ministerului Cultelor și Artelor) cu Nr. 2143 dela 17 Ianuarie 1922, cultul baptist este liber și astfel casa de rugăciuni din Moldova Nouă nu se poate închide.”

Această casă de rugăciuni devine mai apoi pepiniera principală otrăvitoare a sufletelor din Clisura Dunării și județul Caraș.

Cei mai fanatici predicatori sunt funcționarii de stat Gh. Iancu și fratele său Dumitru Iancu, picherii șoselei Baziaș—Moldova.

Inspectorul de gogoase de mătase din Moldova-veche Ștefan Selgrad. Fabrica de cherestea din Moldova-nouă „Gross” care era condusă de jidani și cu capital din Budapesta. Aceasta avea lucrători șefi pe predicatorii baptiști Moise Nistoran, Gh. Pau și Nicolae Pascu, etc.

La aceștia se mai adaugă predicatorul Ilie Craiovan.

Toți cei amintiți profitând de situația acestei parohii, care a fost lipsită de preot și de faptul că locuitorii sunt foarte religioși, ceea ce este însușirea distinctivă a acestor coloniști Olteni, numiți Bufani. Conducătorii sectari ieșiau Dumineca și în serbători la răscruciile drumului și pândeau pe credincioșii noștri, cari se întorceau nemângăiați sufletește dela sf. biserică, când se întâmpla să nu vină niciun preot să facă sf. Liturgie; îi ademeneau cu fel de fel de bârfeli contra clerului ortodox și îi atrăgeau în casa lor de rugăciuni, făcând astfel începutul convertirii.

Populația acestei regiuni este foarte săracă și funcționarii amintiți dădeau lucru numai baptiștilor, despre cari ziceau că sunt mai de treabă și mai de încredere decât ortodoxii.³

1 Vezi arhiva Sf. Episcopii Nr. 3897/912 din 15 Maiu 1912.

2 Idem, Nr. 2053 B 1922, din 17 Ianuarie 1922.

3 Vezi arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 2511 B 1928.

Din rezultatul unei anchete judecătorești s'a dovedit că acești conducători au reținut leafa pe o zi tuturor persoanelor angajate în folosul propagandei baptiste. În felul acesta se desfășura indirect propaganda contra Bisericii noastre și a neamului nostru.

În propaganda lor erau ajutați și de organele administrative,¹ cari aveau nevoie de încrederea lor la alegerile electorale de tristă memorie.

Prim-pretorul plasei Moldova-nouă era reformat, iar pretorul greco-catolic.²

Și la acuza de propagandă contra amintirilor sectari picheri, On. Prefectura a Jud. Caraș dă următorui răspuns cu Nr. 12707/928 Pref. din 7 Septembrie 1928: „Că picherii lancu Dumitru și nu lancu Gheorghe nu a făcut nici când propagandă pentru cultul baptist și serviciile lui îl îndepălinește cu cea mai mare cunoștințitate.”³

Iar în acuza predicatorului baptist Ilie Craiovan, din Moldova-nouă contra preotului A. Blașiu din Șușca, că nu-i lasă să facă propagandă în comuna sa, predicatorul în cererea sa Nr. 68 din Noembrie 1927 adresată Dlui Primpretor din Moldova-nouă, zice între altele:

„Având în vedere ordinul verbal al Dlui Ministru de Interne, că circulația e liberă a baptiștilor din comună în comună, atât în chestii familiare, cât și în chestii religioase.”⁴

Astfel s'a înființat aici unul dintre centrele baptiste cele mai puternice, care comună, împreună cu filiile sale Moldovița, Padina-Matei și Moldova-veche avea în 1940, numărul de 505 baptiști.⁵ Și tot de aici baptismul s'a întins în satul Coronin¹, cu 209 suflete sectare.

Șușca. Această comună a stat sub influența centralei baptiste din Moldova-nouă cu predicatorul Ilie Craiovan și amintirii lui ajutători, funcționari de stat.

Mult prozelitism a făcut cojocarul Ilie Zabarca din Pojejena de jos (104 baptiști), care venea adeseori Dumineca în parohie sub motivul că-și vizitează o rudenie și își cumpără „farbă” (vopsea pentru cojoace). Aceste cumpărături el Dumineca și le făcea și dela Șușca, o micuța comună nu din Moldova-nouă?!

Gura lui rătăcită a rupt dela sânul Bisericii noastre 50 suflete.

În comuna aceasta este de notat faptul, că sub influența călugărilor sârbi din mănăstirile din jur, populația ortodoxă română nu recunoaște nici azi noul calendar.

Vrani. Sectarismul baptist se lățește aici prin Martin Petrica.

Cauza se datorește în primul rând marilor libertăți aduse acestei secte de legislația anului 1928; apoi intensei propagande și mijloace, ca Banca din Oravița, precum și scăderii conștiinței de legea strămoșească, cu care Românul de astăzi „trafichează ca cu orice marfă de rând”.⁶

1 Vezi arhiva Sf. Episcopiei, Nr. 2511/1928.

2 Idem, Nr. 4058 B 1925.

3 Idem, Nr. 5517 B 1928. Construcțiile gramaticale așa sunt în original.

4 Idem, Nr. 774 B 928.

5 N. Cornean, op cit. p. 419-431 și 451.

6 Vezi arhiva Sf. Episcopiei, Nr. 234/1928 din 21 Iulie 1928.

Bocșa-Montană

Acest tract poartă urmele apostasiei lui Atanasie Anghel și nici sectarismul nu l-a cruțat.

Centrele industriale ale Banatului aparțin acestui protopopiat. Aici este Recița, Bocșa, Vasiova, Doman, Cuptoare-Secul, Ocna de fier, Dognecea, etc.

Toate minoritățile cu confesiuni și credințe deosebite se adună în aceste centre cu populația cea mai cosmopolită.

Și cum muncitorul își petrece cea mai mare parte a vieții sale în fabrică, atelier ori mină, alături de alți muncitori cu credințe diferite și aparținători sectelor, este evidentă problema sectară.

În ajutorul sectarismului vine faptul că sufletul muncitorului de fabrică și mină este mai sbuciumat, mai deosebit decât al altui fel de muncitor și este mai sensibil. Sărăcia muncitorului exploatată de sectele raționaliste face apoi opoziție puternică obiceiurilor noastre, ca pomeni, praznice, iar mai apoi credinței însăși.

Dacă sectarii nu sunt prea mulți aici, aceasta se datorește luptei înverșunate dintre ortodoxie și uniție, iar cel dornic de luptă confesională are tabere la îndemână. Și mai apoi faptul, că populația de aici este flotantă.

În mișcarea sectară, centrele industriale joacă rolul însemnat al focarelor radiatoare de secte. Așa am văzut că de aici, din Recița, s'a molipsit primul sectar ce a contaminat și produs lupte înverșunate în Teregova.

Tractul Caransebeșului

Caransebeș. Primii sectari introduși în acest centru de reședință episcopescă sunt nazarinenii.

Aceștia vin la anul 1903 din Teregova, căci acolo oprîți fiind să-și țină adunările, predicatorii lor Petru Copăceanu, croitor, Gheorghe și Dimitrie Ianoșigă și Ioan Dragulescu, împreună cu membrii Comunității lor din Teregova, se deplasează regulat în Caransebeșul-nou și țin întrunirile în casa nazarineanului Fritz Mihaly, senior.¹

Baptismul se introduce la anul 1910 din comuna vecină Iaz prin mutarea aici a voscinarului (cerarului) Ioan Mihai și fii săi Achim și Iosif, cari sunt alungați din Iaz.² Acest voscinar venise în Iaz din Ardeal. Achim Mihai convertește pe ungurul Papik și soția acestuia.

Au ca predicatori propagandiști mai apoi pe Ilie Negrei cojocar, originar din Zlagna, Avram Bona, Petru Măran, toți croitori țărănești și Moise Trica, original din Petroșnița. (Acesta din urmă astăzi a revenit cu familia la ortodoxie).

Predicatorii, fiind meseriași, au convertit întâiu ucenicii³ pe cari îi aveau, făcând astfel o reciprocă schimbare dela satele din jur — cum am văzut — spre centru și mai apoi dela centru spre sate.

¹ Vezi Arhiva Sf. Episcopiei, Nr. 820/1903.

² Idem, Nr. 4804/1910.

³ Idem, Nr. 723/1927.

Propaganda lor s'a îndreptat apoi asupra clientelei și așa mai departe. Pentru propagandă s'au folosit de botezuri demonstrative făcute pe râul Timiș, unde este locul cel mai frecventat de orașeni, ca de exemplu podul ce leagă orașul cu stațiunea climaterică Teiuș.

Aici în anul 1931 au botezat 40 persoane din diferite sate și numai 6 din oraș.

Botezător a fost Ioan Dragila din Logoj, cu manifestarea fanfarei baptiste din Sintești.¹

Și aici baptiștii au avut sprijinul unor autorități politice.²

Adventiști și studenți în biblie sunt câțiva numai, aceștia făcând propagandă cu ajutorul colportajului, lăsând cărți doctrinale neidentificate în casele credincioșilor.³

Cornuțel. Sat de coloniști ruteni, care a avut turburări cu îndreptarea calendarului.

Iaz. Baptismul se introduce la anul 1907 prin venirea unui baptist din comuna Curtea, ca morar la moara învățătorului pensionar Moise Lucaciu. Acesta ajunge în contact cu credincioșii veniți pentru măcinat, dar îndeosebi convertește el ca primi ucenici pe următorii trei indivizi cu moral pătat și cari aveau pământ în apropierea morii: Ioan Danescu, Pavel Ardeleanu și Dimitrie Gavrilă.

Acestora le-a promis — cum știu sectarii — împărăția cerurilor și că unul va ajunge preot și altul diacon cu plăți grase.

Botezul lor se săvârșește la 10 Iulie 1909. Unul dintre ei revine, văzând că nu poate fi înmormântat în cimitirul oxtodox lângă moșii și părinții săi.

În anul următor, 1910, Ignea István din Salasincz, ce se numia pe sine și episcop baptist a botezat pe Gh. Curuți și soția sa Lucreția, Petru Lazăr cu soția sa Măriuța și fiica de 15 ani Cornelia, apoi pe Elisabeta Danescu, un individ din Glimboca și 2 romano-catolici din Caransebeș.⁴

Pr. Ilie Cămpianu
revizor eparhial

(Va urma)

1 Arhiva Sf. Episcopiei a Caransebeșului, Nr. 5016/931.

2 Idem, Nrii 5016/1931 și 4431/1910.

3 Idem Nr. 4716/1926.

4 Arhiva Sf. Episcopiei, Nrii 4623/910, 4805/1910 și ad Nr. 56/922.

Problema sufletului la scriitorul patristic Arnobiu de Sicca

Una din cele mai interesante figuri ale Africei creștine, după ce a căutat zadarnic soluții multumitoare în filosofia și religiile păgâne, Arnobiu cel Bătrân, se converti la creștinism pe neașteptate, către anul 295.¹ Așa după cum concludе savantul Jérôme Carcopino, autorul tratatului „Adversus nationes“, a venit la Hristos dela religiunea lui Hermes, dela hermetismul african, introducând în noua-i credință și concepți d n vechiul său „Credo“.² Intemeiați pe informația ce ne-o furnizează Hieronym, putem stabili că Arnobiu își scrie tratatul mai sus amintit, pentru a liniști pe episcopul de Sicca (Veneria) care îi punea la îndoială sinceritatea sa și îi amăna mereu primirea în rândul creștinilor.³ Scriind acest tratat însă, nu ne închipuim cum își va fi atras simpatia superiorului său. Sigur e însă că „Decretum Gelasianum“ îi pune scrierea între apocrife,⁴ iar Hieronym îl caracterizează ca pe un „inaequalis et nimius“.⁵

„Arnobiu n'avea grije de dogme, ignora Scriptura, iar doctrina sa n'are aproape nimic din creștinism. Ea s'ar putea potrivi la fel de bine atât iudaismului simplu cât și religiei lui Mithra. Toți cei cari l-au studiat au remarcat contradicțiile cu ortodoxia universală (creștină) și au conchis că Arnobiu a amestecat în ea „visurile lui Platon și ale neoplatonicilor și ereziile gnostice“. În realitate, Arnobiu a transpus pur și simplu gnosa lui Asklepios și Hermes, lui Hristos, în puterea de a asigura oamenilor fericirea“.⁶

Cunoscând acestea ne putem da seama că Arnobiu n'a suferit o convertire totală, în felul lui Lactanțiu să spunem, atunci când înainte de

1 B. Romeyer, S. J., *La philosophie chrétienne jusqu' à Descartes. Des Alexandrins à la mort de saint Augustin*, Paris (Bloud & Gay) 1936, pag. 141.

2 J. Carcopino, *Aspects mystiques dela Rome païenne*, Paris (L'Artisan du Livre), MCMXLII, pag. 293.

3 Hieron. Chron. ad 2343, la Berthold Altaner, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, (Herder) 1938, pag. 109: „Durch ein Traum gesicht bewogen, wandte sich der bisherige Bekämpfer des Christentums der Religion Jesu zu. Um die Bedenken des Bischofs von Sicca, der in die Aufrichtigkeit seines Sinnesänderung Zweifel setzte, zur zerstreuen, verfasste er zur Zeit der diokletianischen Verfolgung oder kurz darauf (304–10) seine sieben Bücher Adversus nationes“.

4 B. Altaner, op. cit. pag. 109.

5 Hieronym, Epist. 58, 10; la J. Carcopino, op. cit. pag. 293.

6 J. Carcopino, op. cit. pp. 293–294. Carcopino urmează în aceste afirmații concluziile lui Paul Monceaux, *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne*, vol. III, Paris 1901–1923, pp. 266, 262, 270; și Pierre de Labriolle, *Histoire de la Littérature chrétienne latine*, Paris, 1920, pag. 258.

a se fi convins și lămurit pe deplin în gândirea creștină, s'a apucat s'o apere pe aceasta în tratatu-i intitulat *Adversus nationes*.¹

Era deci natural ca și în doctrina sa despre suflet să apuce pe căi cu totul greșite.²

După el sufletul, o esență de mijloc — aneeps, *mediae qualitatis* —, neavând de tată și creator pe Dumnezeu, ci fiind opera unui Demiurg, inferior lui Dumnezeu. Sufletele spune Arnobiu nu sunt fiicele acelui rege suprem, și nici n'au fost create de El, nefiind nici din substanța Sa. Făcătorul lor e altcineva, deosebit de Împăratul și prin demnitate și prin putere, totuși făcând parte din curtea sa: „non esse animas rigis maximi filias, nec ab quemadmodum dicitur, generatas coepisse se nosse atque in sui nominis essentia praedicari, sed alterum quempiam genitorem his esse, dignitatis et potentiae gradibus satis plurimus ab imperatore diiunctum, eius tamen ex aula et eminentium nobilem sublimitate natalium”.⁴

Ceeace îl determină pe Arnobiu a adopta această opinie e constatarea că sufletele greșesc, căzând din rătăcire în rătăcire. Ori Dumnezeu care este desăvârșit, n'a putut crea ceva nedesăvârșit.⁵

Semnul distinctiv al sufletului e caracterul mixt al naturei sale, sau „*medietas*” după cum îi spune însăși autorul nostru: „Sunt enim *mediae qualitatis*”...⁶ sau „*medietas* ergo quedam et animarum aneeps ambiguaque natura”.⁷ La fel ca și Tertullian,⁸ nu s'a putut ridica până la conceperea în sens spiritual a sufletului. De aceea pentru el sufletul e corporal, coruptibil

1 B. Romeyer, op. cit. pag. 141: „Cet intellectuel qu'est Arnobe ne s'est pas converti de façon assez intellectuelle. Il a entrepris de défendre la christianisme avant de s'être imprégné de la philosophie sous-jacente à ses dogmes”. Cf. F. Cayré, *Patrologie et histoire de la théologie*, Ed. III. Tome premier., Paris—Tournai—Rome (Desclée et Cie), 1938, pp. 259—260.

2 Vezi K. B. Francke, *Die Psychologie und Erkenntnislehre des Arnobius*. Ein Beitrag zur Geschichte der patrist. Philologie, (Inaug. Diss.), Leipzig, 1878; D. Grillnberger, *Studien zur Philosophie der patrist. Zeit*, II. die Unsterblichkeitslehre des Arnobius: Jahrb. f. Philosoph. und spekul. Theol. Bd. IV (1890), pp. 1—44; A. Röhrich, *Die Seelenlehre des Arnobius nach ihren Quellen und ihrer Entstehung untersucht*. Ein Beitrag zum Verständniss der spätern Apologetik der alten Kirche, Hamburg, 1893; și L'Abbé Freppel, *Commodien, Arnobe, Lactance*, Cours de 1869, Paris, 1893, p. 55 sqq.

3 Otto Bardenhewer, *Patrologie*, Freiburg im Breisgau, (Herder), 1894, pag. 209; Idem, art. Arnobius, in *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*, Zweite Auflage, Erster Band, Freiburg im Breisgau, (Herder), 1882, col. 1418; P. Godet, art. Arnobe l'Ancien in *Dict. de Theol. Cath.* I 2 (Paris 1931) col. 1986.

4 Arnobius, *Adversus nationes*, liber II cap. 36, ed. Franciscus Oehler, in: „Biblioteca Patrum Ecclesiasticorum latinorum selecta” curante E. H. Gersdord, vol. XII., Lipsiae (Bernk. Tauchnitz) 1846, pag. 86 Cf. B. Altaner, op. cit. pag. 110; Bardenhewer, *Patrologie*... p. 209; B. Romeyer, op. cit. pag. 141; și J. Bainvel, art. Arne. *Doctrines de trois premiers siècles*, in *Dict. de Theol. cath.* I 1 (Paris 1930), col. 999, Gerhard Rauschen, *Grundriss der Patrologie mit besonderer Berücksichtigung der Dogmengeschichte*, 3 Aufl. Freiburg im Breisgau (Herder) 1910, pag. 96.

5 Adv. nat. II, 15, ed. F. Oehler, pag. 66.

6 Adv. nat. II, 14, ed. F. Oehler, pag. 65.

7 Adv. nat. II, 30, citat la J. Carcopino, op. cit. pag. 298. Cf. II, 35, ed. F. Oehler, pag. 84: „Sed si animae, inquit, mortalis et qualitatis sunt mediae immortalis quemadmodum fieri mediis ex qualitatibus possunt?”

8 Vezi Tertullian, *De anima* cap. VIII—X de exemplis, ed. E. F. Leopold, Lipsiae, (B. Tauchnitz), 1841, 1841, pp. 177—182; sau: *De carne Christi*, cap. XI, ed. E. F. Leopold, Lipsiae, 1841, pp. 76—77; sau *Adversus Praxeam*, cap. VIII, ed. E. F. Leopold, Lipsiae, 1841, pag. 255; cf. Adhémard d'Alès, *La théologie de Tertullian*, Ed. III., Paris, (G. Beauchesne & Cie) 1905, pp. 116—118.

și capabil de nemurire. Nu vine dela Dumnezeu, dar prin dreptate și prin cunoașterea lui Dumnezeu, se poate ridica până la El. Harul divin îl ajută în dobândirea nemuririi: „Haec cum ita se habeant et cum ab summo traditum teneamus auctore, non esse animas longe ab hiatibus mortis et faucibus constitutas, posse tamen longaevae summi principis munere ac beneficio fieri, si modo illum temptent meditentur adgnosceret (— eius enim cognitio fermentum quoddam est vitae ac rei dissociabilis glutinum), tum deinde feritate atque inhumanitate depositis resumant ingenia mitiora, ut ad illud quod dabitur esse possint paratae”.¹ În această privință, Arnobiu merge pe drumul trasat deja de Sf. Iustin și Theofil de Antiohia.² Așa dar, sufletul în sine nu este nemuritor; poate primi însă acest privilegiu prin meritele sale și prin bunăvoința lui Dumnezeu, prin harul Său.³

În felul acesta, sufletelor li se pune în față două perspective: viața eternă care se dă celor ce au știut să se facă demni de îndurarea divină și neantul, care este pregătit celor cari nu cunosc pe Dumnezeu: „Sunt enim mediae qualitatis, sicut Christo auctore compertum est, et interire quae possint deum si ignoraverint, vitae et ab exitio liberari, si ad eius se munera atque indulgentias adplicarint”.⁴

Sfârșitul sufletelor rele se va săvârși prin focul ce torturează și consumă până la nimicirea totală: „haec inquam, est hominis mors vera, cum animae nescientes deum per longissimi temporibus cruciatum consumentur igni fero, in quem illas iacent quidam crudeliter saevi et ante Christum incogniti et ab solo sciente detecti”.⁵ Deci sufletele care și-au cheltuit viața în fapte de nedreptate, sunt aruncate în torentul de arzătoare flăcări, care le readuce la nimic „et ad nihilem redactae”.⁶ La sfârșitul acestor suplicii cari pot dura secole dearându-l⁷ sosește moartea, care este o distrugere totală, după care nu mai există nimic, „abolitionis extremus”.⁸

Rezumând, doctrina lui Arnobiu despre suflet, se poate reduce la următoarele puncte:

1 Adv. nat. II, 32, ed. F. Oehler, pag. 82. Cf. II, 61, pag. 110: „... Cum enim dii omnes vel quicumque sunt veri vel qui esse rumore atque opinione dicuntur immortales et perpetui voluntate eius sint et beneficii munere, qui fieri potis est ut alii praestare id quod ipsi sunt valeant, cum alienum id habeant et maioris potentiae commodatum? Cf. II, 62, pag. 109; Vezi și J. Carcopino, op. cit. pag. 298; B. Romeyer, op. cit. pag. 141; și B. Altaner, op. cit. pag. 110.

2 B. Altaner, op. cit. pag. 110: „... mit Justin und Theophil von Antiochien nimmt Arnobius an, dass sie nicht von Natur unsterblich sei, dass sie aber durch die Gnade des Christengottes unsterblich werden könne. Diese Anschauung war ein Hauptgrund für ihn, sich dem Christentum zu zuwenden. Vezi și: Joseph Schwane, Histoire des dogmes. Période anténiceene Trad. de P. Belet et complétée par A. Degert, Ed. II. Tome I. Paris (G. Beauchesne & Cie) 1903, pp. 416—418.

3 O. Bardenhewer, Patrologie ... pag. 209: „sie ist auch nicht von Natur aus unsterblich, kann vielmehr nur durch die Gnade Gottes longaeva fieri oder perpetuitate donari (II, 14 sqq); Idem, art. cit. col. 1418, P. Godet, art. cit. col. 1986; J. Bainvel, art. cit. col. 999.

4 Adv. nat. II, 14, ed. Oehler, pag. 65.

5 Adv. nat. II, 14, ed. F. Oehler, pag. 66.

6 Adv. nat. II, 14, ed. F. Oehler, pag. 65. Cf. J. Schwane, op. cit. pag. 430.

7 Adv. nat. II, 17, ed. F. Oehler, pag. 66 ... „haec inquam, est homines mors vera, cum animae nescientes deum per longissimi temporis cruciatum”...

8 Adv. nat. II, 14, ed. F. Oehler, pp. 65—66: „haec est hominis mors vera, haec nihil residuum faciens. Nam illa quae sub oculis cernitur animarum est a corporibus diin-gatio, non finis abolitionis extremus: haec, inquam est hominis mors vera”.

1. Sufletul nu e opera lui Dumnezeu, ci a unui Demiurg.¹
2. Caracteristică sufletului, îi este calitatea de „medietas“.
3. Sufletul e corporal.
4. E muritor. Poate dobândi nemurirea prin străduințele sale și prin harul divin.
5. Sufletele care nu și-au putut atrage favoarea harului divin, deci nemurirea, vor fi complet și definitiv nimicite.

* * *

După ce am văzut în linii generale care este concepția lui Arnobiu despre suflet, e interesant să arătăm, urmând constatările lui J. Carcopino, cum toate teoriile psihologice ale lui, sunt copiate, uneori cuvânt cu cuvânt după scrierile hermetismului african. Astfel Asclepius² (numele grec al lui Aesculap) și ποιμάνδρης³ (operă intitulată cu numele de „păstor de oameni“ care este dat Duhului lui Dumnezeu care se revelează umanității), vorbesc în termeni asemănători cu cei ai lui Arnobiu, despre Demiurgul căruia Tatăl i-a remis grija de a crea lumea. Acest Demiurg se întâlnește și în sistemele: platonice, neoplatonice și epicureane. Nu din acestea l-a împrumutat însă autorul nostru, căci el a rupt orice legături cu aceste școli filosofice, combătându-le chiar.⁴ Deci ideea de Demiurg a putut-o lua numai din doctrina hermetismului.

Același lucru s'a întâmplat și cu caracterul de „medietas“. Arnobiu ia această idee din ποιμάνδρης și Asclepius: humani vero qui medietate generis sui contenti sunt.⁵

În ce privește moartea și distrugerea totală a sufletelor păcătoase, Arnobiu urmează îndeaproape același hermetism. Pentru această doctrină, moartea echivalează cu disoluția totală. Corpul se alterează și intră în descompunere, forma dispare, elementele componente intră în noi combinații materiale.⁶ „Sunt însă și oameni privilegiați: supraviețuiesc în Dumnezeu cei ce au primit dela Dumnezeu, ca o rază de soare, lumina nestinsă a gândirii sale. În sfârșit este imposibil, ca o particică oarecare din Incoruptibil să fie stricată [Hermes, XII, (περὶ τοῦ κοινοῦ) 16, ed. Parthey, pag. 109]...

1 R. Arnou în art. Platonisme des Pères, Dict. de Theol. Cath. XII 2 (Paris 1935) col. 2266 remarcă pe bună dreptate o influență platonice în această concepție a lui Arnobiu.

2 Ps. Apuleus, Asclepius VIII, ed. Thomes, pag. 43. Cf. textul grec la Lactantius, Divinae institutiones, Lib. IV, cap. VI, în collectio selecta SS. Ecclesiae Patrum, Complectens exquisitissima opera... Acurantibus D. A. B. Caillau una cum D. M. N. G. Guillon, Tom. XVII, Lipsiae (Fr. Fleischer) MDCCCXXIX, pag. 240.

3 Hermes I

4 Cf. Adv. nat. II, 14, ed. F. Oehler, pag. 65.

5 Ps. Apuleus, V, ed. Thomas, pag. 40, la J. Carcopino, op. cit. pag. 299.

6 Hermes XII (ποιημάνδρης) 24, ed. Parthey, pag. 14, la Carcopino, op. cit. 260—261].

Pärticica de suflet pe care a iluminat-o este născută în Dumnezeu [Hermes I (*ποῖμάνδορος*) 26, ed. Parthey, pag. 26] și după moarte, continuă în mod necesar a se confunda cu Dumnezeu, Gândirea necreată și creatoare, totală și eternă¹.

În concluzie deci: „la psychologie... d'Arnobe se confond avec celle de l'Hermetisme”².

* * *

Cu toate că, după cele ce le-am văzut, în psihologie ca și în teodicee de altfel Arnobiu urmează servil un sistem de gândire păgân, deci eretic, totuși contribuția adusă de el nu e de disprețuit. Întotdeauna erorile unuia produc discuții ce duc mai apoi la stabilirea adevărului. Poate că Lactanțiu văzând eroriile magistrului său, a putut mai ușor să se ferească de a nu cădea și el în ele. Și apoi creștinismul și filosofia creștină „nu exclude nimic din ceeace se afirmă sincer, ci desăvârșește”.

Diacon Nicolae Corneanu

1 J. Carcopino, op. cit. pag. 261. cf. pag. 299-300: „... l'Asclepius distingue la mort apparente, la mort corporelle, chose vaine dont il n'y a pas lieu de se preoccuper, et l'autre mort que peuvent seuls mépriser des ignorants et les incrédules: haec est ergo mors corporis dissolutio... de qua sollicitudo supervacua est. Sed est alia necessaria quam aut ignoratio aut incredibilitas contemnit humana (Ps. Apuleus, Asclepius, XXVII); et dans la version du *Λόγος τέλειος*, que nous a transmis Laurentius Lydus, les âmes des méchants astreintes aux terribles épreuves dont Arnobe les menaçait, sont pareillement entraînées par les démons dans des tourbillons d'orages et de feu jusqu'à ce que s'achève leur purification.

2 J. Carcopino, op. cit. pag. 300.

PROBLEME ACTUALE

Sfințirea bisericii

Tratez în cele ce urmează acest subiect, nu ca un studiu dogmatic, simbolic sau canonic, ci voi descrie o sfințire de biserică (târnosire), așa cum se face în vremurile noastre de azi în eparhia Caransebeșului, cu gândul să rămână ca document comparativ pentru viitor.

Deși toate bisericile de zid sau din piatră ar trebui să fie târnosite, — așa după cum canonul 7 al sinodului VII ecum. poruncește, că la consfințirea, la înnoirea fieștecărei biserici să se facă punere de moaște întrânsa, trebuie a se învistiери mucenicești moaște, cu obicinuita rugăciune — totuși această prescripție în trecut nu s'a putut respecta întru toate, fie din cauza comunicațiilor grele, fie din cauza Arhierilor eparhioți, cari erau trecuți în vârstă. Așa se explică faptul că în ultimii 20 ani s'au târnosit: 68 biserici noi și vechi, în eparhia Caransebeșului, mai multe de cât s'au târnosit în 100 ani în urmă !

Credincioșii parohiilor noastre, cari au ținut să sfințească bisericile lor prin Arhiepiscop, s'au întrecut care de care să se facă într'un cadru cât mai solemn. Autoritățile de Stat au ținut să cinstească după cuviință sfințirea bisericii. Prefectul, cu celelalte autorități județene și cu organele lor subalterne, au colaborat armonios la reușita praznicului sfințirii bisericii, ce s'a socotit ca cel mai însemnat eveniment din istoria unei comune.

* * *

Dupăce biserica a fost rânduită și curățită ca un pahar, în presara sfințirii, diaconul catedral a sosit în comună ca cel dintâi sol al înainte prăznirii, aducând cu el odăjdiile și aromatele recerute.

La ora 7 seara s'a făcut privegherea, adică vecernia împreună cu utrenia hramului bisericii, cu cântările prescrise la hram, fiind intercalate la laudăciuni (hvalite) stihirile înnoirilor, din Minei, dela 13 Septemvrie.

Prestolul s'a descoperit până la zid.

Dimineața, în ziua târnosirii la ora 7 se face în mijlocul bisericii sfințirea apei și sfințirea obiectelor noi, ce se aduc pentru serviciile dumnezeiești. Toate sfeșnicile și candelabrele bisericii se împodobesc cu lumânări de ceară.

Lângă locul ales pentru jăratec în altar se așează o masă mică pe care se depun lucrurile necesare la actul sfințirii, și anume: patru evangeliști de mătasă, gumă arabică, două penele, vasul cu sf. mir mare, ceară tăiată mărunt, sacăz, tămâe, smirnă, ladăn cernut, rășină măruntă, marmoră cernută, două documente de sfințirea bisericii, apă de trandafir, rizam mirositos, aloi, cratiță de topit ceara, lingură de mestecat, patru buc. bureți de mare (spongii), patru șorțuri pentru arhiereu și 3 preoți cari spală, sticlă cu tuș și condei, pergament pentru împachetat documentul de sfințire (dacă nu este cutie anumită), ciment, mistrie, șase buc. ștergare, două oale noi de pământ de câte 3 litri, cu apă curată, primus de încălzit, patru buc. săpun „cheie“, sfoară de in sau de cânepă împletită mai subțire, cu care să se înconjure de 3 ori prestolul și o lumânare de ceară de $\frac{1}{2}$ Kg.

La ușa dela intrarea principală se așează o oală cu jăratec și smirnă.

Afară în fața ușei principale se pune o masă mai mare cu măsai alb, unde se așează: sf. antimis, sf. evanghelie, sf. cruce, potirul cu acoperimintele, un sfeșnic cu trei brațe cu lumânări, discul cu steluța și cutia cu moaștele, o sticlută cu sf. mir mare, un penel, căldărușa cu apă sfințită, pamatuful din busuioc uscat, mitra arhierească și di-tricherele.

Înainte a acestei mese se pune tetrapodul pe care se așează: omóforul, mantia arhierească, epitrahilul și cârja arhierească.

La ora 8 se aprinde primus-ul și se pune ceara, iar mai târziu marmora și celelalte arome, să se topească.

Astfel pregătite lucrurile de sfințire, se așteaptă sosirea Arhiereului.

La ora 9 sosește arhiereul însoțit de un consilier sau alte autorități. Departe de sat îl întâmpină banderul de călăreți frumos înzorzonați, cu drapelul tricolor înainte.

În marginea comunei, autoritățile cu primarul în frunte, salută arhiereul. O detunătură de treasc, apoi clopotele bisericii, vestesc sosirea arhiereului. Dacă biserica este situată departe, autoritățile se urcă în trăsură și formează un convoi înaintea trăsurii cu 4 cai ce duc Arhiereul. Dacă biserica e aproape Arhiereul se coboară din automobil și după ce a mulțumit autorităților apoi după ce a binecuvântat pâinea sau alt obiect simbolic ce l-au prezentat ca omagiu al muncii lor, mulțimea de credincioși, adunată la poarta triumfală, pornește în litie impresionantă către biserică, cu soboru de preoți îmbrăcați în odăjdii de liturghie și cu acoloții cu răpizi și prapori încadrând Arhiereul în mijlocul lor. Cantorii cântă troparul hramului.

Strada strălucește de podoabă. Pe o parte și pe cealaltă a drumului sunt înfipte ramuri de stejar, de brad sau de mesteacăn, iar pe jos aleia este presărată cu iarbă cosită în proaspăt și cu flori de sezon. Pomii și casele vărute decurând, iar pe ferestrele deschise atârnă covoare (cilimuri) care de care mai alese.

Sosiți în fața bisericii cu litia, arhiereul este întâmpinat de un elev de școală, care îi oferă un buchet de flori, iar preotul locului înbrăcat în odăjdii de sf. liturghie cu crucea și evanghelia în mâni, binevențează ierarhul, făcând un scurt istoric al parohiei și al bisericii. Poarta de verdeață din fața bisericii este străjuită de două amfore din care se împrăștie în văzduh fum de smirnă.

Arhiereul mulțumește pentru primirea ce i-s'a făcut și binecuvântă poporul. Corul intonează: *Pre stăpânul...*

Arhiereul, în fața mesei pregătite, îmbracă: epitrah'lul, mantia, omoforul, coroana și ia cărja arhierească ce au fost aranjate dinainte. Dă binecuvântarea: *Mărire sfintei...* și se începe actul sfințirii bisericii în exterior după tipicul „Slujba sfințirii bisericii” de episcopul Miron Romanul, tipărit de Patriarhul Miron, la Tip. Cărților bis. 1927. sau după tipicul „Slujba sfințirii bisericii”, tipărită de Sfântul Sinod în 1915.

Se cetește: *Impărate ceresc... Sfinte Dumnezeule... Amin.* Ectenia mare specială. Arhiereul cetește paremia *Stăut-a Solomon...* apoi cădește masa din față pe care sunt: moaștele și celelalte specificate mai sus și oferă protopopului sau preotului celui mai mare în grad să ducă sf. moaște acoperite pe disc cu steluța și acoperemântul mic. Preoții primesc fiecare câte un obiect de pe masă și astfel pornesc spre dreapta (miază-zi), înconjurând cu litie mare, biserica.

În dreptul stranei din dreapta bisericii se opresc, iar Arhiereul cetește sf. evanghelie dela Matei (cap. XVI, 13—19). La sfârșitul evangheliei după: *Mărire Ție...* Arhiereul stropește zidul bisericii cu apă sfințită și-l unge în formă de cruce cu sf. mir mare, apoi binecuvântă poporul cu sf. cruce, iar corul cântă: *Intru mulți ani stăpâne.*

În dreptul altarului se opresc și arhiereul cetește a doua evanghelie (Luca cap. X 38—42). Iarăș stropește, unge și binecuvântă.

În partea dinspre miază-zi se opresc și cetește a treia evanghelie (Ioan cap. X, 22—28), stropind și ungând zidul ca la cele două evanghelii dinainte, pe lângă binecuvântarea Arhiereului.

La înconjurare se trag clopotele și cantorii cu preoții cântă: *Sfinților mucenici... Mărire Ție... Lauda apostolilor... și Înconjurați popoarelor Stonul...*, întrerupându-se la cele trei opriri.

Sosesc în fața ușii dela intrarea principală, unde Arhiereul cetește rugăciunea: *Stăpâne Doamne* (cea dela vohod), apoi rostește cu glas ridicat: *Ridicați boieri...* de 3 ori, cu întrebările și răspunsurile obicnuite. Arhiereul lovește cu crucea ușile ce se deschid de preotul ce era în lăuntru bisericii și luând sf. moaște la frunte intră în biserică. Li urmează diaconii și preoții cari cântă troparul gl. 4: *Cu bună podoabă...* Intră apoi tot poporul.

În fața ușilor împărătești diaconul cu lumânarea în mână, cădînd către Arhiereu exclamă: *Poruncește, porunciți Prea Sfințite Stăpâne*, apoi intră Arhiereul cu tot clerul în altar.

Se trag perdelele la ușile altarului și arhiereul se îmbracă în odăjdiile de liturghie cu sorțurile roșii pe deasupra, iar 3 preoți rânduți îmbracă sorțurile cu mânecare albe (hiton). În timpul acesta cantorii cîntă stihira dela gl. 8 vecernie: *Împăratul ceriurilor...*

Arhiereul cetește ps. 144, apoi unge sf. moaște din cutia de argint cu sf. mir și le așează în groapa din mijlocul prestolului. Preoții și celelalte autorități semnează cu tuș hrisovul de sfințire (al doilea exemplar) care se așează sub cutia cu moaște, învăluit în hîrtie de pergament, dacă nu este cutie specială. Diaconul toarnă ceara topită cu celelalte arome fierbinți peste cutia cu sf. moaște pînă umple gropița, iar deasupra o acoperă cu un capac de marmură sau de beton, făcut anumit după mărimea gropiței, fiind gravat pe placă anul sfințirii. Marginile capacului se leagă cu ciment proaspăt de suprafața prestolului, ce este întărită iarăși cu un strat neted de ciment. Arhiereul cetește în genunchi rugăciunea: *Doamne Dumnezeul nostru...* apoi exclamă de 3 ori: *vecinică pomenire...*

Diaconul aduce oală nouă de pămînt cu apă caldă, peste care arhiereul cetește rugăciunea de sfințire (specială) a apei. Toarnă apoi apă sfințită în cele patru colțuri ale prestolului în formă de cruce, rostind: *În numele Tatălui...*, iar un preot cu voce tare cetește ps. 83. Se spală prestolul cu cele 4 buc. săpun și cu bureții de mare și se șterge bine cu 4 ștergare. Se toarnă apă de trandafir peste toată suprafața prestolului, rostind Arhiereul: *Stropi-mă-voi cu isop și mă voi curăți....*, preotul din altar continuă ps. 50: *Întoarce fața Ta...*

Se aduce vasul cu sf. mir din care Arhiereul toarnă cruciș pe cele 4 colțuri ale prestolului zicînd: *aliluia* (de 3 ori), apoi rostește: *Iată acum ce e bun sau ce e frumos, fără numai a locui frații împreună*, iar preotul continuă: ps. 132. Preoții îmbrăcați în sorțuri întind sf. mir peste toată suprafața mesei, ca după aceea să așeze cei 4 evangheliști la cele 4 colțuri, lipindu-i cu gumă arabică.

Se așează apoi capacul de scîndură ce îmbracă toată suprafața și fețele laterale ale mesei (prestol) în lățime de 10 cm. Pe suprafețele laterale ale acestui capac de scîndură, de regulă se face un jgheab în care intră sfoara ce leagă acoperemîntul întîi, făcut din in, ce acoperă prestolul pînă jos. Preotul cetește ps. 131. Strobește cu apă sfințită din căldărușă măsaiul de in, peste care se așează al doilea acoperemînt alb (indtia), se strobește iarăși cu apă sfințită. Peste acestea se pune un acoperemînt de catifea grea, de culoare roșie, iar deasupra o pânză subțire (litonul) în care se învălește sf. antimis.

Se aduc pe rând: chivotul, antimisul, crucea, evanghelia și sfeșnicele, astfel că sf. altar devine complet împodobit.

Arhiereul zice: *Mărire Ție, sfântă Treime, mărire Ție, în vecii vecilor* și se desbracă cu preoții, de sorțurile și mânecarele avute peste ornate și se spală toți în a doua oală nouă de pământ, ștergându-se cu ștergare noi. Un preot designat face proscomidia.

Făcând Arhiereul cădirea mare, diaconul merge cu o lumânare de ceară de $\frac{1}{2}$ Kg. Preotul cetește în sf. altar ps. 25.

După terminarea cădirii celei mari arhiereul și tot clerul vin în fața sfântului altar și de pe amvon, în genunchi pe o perinuță, Arhiereul cetește rugăciunea principală: *Dumnezeule Celace ești fără de început...* continuă apoi diaconul, sculându-se, ectenia mică, iar arhiereul încheie: *Că sfânt ești....*

Diaconul prezintă arhiereului lumânarea aprinsă dela cădirea mare' intonând: *Binecuvintează Stăpâne!* Arhiereul de pe amvon intonează către popor: *Lumina lui Christos luminează tuturor, apoi: Veniți de luați lumină.*

Credincioșii, în frunte cu epitropii vin cu lumânări și le aprind din lumânarea Arhiereului. Abia acum se aprind lumânările și candelile în toată biserica. Tot clerul cântă sărbătorește stihira gl. 1: *Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime....* apoi stihira: gl. 1: *Inoeste-te, inoeste-te....* În timpul acesta arhiereul stropește cu apă sfințită și unge în semnul crucii, cu un penel, cu sf. mir: peretele deasupra tronului celui înalt, apoi proscomidierul, zidul dela intrarea principală, deoparte și de alta, precum și zidul dela strana dreaptă și strana stângă.

Se semnează hrisovul de sfințire (primul exemplar), de către toți preoții și celelalte autorități, ce se va încadra în ramă cu sticlă și se va așeza în sf. altar.

Arhiereul cetește în sf. altar rugăciunea: *Mulțumim Ție Dumnezeule...*, iar diaconul rostește de pe amvon ectenia întreită, apoi Arhiereul cu crucea în mână face otpustul special dela sfințirea bisericii.

Arhiereul cu tot soborul iese în fața sf. altar, unde se face spălarea, apoi diaconii cu di-tricherele aprinse rostesc din ușile împărătești: *Așa să lumineze lumina voastră...* Corul: *Pre stăpânul...*

Urmează rugăciunea de invocare și celelalte dela începutul liturghiei, apoi luarea vremii.

Se începe sf. liturghie arhierească, cu predică la priceasnă.

Cu tasul se umblă când se cântă irmosul.

COMENTARII

Vitalismul chimic

Chimia modernă a deschis perspective uimitoare ochilor uimiți ai omului din secolul în care trăim.

Cu o ambiție fără seamăn, această știință s'a apucat să reconstituie, din elemente disparate, toate corpurile existente în natură.

Și culmea surprizei științifice ea a început cu o serie de reușite senzaționale.

Chimia modernă a reprodus artificial toate corpurile neorganice, le-a combinat cum a vrut și le-a dat formele și întrebuințările cele mai variate.

Ambiția ei însă a crescut neconținut. După materiile neorganice, încercările ei s'au oprit la materia vie, la materia organică.

Ea a încercat, pe cale de laborator, să producă materia organică vie, așa cum a produs zahărul sintetic sau benzina sintetică.

Aici însă încercările acestei științe s'au lovit de-o piedică de netrecut: viața.

Vieța n'a mai putut fi obținută pe cale de experiment, nici n'a putut fi închisă într-o eprubetă oarecare, spre deplina desiluzie a savanților.

Totul ceea ce li se părea a fi ușor, se îndepărta prăpăstios de pe pozițiile științifice ale unei normale rezolvări.

Și situația așa a rămas până mai anii trecuți, când un savant italian, *prof. Betti*, dela Universitatea din Bologna, a difuzat lumii întregi senzaționala veste că a descoperit *vitalismul chimic*, adică mijlocul de-a stăpâni viața și de-a o crea pe cale de laborator.

Multă lume se va fi mirat și va fi tresăltat cu spaimă la auzul unei asemenea vești, dar și mai multă lume va fi rămas sceptică, așa cum îi stă bine în fața unei atât de uluitoare vești.

Prof. Betti a început să documenteze: În laboratoare se produceau substanțe refractare vieții și optic inactive, când pentru a germina viața ar fi nevoie de substanțe optic active.

„Activitatea optică a produselor naturale, spune într'un interview savantul *Betti*, depinde de configurația specială asimetrică a moleculelor lor, iar eu am vrut să dovedesc și să fac — în colaborare cu asistentul meu *prof. Lucchi* — o sinteză între substanțele în stare gazoasă, sub influența disimetrică a luminii polarizate circular. În aceasta stă întregul secret; între particulele corpurilor gazoase nu lucrează forțele intermoleculare, care împiedică moleculele lichidelor sau ale corpurilor în soluție, făcându-le foarte puțin sensibile la energia disimetrică”.

Pe baza acestor afirmații s'au construit curând cele mai extravagante teorii și ipoteze științifice. Un alt mare savant — sunt de aceștia atâția de mulți — anume *Jean Rostand* a descoperit „*vehiculii eredității*” și „*procreația fără tată*”.

În centrul nucleului s'au descoperit, adică, cromosomii, niște filamente colorate, în număr variabil, la om sunt 32. Din combinarea lor ia naștere individul, care este atâta de deosebit de altul, deoarece sunt 250 trilioane de combinații posibile.

Ori, savantul Rostand se dispensează de combinația cromosomilor masculini — așa crede el — și cu încetul va putea influența și stăpâni, pe cale chimică, și pe cromosomii feminini.

Să nu sperie pe nimeni terminologia suprasavantă a acestor pescuitori în apă tulbure !

Toate savantele lor descoperiri s'au redus numai la senzațional și la extravagant și aici s'au oprit !

Vieța n'a putut fi creată sintetic și nici nu va fi creată.

Vitalismul creștin ar putea învăța încă multe taine pe toți acești îndrăzneți cari-și tocesc ascuțișul rațiunii și-și pierd vremea cu probleme insondabile pentru om.

P. Rezuș

Antinomiile veacului nostru : creație—distrugere

Omul „*această ființă necunoscută*” încă, pentru știința în plin și vertiginos progres, a trecut pe arena veacului nostru, lăsând în urmă o uriașă operă spirituală. Antichitatea, evul mediu și renașterea și-au dat contribuția lor de gând și simțire, ridicând cultura umană pe culmi nebănuite. Aceste culmi însă nu râvneau întotdeauna cerul creștin, ci olimpul zeităților păgâne.

Fără îndoială, creștinismul a revoluționat și schimbat din temelii, concepțiile vechi despre lume și viață, și a dărâmat idolii materiali ai religiilor păgâne, decretând valoarea și supremația spiritului. Centrul tuturor preocupărilor omenirii și idealul ei de perfecțiune a devenit Mântuitorul Hristos.

„*Fără mine nu puteți face nimic !*”

„*Eu sunt calea, adevărul și viața*” mărturisește Iisus, dovedind prin aceasta, că tot sbuciumul omului în cautarea adevărului pe tărâmurii streine Lui, este menit să rămâie sterp și zădarnic, pentru că *El este însuși adevărul și singura cale de urmat*.

Odată cu nașterea după trup a Fiului lui Dumnezeu, eveniment care despica veșniciile în două, toate drumurile creației omenești, pentru a avea *valoare* și a fi *viabile*, trebuie să se întreprinde spre El, așa cum toate florile câmpului își îndreaptă petalele spre lumina soarelui, odată cu ivirea lui la orizont.

Astfel „*piatra din capul unghiului*” fiind Iisus, s'a ridicat în decurs de secole, uriașa clădire a culturii și civilizației creștine.

Tot ce simțirea și gândirea genială a omului a conceput mai frumos și mai profund, a fost străbătut de spiritul creștin. Acest spirit a ridicat marele catedrale ale lumii, împodobindu-le cu cea mai desăvârșită artă

sculpturală și cea mai grăitoare plastică. Alături de arta bizantină din răsărit, stă arta gotică apuseană, preamărind și una și alta pe Iisus răscum-părătorul sufletelor înviforate.

Tot ceea ce în decurs de ani, a creat evlavie evanghelică și osteni-toarea osârduire în Domnul n'a fost decât un imn, pentru „*mai marea glorie a lui Dumnezeu*“.

Dar alături de simțirea și cugetarea creștină, creatoare de valori eterne puse în slujba păcii și a progresului, rațiunea autonomă și îngâmfată a omului din veacul nostru, robii materiei, s'a zbatut pentru marele desco-periri științifice, în vederea distrugerii și nimicirii.

Ceea ce geniul uman, luminat de lumina lui Hristos, a dat lumii, este lovit și prăbușit de născocirile luciferice ale veacului ce-l trăim.

Ceea ce vremurile trecute au dat patrimoniului cultural al omenirii, este aruncat pradă dinamitei și armelor de tot felul, menite să distrugă într-o clipă, opera anilor și a secolelor.

Asistăm astăzi, neputincioși, la marea dramă ce se desfășoară pe arena planetei noastre, a cărei desnodământ ne înfioară și ne îngrijorează pe toți.

Întrebarea care stăruie cu înfrigurare în sufletele tuturor este: când va lua sfârșit această universală încăerare între popoare, pornită cu cele mai perfecționate mijloace, să distrugă, ceea ce cu atâta trudă și risipă de muncă s'a clădit? Lipsa de dragoste creștină în lume, este prea evidentă, pentru ca răspunsul la această întrebare, să poată trezi învierea și bucuria unei păci apropiate.

Mântuitorul Hristos, Domnul păcii, întinde din Ceruri, ramura de maslin, noroadelor încețate în luptă și le spune: „*Pacea mea, eu o dau vouă!*” Cine să-L audă însă? Cine să înțeleagă această dumnezească și nobilă chemare la pace și bună voință între oameni?

Ura a copleșit într-o atâtă făptura omenească, încât ea rămâne surdă și nesimțitoare la această solie de sus.

Câte din nenorocirile care bântue astăzi pe pământ, nu s'ar putea înlătura, cu o fărâma de iubire față de Dumnezeu și de aproapele și cu o infimă înțelegere a durerii și suferinței?

Toată această clasică tragedie care tulbură astăzi sufletele noastre ale tuturor, nu îndușează oare pe nimeni dintre cei care dețin destinul omenirii? Nimeni nu-și simte inima sfâșiată de durere în fața mormanelor de cadavre pe câmpiile de luptă și a munților de dărâmături de pe locurile unde nu de mult ochiul călătorului, admira frumusețea așezărilor omenești?

Parcă aud glasul stins al Mântuitorului, repetându-se într-o nouă grădină Gethsimani: „*Intristat este sufletul meu până la moarte!*”

* * *

La începutul veacului nostru, un mare pictor român, într-un tablou celebru intitulat: anul 2000, L-a înfățișat pe Iisus, acoperindu-și ochii cu palmele, ca să nu vadă realitatea amară, după două mii de ani de viață creștină și de răspândire a Evangheliei mântuitoare în lume.

Ce minunată inspirație! Ce zguduitoare prevestire a ceea ce avea să urmeze!...

Da! Mântuitorul își acopere ochii să nu vadă catedrale și biserici rase de pe fața pământului, spitale prăbușite peste sute de vieți omenești, cimitire creștine profanate, biblioteci și instituții de cultură, mistuite de flăcări.

Și totuși încă, n'a bătut ceasul al doisprezecelea...

Avem credința că noroadele, bânuite de valurile tulburi ale urei și ajunse pe margini de prăpastie, se vor apropia într-o zi de Hristos, ca oarecând apostolii pe mare și-L vor ruga zicând: „Doamne scapă-ne că pierim!”

Abia atunci și numai așa, pacea va sălășlui între noi, stăpânind și anii și veacurile...

Preot Oreste Gherasim

Proști și nebuni

„Înțelepciunea lumii acesteia e nebunie înaintea lui Dumnezeu”. (I Corint. 3, 19).

Imi amintesc de o călătorie dela Cernăuți spre București de acu cam 20 ani. În compartimentul de tren nu se afla cu mine decât un profesor de astronomie cunoscut. Am fost foarte bucuros de societatea sa, căci ea îmi promitea o conversație interesantă pentru lunga noastră călătorie.

Am crezut a fi fost deosebit de isteț când, după câteva vorbe convenționale, am încercat să îndrept conversația asupra unui subiect cu o dublă latură, una biblică, care mă interesa pe mine, și alta astronomică care, așa credeam eu, trebuia să intereseze pe tovarășul meu de călătorie, și care era totodată o problemă frumoasă pentru orice om cult și dispus la ceva speculație științifică.

Făcui deci prima trăsătură de șah cu întrebarea: „D-le profesor, cum explicați DV. raportul biblic despre facerea lumii că lumina a fost creată în ziua întâia, în vreme ce soarele fu făcut abia în ziua a patra?”

Mă așteptam ca profesorul meu să răspundă cu altă trăsătură de șah, urmând ca partida noastră să devină din ce în ce mai interesantă. Mare îmi fu însă decepția când astronomul meu îmi dădu un răspuns care nu se putea asemăna cu o trăsătură de șah, ci doar cu o izbitură de picior care răstoarnă tabla și împrăștie toate figurile. „Biblia e pentru proști”, declară tovarășul meu cu convingerea de a fi câștigat partida dintr-o singură lovitură.

Iluziile mele în legătură cu conversația plăcută și interesantă au fost spulberate, totuși nu am voit să capitulez, ci am încercat să eliminez biblia punând discuția pe un teren pur științific. Am zis: „D-le profesor, problema e curat științifică. Chestiunea e, dacă înainte sau fără de existența soarelui putea să fie lumină pe pământ sau ba”. Foarte categoric răspunse profesorul: „Fără soare nu există lumină”.

În decursul discuției profesorul mai susținu că soarele se mișcă în linie dreaptă, dar când eu am opus că, în mișcarea corpurilor cerești, nu pot să existe linii drepte ci numai curbe, el a fost nevoit să admită că și traiectoria soarelui e o curbă, dar că nu se știe centrul ei.

Nu mai interesează restul discuției, interesează numai faptul că profesorul nu a fost și nu este un singular ci un tip, un reprezentant al unei foarte numeroase clase de oameni cu certificat creștin, cu diploma de licență dela cutare facultate, cu decret de numire pentru cutare catedră și

cu influență asupra atâtor promoții de elevi sau studenți. Interesează structura mintală a profesorului. Minte sa proprie și puțină știință înmagazinată în ea erau forul suprem și infailibil care judeca toate chestiunile și orice problemă fie ea cât de transcendentă. Minte sa îi zicea că, dacă e soare, e și lumină, iar dacă nu e soare, nu poate fi nici lumină. El uită însă în pripa judecății că și un amnar, lovind de cremene, produce o scântee, deci o lumină, că un fulger face și mai multă lumină și că aurora boreală (Nordlicht) iluminează întinsele regiuni ale nopților polare chiar timp mai îndelungat, iar o auroră boreală-ar fi putut să lumineze pământul întreg chiar până la ivirea soarelui. Există deci lumină și fără de soare.

Cum procedează un adevărat creștin în judecarea unei astfel de probleme? La prima vedere drept că s'ar părea că în ziua întâia lumina ar fi fost cu neputință. Dar creștinul nu judecă după prima vedere și nici după puținele și scurtele experiențe ale minții sale, ci chibzuește că, dacă cuvântul lui Dumnezeu afirmă că în ziua primă a fost lumină, atunci trebuie să fi fost așa. Creștinul se apucă deci să cerceteze, dacă nu cumva mintea sa îl înșală și dacă Biblia totuși are dreptate. De aici pornesc apoi cercetări științifice serioase, îndelungate și migăloase cari, la urma urmelor, trebuie să arăte că de fapt Biblia a vorbit adevărul.

Profesorul nostru însă nu s'a ostenit cătuși de puțin să cerceteze problema, ci, supraestimând valoarea modestei sale științe omenești, a ajuns într-o clipă la concluzia că afirmarea Bibliei e o prostie, iar o carte care afirmă prostii nu poate fi pentru el, omul „savant”, ci doar numai pentru cei proști.

Când am coborât din tren m'am ales totuși cu un rezultat pozitiv al discuției noastre. Am înțeles adică că, după judecata profesorului, eu fac parte din ceata celor proști, dat fiind că socotesc Biblia drept autoritate și că e scrisă și pentru mine. Aceasta judecată puțin măgulitoare nu m'a impresionat prea mult pentru că profesorul nu era pentru mine autoritate. Mă gândeam însă la miile de tineri cu mintea crudă pentru cari persoane de rangul și felul profesorului sunt autoritate și cari primesc părerile lor rostite pripit drept adevăruri indiscutabile față de cari textele Bibliei nu contează nimic. Câtă pustiire fac asemenea „savanți” în sufletele tinere încredințate creșterii lor!

Mă gândesc la alți reprezentanți ai științei astronomice, cunoscuți pentru valoarea lor nu în toată Europa, ci în toată lumea chiar, în vreme ce profesorul nostru nici măcar în țara sa nu e prea cunoscut.

Mă gândesc la marele Nikolaus Kopernikus, născut în 1473, care a studiat teologia la Cracovia, a luat diploma de doctor în teologie la Ferrara și care după îndelungate și minuțioase studii, cercetări și calcule, a stabilit principiul heliocentric (că pământul se învâрте în jurul soarelui) în locul celui geocentric (că soarele s'ar învâрти în jurul pământului, după cum i-se pare fiecăruia). Dela Claudius Ptolemaeus încoace, toată lumea credea, căci vedea cu ochii proprii, că soarele se învâрте iar pământul e nemișcat, până ce, după cam 1500 ani, Kopernikus răstoarnă această părere.

Mă gândesc la Johannes Kepler, născut în 1571, care făcu primele sale studii dela 1584 până 1589 în școli mănăstirești, urmând apoi studiile de teologie la Tübingen și care a îmbogățit știința astronomiei, descoperind legile mișcării planetelor.

Mă gândesc la marele Iszak Newton, născut în 1643, care, observând căderea unui măr din pom la pământ, avu intuiția sau, mai bine zis, inspirația de a înțelege că aceeași putere a pământului, care face ca mărul să cadă în jos, face și ca luna să fie atrasă și menținută în orbita ei în jurul pământului. Newton a descoperit astfel și a dovedit apoi legea gravitațiunii care guvernează nu numai mișcarea mărului și a lunii față de pământ, dar și a tuturor corpurilor cerești întreolaltă. Newton n'a socotit Biblia drept o prostie, ci a studiat-o cu atențiune și a scris chiar un studiu despre profețiile lui Daniil și apocalipsul sf. Ioan. Despre Newton se zice ca el, văzând maestria și înțelepciunea cu care Dumnezeu a întocmit universul, a fost pătruns de un respect atât de nemărginit față de Creator, încât își ridica pălăria din cap de câte ori rostea numele lui Dumnezeu.

Acești bărbați au fost și sunt gloria științei astronomice, nu niște diurniști sau practicanți ai ei, dar ei nu au socotit că Biblia ar fi pentru proști, ci chiar ei înșiși au sorbit din ea înțelepciune pentru știința lor. Ei au știut, ceea ce orice creștin se cuvine să știe, că „Unicul înțelept e Dumnezeu” (Rom. 16, 27), că „Hristos e puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu” (I Corint. 1, 24) și că „Domnul dă înțelepciune, din gura Lui ies știința și priceperea” (Prov. 2, 6).

Profesorul nostru, cel închipuit pe știința sa însă, să-și repete în fiecare zi că „Începutul științei este temerea de Domnul” (Prov. 2, 7), și că „Începutul înțelepciunii este temerea de Domnul” (Prov. 9, 10). Dacă profesorul nostru se va încrede numai în știința și înțelepciunea sa proprie, nesocotind cuvântul lui Dumnezeu, atunci va afla spre marea sa decepție că „Înțelepciunea acestei lumi este nebunie înaintea lui Dumnezeu” (I Corint. 3, 19) și va intra deci, nu în ceata proștilor, clasificat astfel de către oameni, ci în turma nebunilor, osândit de Dumnezeu.

Dr. Octavian Scalat

PORTRETE ORTODOXE

Mitropolitul SILVESTRU MORARIU

Mitropolitul Silvestru Morariu este figura cea mai măreață din galeria marilor bărbați ce-au condus destinele Bisericii ortodoxe în Bucovina.

În vremuri de grele cumpene pentru națiunea și Biserica bucovineană, când stăpânitori vitregi căutau aservirea ambelor organisme sociale, când tendințele de catolicizare erau frecvente, iar defectiunile inerente, la orizontul rezistențelor noastre din Nordul Țării Moldovei, subjugată de Austrieci, apare masiva și unica personalitate a Mitropolitului Silvestru Morariu.

Un adevărat Andrei Șaguna al Bucovinei.

Ce are Bucovina religioasă astăzi, ca instituții și organizație, are numai dela Mitropolitul Silvestru.

S'a născut în 14/26 Noemvrie 1818, în Mitocul-Drăgomișnei, lângă Suceavă, din familie de preoți, în sf. botez primi numele de Samuil.

După primele cunoștințe de carte din casa părintească, frecventă școala primară din Suceava, liceul de stat din Cernăuți, terminându-și cu succes strălucit studiile înalte la Institutul teologic din Cernăuți.

În 29 Iunie, fiind hirotonit presbiter, fu trimis ca păstor sufletesc în comuna Ceahor, de lângă Cernăuți. În anul 1862 preotul Samuil renunță la această parohie, după ce a fost lovit de o grea nenorocire, pierzându-și soția sa Elena, care s'a stins după o grea boală, și se mută la Cernăuți, ca referent auxiliar în Consistoriu.

În 21 Iulie 1875 decedă Arhiepiscopul Bendella, iar ca succesor fu numit, în 22 Martie 1877, vicarul general Teoctist Blajevici; locul lui Blajevici fu ocupat prin specifica rezoluțiune C. C. din 1 Aprilie 1877 de Samuil, prin călugărie Silvestru. Facultatea de teologie, recunoscând activitatea lui meritoasă de până acum, pe teren științific-literar, îi acordă gradul de doctor în s. Teologie honoris causa.

În 27 Iunie 1779 decedă Arhiepiscopul și Mitropolitul Teoctist Blajevici, iar locul lui fu ocupat prin o altă decizie, dată în 12 Martie 1880, de Dr. Silvestru Morariu.

Așa ajunge el la cea mai înaltă treaptă ierarhică și activitatea lui neobosită, până în ziua morții sale, 14 Aprilie 1895, îi înconjoară figura de mitul nepieritor al marilor chemați.¹

De-acum încep marile lui înfăptuiri bisericesti, sociale și culturale din Bucovina, care i-au eternizat numele în istoria acestei Biserici pentru totdeauna.

Demnitățile ecclesiastice nou înființate, vizitățile canonice, activarea congresului bisericesc, înființarea revistei „Candela”, sexagenară astăzi,

¹ Vezi: P. Rezuș, 40 de ani dela moartea lui Silvestru Morariu Andrievici, în Cuvântul preotesc, An. II, Nr. 4, Rădăuți, Aprilie 1935, p. 10 sq.

intemeierea soc. stud. teologi „Academia teologică, sexagenară și ea în curând, deschiderea tipografiei arhidiecezane de astăzi „Mitropolitul Silvestru“, îndrumarea și participarea hotărâtoare la înființarea soc. „Armonia“ și luptele cu cerbicia piezișă a Rutenilor tineri sunt fapte ce vorbesc mai mult decât panegiricele.¹

Pe lângă această coplesitoare activitate administrativ-bisericească Mitropolitul Silvestru a scris foarte mult, ca și Mitropolitul Andrei Șaguna.

Spicuim dintre operele sale următoarele titluri:

1. *Apologie pentru eparhia din Bucovina*, 1848.
2. *Liturgica*, Cernăuți, 1860.
3. *Cuvântări bisericești*, Cernăuți, 1860.
4. *Invățătura dogmatică generală*, Viena, 1862.
5. *Invățătura dogmatică specială*, Viena, 1862.
6. *Invățătura morală*, Viena, 1864.
7. *Micul catehis*, Viena, 1864.
8. *Psaltichia bisericească*, Viena, 1879.
9. *Tipiconul bisericii ortodoxe-orientale*, Cernăuți, 1883.
10. *Rânduiala Doxologiei*, Cernăuți.
11. *Apologie der orthodoxen griechisch-orientalischen Kirche der Bukowina*, Cernăuți, 1890.

O muncă titanică și o operă supraomenească aureolează figura acestui mare chiriarh bucovinean.

Incheind scurtele noastre considerațiuni bio-bibliografice, nu putem să nu folosim una dintre magistralele concluzii ale teologului Vasile Găina: „Rar când s'au împreunat cele mai alese calități ale spiritului cu împrejurările externe, într'un mod atât de armonic, pentru ca să producă o personalitate atât de marcantă, cum a fost Arhiepiscopul Silvestru“.²

P. Rezuș

Rectorul Dr. IOSIF OLARIU

Duhul marelui Iosif Olariu planează peste oameni și lucruri încă și 'n zilele noastre la Academia teologică, unde a servit toată viața, muncind fără preget.

I se cuvine, de aceea, denumirea de „rector“, deoarece în această ipostasă a muncit și a ostenit mai mult și tot așa îi păstrează chipul și posteritatea până 'n zilele noastre, aici, în Caransebeșul bucuriilor sale mărunte și durerilor sale mari: „rectorul Olariu“.

S'a născut în 6 Februarie 1859 dintr'o familie de învățători din comuna Măidan, județul Caraș. Crescut în atmosfera religioasă a familiilor noastre de dascăli români, tânărul Iuliu se va resimți toată viața de această binefăcătoare influență. Studiază în satul natal, apoi face școala secundară la Oravița și Lugoj, apoi trece la Facultatea de teologie din Cernăuți.

Aici se relevă ca un element distins, care cinstește întreg Ardealul și Banatul.

¹ *Ibidem*.

² *Arh. și Mitr. Silvestru M. A.*, Cernăuți, 1907, p. 3.

Curând la licența și pleacă la studii în străinătate, trimis de marele vlădică Ioan Popasu, specializându-se în studiile biblice la Erlangen și Lipsca.

Reîntors în țară, se prezintă la doctorat și-l obține cu suprema notă, apoi este numit profesor și director la Institutul teologic-pedagogic din Caransebeș.

Din acest post de înaltă răspundere, pe care-l deține timp de 35 de ani, se produce marele teolog Iosif Olariu, publicând fără odihnă operă după operă.

Murindu-i soția, teologul Olariu nu pregetă a intra în tagma monahală, luând numele Iosif, sub care este cunoscut mai ales.

La alegerile de episcop din anul 1909 candidează și protosințelul Iosif Olariu, dar reușește o altă personalitate bisericească bănățeană, anume Dr. Iosif Badescu.

Providența hotărăște, astfel, ca marele teolog Iosif Olariu să rămână la catedră și de fapt rămâne profesor de teologie până la moarte, întâmplată subit în 6 Decembrie 1920.

La mormânt l-a plâns întreaga eparhie a Caransebeșului și întreaga suflare românească de pe aceste meleaguri.

Operele teologului Iosif Olariu sunt următoarele:

1. *Scrierile părinților apostolici*, Caransebeș, 1892.
2. *Introducerea în sf. cărți ale Vechiului și Noului Testament*, 1912.
3. *Explicarea evangheliei după Matei, Marcu și Luca*, 1894.
4. *Explicarea evangheliei după Ioan*, 1897.
5. *Epistolele mari efesine și Efeseni*, 1910.
6. *Celelalte epistole pauline*, 1913.
7. *Dogmatica bisericii ortodoxe*, 1907.
8. *Explicarea psalmilor*, 1901.
9. *Manual de tipic*, 1897.

O activitate prodigioasă științifică care l-a impus printre cei mai mari teologi ai timpului său.

Pe lângă această osârduitoare ostentare în slujba scrisului și științei teologice teologul Olariu a fost și un neîntrecut organizator și administrator al instituției la care servea.

Rânduelile lui sunt celebre și astăzi la Academia teologică din Caransebeș și au rămas clasice.

Liturghisitor neîntrecut, teologul Olariu a deținut și înalte funcțiuni în Consistoriul episcopal de care s'a achitat cu aceeași vrednicie care-l caracteriza.

A fost, cu alte cuvinte, un bărbat mare, dintre cari are atâția Bănatul și cu care se poate, pe drept cuvânt, mândri.¹

P. Rezuș

¹ Vezi magistrala biografie mai recentă a teologului Iosif Olariu, datorită marelui teolog Vasile Gheorghiu dela Cernăuți.

LECTURI MORALE

Cine va arunca prima piatră ?

După Anna Frein von Kraue

Curtea exterioară, a templului din Ierusalim, era folosită pentru diferite scopuri. De o mărime neobișnuită, în ea se puteau mișca, în voia ce bună, mii de oameni, fără a se stîngheri unul pe altul.

Imensul spațiu, în forma unui patruleter, fusese obținut prin nivelarea pîscului de pe muntele Moreah.

Curtea era izolată de oraș și celelalte ținuturi prin văi adânci și locuri prăpăstioase, fiind astfel un punct de trecere între lumea din afară și locul sfânt al templului. Cei cari se găseau în această curte, nu trebuiau numai decât să aibă aceeași ținută cucernică ca atunci când erau în interiorul templului. Dar nu-i mai puțin adevărat că odată ajuns în curte, pelerinul trebuia să se pregătească sufletește pentru a intra în casa Domnului.

Trebuia ! Inșă acest lucru nu se întîmpla totdeauna și nu se întîmpla mai ales, cu marele număr de vizitatori cari veneau din atâtea părți, aducând odată cu ei toate grijile mărunte ale vieții zilnice. Astfel se înrădăcinase, cu încetut, răul obicei de a se descurca aici de toate neajunsurile care-i frământau pe oameni în traiul lor obișnuit.

Pretutindeni mișuna o lume gălăgioasă ale cărei preocupări n'aveau nicio legătură cu locul în care se găseau. În primul rînd erau negustorii cu animalele lor pentru jertfă și alți negustori care-și strigau pe întrecute marfa, se tocmeau, glumeau și se luau la ciartă între ei. Tot aici veneau și străini din toate părțile, păgâni chiar, atrași de renumele și frumusețea templului și care dădeau târcoale, împinși de curiozitate, pe la porți, pentru a putea arunca pe furis o privire înăuntru, prin ușile întredeschise. Necredincioșilor le era interzisă intrarea sub pedeapsa cu moarte.

Toate acestea nu trebuiau să aibă loc în curtea templului, inșă puterea obiceiului este atât de tare încît nimeni nu se mai sinchisea, nici chiar oamenii cucernici.

Șirul nesfârșit al pelerinilor străbătea printre această mulțime împrestrițată asemenea unui torent impetuos spre porțile templului de unde ieșiau apoi în același ritm fără a privi în dreapta sau în stînga.

Preoții și leviții își croiau și ei cu greu drum, fără a da vreo atenție acestui tumult, grăbindu-se la serviciile lor din interior, sau afară, în una din curțile templului unde trebuiau să primiască darurile aduse pentru jertfă. Și ce să spunem despre curțile lăuntrice care se înșirau ca o imensă ghirlandă în jurul curții principale ! Câtă viață și ce tradiții puternice ale iudaismului trăiesc încă atât de intens în aceste locuri. Cărturarii se plimbă încet, urmați de discipolii dornici să le asculte cuvintele înțelepte. În curțile, numite ale lui Solomon, stau rabinii la catedră interpretând locuri din Legea

sfântă sau rostind sentințe pe care elevii sârguincioși le transcriu pe tăblițele lor. Ceva mai încolo este locul de întâlnire al tuturor sectelor iudaice unde se aud vociferări și discuții aprinse despre anumite puncte de credință. Farisei, Saducei, Esei discută cu multă pasiune până când ajung la încăerare și trebuie să fie despărțite cu forța.

În scurt, pretutindeni un continuu dute vino, țipete, vorbărie, al căror ecou răsună din înaltul acoperișului din plăci de cedru al galeriilor, îți dă impresia că asculți mugetul unei mări înfuriate. Ți trebuie ani de zile până să te poți obișnui cu acest vuet asurzitor.

În această dimineață este iarăși mare fierbere pe muntele templului, căci se apropie timpul sacrificiilor. Din toate părțile se îndreaptă credincioșii spre templu pentru a lua parte la serviciul divin. Între dâșii se distinge un grup mai mic care vine dinspre muntele Maslinilor, prin valea Cedrilor și se urcă grăbit spre poarta aurită a templului. Sunt în număr de doisprezece și se țin strâns de unul care merge în frunte adâncit în gânduri, cu o manta aruncată peste umeri și capul plecat. După toate aparențele un rabi, un învățător de Lege care vine cu discipolii să fie de față la sacrificiile de dimineață. Sute din acești rabi trăiesc în Ierusalim, centrul științei iudaice. Nimic deci surprinzător în înfățișarea lui dacă nu cumva l-ai cunoscut mai deaproape. Când a intrat însă cu ai săi pe poarta templului pznicii îl privesc pieziș își dau ghionturi și-și șoptesc ceva la ureche. Chiar și în tinda templului, cu tot sgomotul și agitatea de aici, prezența lui este imediat remarcată. Unii se opresc locului când trece pe lângă dâșii, îl salută pe furiș și-l urmăresc cu privirea până dispăre în templu. Și dacă un curios oarecare ar fi întrebat pe acești oameni: „Cine este omul după care vă uitați cu atâta atenție”? ei ar fi privit mai întâi cu teamă împrejur dacă nu cumva se află pe acolo vreun preot sau careva din farisei și apoi ar fi șoptit: „Acesta este rabi Iisus din Nazaret, care face minuni și care vorbește așa cum niciun om n'a vorbit până acum“.

Și acest răspuns era tot așa de adevărat cât de reală era teama cu care ei vorbeau. Prea puternică era încă impresia pe care le-o lăsase cuvântarea lui rabi Iisus, ținută în templu la sărbătoarea Colibelor. În schimb înaltele autorități bisericesti îl urau de moarte. Preoțimea caută prilej să-l atace pe față, fiindcă poporul ține cu el. De aceea ei îl urmăresc deaproape și caută, în ascuns, să descopere ceva în atitudinea sau în vorbele lui pentru a-l acuza de trădare sau călcare a legii...

Cărturarii și fariseii au și aflat de la anumiți spioni că dușmanul lor se află astăzi iar în templu. De aceea stau grupați pe la colțuri în galeriile lui Solomon și se sfătuiesc cum i-ar putea întinde o cursă pentru a-l prinde și condamna.

Cu fețele încruntate de ură, cu priviri din care scapără mânia, fariseii cu bărbi lungi își șoptesc la ureche, discută, se agită. Par niște câini cari pândesc pe străin fără să latre, gata să-l sfâșie, îndată ce-ar scăpa din lanț. Și nici planurile lor nu sunt mai bune decât năravul acestor câini. Cu toată truda însă ei n'au ajuns la un rezultat, căci nu li s'a oferit încă nicio ocazie potrivită.

Până la urmă, cel mai bătrân dintre ei își dădu cu părerea: „Să așteptăm mai bine și să vedem ce ne aduce ziua de astăzi. Cine știe, poate ni se prezintă tocmai acum un prilej favorabil. Să-l supraveghem dar în

tăcere. Altceva nu pot să vă spun". Unii schițează un semn de aprobare, alții dau din cap fără să poată găsi o soluție mai bună, când deodată se năpusti în mijlocul lor un om care părea extrem de agitat.

Potentații poporului îl cunosc prea bine. Este bătrânul Nathan, zaraful care-și are de ani de zile locul lui știut în curtea templului. Rostul lui este de a schimba banii aduși de străini sau de popor pentru sacrificii, în monedă curentă. Oamenii aduc adesea cu ei monede vechi cari nu mai sunt în uz și deci nu sunt primite la templu. Bineînțeles că vicleanul Nathan face acest schimb totdeauna în avantajul lui așa că trece drept un om foarte bogat. El este renumit atât pentru afacerile lui murdare cât și pentru spiritul lui gheșeftar. Dar aceasta nu deranjează deloc pe domnii dela templu din moment ce zaraful își plătește regulat la cassă bogata contribuție și poartă în gură numai cuvinte din psalmi și profeți. Ce-i interesează pe ei afacerile lui!

Și astăzi l-au salutat prietenos când l-au văzut alergând spre ei atât atât de infuriat, și gesticulând mereu cu mâinile.

— Ei, Nathan ce ți s'a întâmplat? Ce-i cu tine? întrebă rabi Samuel într'un ton binevoitor.

Nathan răsuflă de câteva ori adânc și începu apoi să se jăluie:

— Ce mi s'a întâmplat? Tot ce se poate întâmpla mai rău unui om cinstit și evlavios ca mine! Vai mie! Am meritat eu, care am trăit totdeauna în asprimea Legii ca să cadă peste capul meu cărunt o astfel de rușine?

— Hai, hai liniștește-te, vino-ți în fire! Povestește-ne mai bine ce s'a întâmplat. Dar dacă-ți putem veni în ajutor.

— Da, da de ajutorat trebuie să-mi ajutați! Vreau deplină satisfacție, vreau dreptul meu pe care mi-l contestă acești străini, Romanii.

Ha, ha într'acolo bate vântul? Bătrânii poporului sunt acum numai ochi și urechi când Nathan continuă să povestească.

— Știți bine că Belzabuth m'a împins, ca un blestem, se vede — ca tocmai acum la bătrânețe să-mi iau o nevastă tânără. Am socotit însă că Zilpha îmi va fi o bună îngrijitoare la bătrânețe și o harnică gospodină și de aceea am ținut-o și am împodobit-o ca pe o prințesă!

Nathan tușește, suflă din greu și se uită cum zâmbesc bătrânii cari gândindu-se probabil la proverbiala lui sgârcenie, nu prea dau multă crezare acestui „princiar” tratament față de tânăra lui soție. Dar imediat au și devenit serioși prea serioși chiar, când Nathan povestește mai departe:

— Ticăloasa m'a trădat, umblând după alți bărbați și m'a înșelat întrun mod ordinar! Eri când am venit acasă mai devreme ca de obicei și am intrat fără veste în camera ei, am surprins-o cu un tânăr necunoscut. Nemernicul mi-a scăpat din mână sărind pe fereastră — se vede că cunoștea foarte bine drumul! Pe femeie o am însă în mână. După ce am bătut-o zdravăn, am închis-o peste noapte în pivniță. Tocmai vin dela judecător căruia i-am reclamat dreptul pe care-l am de a cere condamnarea ei la moarte. Nu poruncește aceasta Moise pentru adulter? Ce credeți însă că mi-a răspuns? Că astăzi nu mai este în vigoare legea lui Moise, în Israel ci legea asupritorilor, a Romanilor și aceasta nu prevede o pedeapsă cu moarte în asemenea cazuri. Am doar dreptul să o alung cu rușine din casa mea, atât...

Eu vreau însă dreptul meu! Să moară scorpia care m'a trădat! Să moară în chinuri groaznice! Așa vreau eu, așa trebuie să fie și voi se cade să mă ajutați!

Nathan tăcu, complet istovit. Fariseii se uitară unul la altul cam incurcați. Se găseau în fața unei grele probleme. Părișul are dreptate când afirmă că Moise a statornicit pedeapsa cu moarte pentru adulter. Dar și judecătorul are dreptate când spune că în prezent are putere în Israel numai legea romană... Hm, ce-i de făcut, ce să răspundă pentru a nu-și compromite nici demnitatea și nici pe om să-l scoată de-a-binelea din fire, dar nici contra ordinii actuale să se împotriviască? Căci nerespectarea ei ar atrage după sine grave pedepse.

Mai întâi încercă rabi Samuel să-l iscodească cu blândețe!

— Ei, Nathan, ce spui tu? Cum crezi? Poate vrei să alungi femea s'o lași pe stradă, s'o vezi sbătându-se în mizerie scuipată de toți, acoperită de ocara oamenilor? Eu ași crede că și aceasta este totuși o pedeapsă!

Ochii tulburi de mânie ai Zărafului scapărară deodată scânteii.

— Cee? Să o alung? Ca să hoinărească pe stradă și să-și bată joc de mine cu amantul ei?

Nu! Să moară! Să fie ucisă cu pietre și îngropată la marginea drumului ca un animal. Așa cer eu!

Fiecare fibră din corpul uscătiv al lui Nathan tremură de ură și sete de răzbunare. Fariseii și cărturarii stau nedumeriți, neștiind cum să iasă din această încurcătură.

Bătrânul Nathan tresare deodată, fulgerat de un gând. Fața-i sbârcită s'a înșeninat de un zămbet viclean. Aruncă o privire cu înțeles celorlalți tovarăși și apoi către Nathan:

— Da, da, Nathan, dar vezi tu, aceasta-i o chestiune foarte grea, o situație din care numai un om înțelept te ar putea scoate. Un om mai învățat și mai versat ca noi. Și un astfel de om se găsește tocmai acum aici, în templu: rabi Iisus din Nazareth pe care adepții lui îl numesc „profetul”. Pe el vrem să-l întrebăm. Adă pe femeea ta aici și noi o vom duce la el ca să decidă.

Nathan rămâne un moment pe gânduri, bănuitor. Ce-i asta? Cum vine ca rabi Samuel să ceară sfatul Nazarineanului? Se știe doar cât de mult îl urâsc Cărturarii. Dar cine știe, poate că și-au schimbat părerile. Și poate că și pentru el se prezintă în felul acesta ocazia de a-și ajunge scopul. După această chibzuială, Nathan răspunse hotărât:

— O aduc numai decât. Așteptați-mă o clipă aici!

Abea apucă el să se îndepărteze și viclenii cărturari izbucniră într-un râs sgomotos, frecându-și cu satisfacție mâinile.

— De data asta ai avut o idee minunată! îi ziseră ei în cor lui Samuel. Admirabil! Il prindem la sigur pe Nazarinean! Dacă va spune că femeea trebuie să fie ucisă cu pietre, după legea lui Moise, atunci ne vom duce la Guvernator și-l vom învinui că ațâță poporul contra stăpânirii romane. Dacă, din contra, va spune ca femeea să fie numai simplu îndepărtată, atunci este un intrus și un călcător al Legii noastre. Ori cum va răspunde, nu scapă de pedeapsă. Și în acest caz ne-am scăpat de el fiindcă poporul nu va mai vrea să aibă de aface cu un condamnat.

Victoria e a noastră! strigă nemernica șleahtă a fariseilor, sorbind anticipat bucuria triumfului asupra dușmanului lor de moarte.

L. B.

(Va urma)

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRTI

Dr. VASILE GHEORGHIU,

Marele teolog Dr. Iosif Iuliu Olariu [1859—1920],

Cernăuți, Din publicațiile Facultății de Teologie din Cernăuți, 1943, pg. 27, preț n'are.

Broșura aceasta este un act de legitimă reparație. Marea somitate națională în studiul Testamentului Nou, care este prof. univ. onorar Dr. Vasile Gheorghiu, a ținut să-l îndeplinească cu deplina sa competență și a reușit întru totul.

Și-a cules cele mai exacte date biografice și le-a împletit cu considerațiuni științifice magistrale, astfel că a reușit să ne dăruiască tuturor icoana credincioasă a aceluia care a fost „marele teolog al Banatului” Dr. Iosif Iuliu Olariu.

Noi cei cari trăim aici la Caransebeș, în locurile unde a ostenit marele teolog Olariu, noi asupra cărora planează duhul său nobil, noi cari ne străduim să-i cinstim numele, cu neputințele noastre, ne dăm seama cât de fericit au fost prinse trăsăturile caracteristice ale acestui mare bărbat din Banat de un seamăn tot atât de valoros al său din Bucovina.

Nașterea, familia, studiile, specializarea, activitatea didactică și științifică, viața și moartea toate sunt redată c'o mână de maestru.

Tot cu mână de maestru și cu sobrietate sunt puse la punct unele afirmații ale unor detractori, cari au impietat asupra blazonului acestui mare teolog.

Neputând reda integral cuprinsul broșurii, noi am combinat în acest număr un portret sumar al marelui teolog cu această sumară recenzie, îndemnăm însă pe toți foștii lui elevi și pe permanenții lui admiratori să citească această bio-bibliografie în întregime, spre a se edifica pe deplin sufletește.

P. R.

Diacon NICOLAE MODOIU, Ion Petrovici apologet creștin,

Sibiu, 1943, p. 70, prețul 120 lei.

Cineva spunea că „acela nu este filosof adevărat, care nu și-a pus înaintea minții problema existenței lui Dumnezeu și problema nemuririi sufletului”.

Suntem de acord întru totul cu această afirmație. Cum poate cineva să poarte nimbul de gânditor, când el nu s'a ocupat cu rezolvarea celor mai capitale probleme spiritualiste dintre câte le-a cunoscut cultura umană?

E drept că mulți filosofi s'au ocupat cu aceste probleme și le-au rezolvat cu totul strein și contrar afirmațiilor creștine, sunt însă și dintre aceia ale căror soluții merg paralel sau se acoper cu eternele adevăruri ale creștinismului. Minte lor luminoasă a aflat adevărul acesta, călătorind pe o cale curat naturală.

Procedura aceasta științifică aparține Teologiei fundamentale sau Apologetice, iar când rezultatele obținute consună cu rezultatele acestei discipline teologice filosoful osârduitor merită pe drept cuvânt numele de „filosof apologet“.

Di Ion Petrovici este un filosof apologet creștin, iar părintele diacon N. Modoiu ne dovedește aceasta printr'o amplă expunere și documentare din operele filosofului.

Studiul păr. diacon N. M. este deplin informat și complet, în sensul că îmbrățișează toate manifestările filosofului I. Petrovici, care pot fi valorificate de știința Teologiei fundamentale.

Marile afirmații spiritualiste: Dumnezeu și nemurirea își au locul lor de cinste în opera filosofului, deci, eo ipso, și în studiul de față, apoi sunt considerate și cosmogonia, valorile etice ale creștinismului, materialismul, precum și raportul dintre religie, știință și filosofie.

Rezolvări fericite și gânduri alese însoțesc peste tot expunerile filosofice, făcute din scrierile d-lui I. Petrovici, cât și cele teologico-apologetice, necesare la alcătuirea unui astfel de studiu.

Apariția studiului de față este, de aceea, mai mult decât o odă adusă gândirii nobile a unui filosof de marcă român, ea este totodată și o muștrare la adresa tuturor celorlalți filosofi români, în scrisul cărora nu există aceste valori neplăcute.

Factura riguros științifică a studiului, precum și forma sa stilistică aleasă, ne îndreptățesc a aștepta de acum realizări mari din partea autorului.

P. R.

Dr. NICOLAE NEAGA, Hristos în Vechiul Testament,

Însemnări pe marginea textelor mesianice,

Sibiu 1944, p. 149, lei 250.

În Seria Teologică, ce apare la Sibiu sub înalta oblăduire a I. P. S. S. Mitropolitului Dr. Nicolae Bălan, a văzut lumina zilei un nou studiu. Acest studiu se datorește, neobositului cercetător al V. T., păr. prof. Dr. Nicolae Neaga, dela Academia „Andreiană“. Preocupat de marile probleme care stau la baza monoteismului biblic al V. T., păr. prof. Neaga în studiul de față tratează cea mai fundamentală problemă din V. T., mesianismul biblic. Pe lângă studiile scrise în legătură cu ideea mesianică: „Profeții mesianice în V. T.“ (texte) Sibiu 1929, și „Contribuții la lămurirea textelor mesianice din cartea Facerii“, Sibiu 1930, păr. Neaga cu studiul prezent vine să umple un mare gol în literatura biblică a V. T. din Biserica noastră.

În studiul său, păr. prof. Neaga într'un stil curgător ne redă o interpretare a tuturor textelor biblice ale V. T., din care se poate ușor forma icoana Celui care va să vină, a Mântuitorului Iisus Hristos. Pentru

V. T. mesianismul este centrul, sâmburele său doctrinal, de aceea era necesar ca să avem și în românește un studiu bine încheiat asupra ideii mesianice. Acest lucru l-a săvârșit pe deplin pâr. prof. Neaga.

Plecând dela explicația cuv. Mesia și arătând că „ideea mesianică ia naștere deodată cu începutul neamului omenesc” (p. 3), autorul ne dă în introducere reminiscențele mesianice pe care le găsim și la alte popoare: Greci, Romani, Babilonieni, Chinezi, Egipteni, Perși, Samariteni etc.

Studiul propriu zis autorul îl împarte în 5 mari capitole în care analizează cu mult talent exegetic profețiile mesianice din cărțile istorice, cartea Iob, Psalmi, cărțile profeților, ca să încheie cu cărțile necanonice. Aici autorul, bun cunoscător al problemei, expune într-o formă curgătoare, frumos românească, acele pericope biblice ale V. T. care „furnizează toate elementele necesare alcătuirii unei biografii a Mântuitorului” (p. 143). Concluzia la care ajunge autorul o găsim în cuvintele „Vechiul Testament este pentru Noul ceea ce este rădăcina pentru floare” (p. 143).

Studiul său autorul și-l încheie cu o bogată literatură asupra problemei tratate.

M. C.

Pr. NICULAE M. POPESCU, prof. univ.,

Preoți de mir adormiți în Domnul,

București, 1942, Ed. Institutului biblic, pg. 224, prețul 120 lei.

Poporul român a dăruit istoriei noastre naționale multe figuri de preoți vrednici.

Sfinți și oameni năcăjiți, sfătuitori de domni și îndrumători de nație, ctitori de locașuri sfinte și tipografi, cronicari și grămăticari, pictori și artiști, mari patrioți și mari cântăreți și liturghisitori, viața acestor preoți români este o adevărată comoară de pilde, întâmplări și chipuri de pe acele vremuri.

Măiestra până și vastele cunoștințe ale prof. univ. Niculae M. Popescu dela Facultatea de teologie din București ne-a dăruit o carte cu vieți de preoți români adormiți în Domnul.

Ea începe, cronologic, cu viețile celor mai bătrâni osârduitori frați ai noștri întru misiune, cu sfântul Montanus Presviterul din Singidunum, cu Ioan „prevtul” episcopiei Aromânilor, cel mai bătrân preot român, cu protopopul Petru din Ostrovul Hațegului, cu preotul Isidor Moldoveanu, cu popa Iuga din Baia și se apropie de vremurile noastre cu diaconul Coresi, popa Stoica din Fărcaș, popa Stanciul din Negrași, diaconul Mihail din Târgoviște, protopopul Lupu Șandru din Borșa, vestitul Popa Tunsu, preotul Andrei din Uidești Bucovinei, preotul Manole din Târgoviște, popa Panait dela Cărmădarii de sus, preotul Ioniță Năpărcă, preotul Ilie dela Mănăstirea Butoiului, pentru a se apropia de vremea contemporană, cu tot atât de interesante figuri din veacul al XIX-lea ca: popa Dumitru din Dâmbovicioara, preotul Constantin dela Butoești, popa Iordache din Săvești, popa Todică din Valea Bistriței, preotul Dumitru Chirescu din Cernavoda, preotul Gheorghe Enescu din Zvoriștea, preotul Andrei Mădan din Basarabia și mulți alții. Fiecare provincie românească își are preotul său osârduitor întru Domnul.

Minunat de frumos scrise și împletite cu viața neamului, aceste vieți de preoți adormiți în Domnul alcătuiesc o adevărată plăcere și desfătare sufletească pentru oricare lector.

P. R.

E. HODOȘ, Cercetări. Probleme școlare confesionale,

Sibiu, Seria didactică, 1944, pg. 212, prețul 400 lei.

Școlile confesionale ortodoxe române din Ardeal au un glorios trecut înmormântat astăzi în arhivele eparhiilor.

Atâtea fapte care altădată au cerut o aprigă ardere în slujba Bisericii și neamului, după ce s'au consumat, au fost înregistrate ca oricare alte evenimente searbede și catalogate între celelalte documente moarte.

Îi revine, de aceea, un mare merit, pe lângă cel științific, dlui E. Hodoș, membru corespondent al Academiei Române, de-a fi desgropat această comoară istorică cu privire la trecutul școlilor confesionale ortodoxe române din Ardeal și de-a ne fi dăruit un prim volum de cercetări documentare.

Cuprinsul acestui volum este grăitor chiar prin simpla enumerare a titlurilor capitolelor: Mitropolitul A. Șaguna și școala românească, Doctorul Pavel Vasici și școala românească, Școalele din Brașov, Gimnaziul din Brad, Inspectorii școlari unguri, Școalele populare ortodoxe, Între ortodocși și uniți, Desnaționalizare prin școală, Manuale școlare, Senatul școlar și sinoadele eparhiale, Regulamente școlare, Fond de pensii învățătoresți, Conferințe învățătoresți, Reuniuni învățătoresți, Școale civile românești, Școala română și Comunitatea de avere din Sibiu, Comisii școlare permanente, Grădinile școlare.

O citire amănunțită a fiecărui capitol în parte ne înfățișează cele mai inedite aspecte din trecutul acestor școli confesionale.

Mari bărbați ai Bisericii și ai neamului intervin pretutindeni în istoria acestor școli, frământări mari și importante le angajează viitorul, dispute interconfesionale le macină forțele, programe de desnaționalizare le plumbuesc aripile...

Așa cum se prezintă puternicul studiu al dlui E. Hodoș el constituie un real aport la cunoașterea trecutului acestor școli, cinstind totodată și munca temeinică depusă la cercetarea arhivelor eparhiale și școlare de pe întreg cuprinsul Ardealului.

P. R.

Preot Dr. CORNELIU SÂRBU, conf. univ.,

Natura și valoarea timpului,

Sibiu, 1943, pg. 106, prețul 200 lei.

Problema naturii și a valorii timpului este una dintre cele mai capitale probleme ale gândirii omenesti.

Rezolvările n'au lipsit nici în această privință însă, ele apucând de cele mai multe ori pe cele mai streine căi, alături preconizând noi concepții de viață.

O soluționare autoritară a acestei probleme în ortodoxie încă n'am avut până la documentatul și valorosul studiu al pâr. Dr. Corneliu Sârbu, conferențiar universitar la Academia teologică din Sibiu, o tânără forță didactică, care face cinste instituției la care servește și de care se leagă multe și legitime nădejdi.

Temeinic pregătit și complet informat, autorul tratează această problemă cu o adevărată mână de maestru, dovedind reale aptitudini în disecarea celor mai aride probleme filosofice.

Considerând natura timpului, autorul remarcă just: „Cu totul altfel se înfățișează fizionomia concepției despre timp în Ortodoxie. Străină de științismul raționalismului exagerat al Romano-catolicismului, Ortodoxia nu s'a încercat și nici s'a ostenit a scruta prea insistent structura intimă a timpului [pe care o socotește aproape misterioasă] și a-l defini, ci s'a mulțumit să-l trăiască din plin. În concepția ei, timpul stăruie ca ceva organic legat de lume și de ființa noastră și-i dominat de perspectiva viitorului și străfulgerat de viziunea unei împărății veșnice dela sfârșitul veacurilor. Aceeași concepție sălășluiește și 'n sufletul popoarelor ortodoxe, care văd totdeauna timpul ca ceva umplut de viața omului, încărcat de spiritualitatea ei“. [pg. 46].

După rezolvarea problemei naturii timpului, autorul abordează problema valorii sale, pe care o raportează la valorile creștine, subîmpărțind-o în: Considerațiuni generale, Valoarea relativă a timpului ca mediu cosmic, Valoarea soteriologică și eshatologică a timpului.

Pretutindeni rezolvările sunt inedite și atât de frumoase, încât surprind prin frumusețea gândirii și curata lor ortodoxie.

Un stil plin de plasticitate și de figuri înveșmăntează fondul științific al studiului.

Terminându-ne sumarele noastre considerațiuni pe marginea acestui studiu, urăm autorului gust neîmpuținat la cercetarea altor probleme de acest fel și rod însutit, prin tipărirea și răspândirea lor cât mai largă.

P. R.

V. VÂLCOVICI, G. MACOVEI, R. CODREANU, etc.,

Materia și viața, referate,

București, Monitorul Oficial, 1944, pg. 240, prețul 350 lei.

Institutul regal de cercetări științifice al României a întreprins o serie de cercetări asupra materiei și a vieții.

Rezultatul a fost nouă referate datorite următorilor profesori universitari și având următoarele titluri:

V. Vâlcovici: Perioada astronomică a pământului. Ipoteze cosmogonice.

S. Ghica-Budești: Geofizica și Geochimia în formarea scoarței.

I. Atanasiu: Diferențierea constituțională [chimică] a scoarței pământului pe verticală. Efecte biologice.

Fr. Reiner: Substanța vie.

E. Angelescu: Circuitul materiei comandat de viață.

R. Codreanu: Evoluția ființei organizate.

Tr. Săvulescu: Baza genetică a evoluției ființelor.

C. Motaș: Repartiția vieții pe pământ.

Aceste cercetări științifice sunt sinteza ultimelor rezultate și descoperiri moderne, cât și oglinda fidelă a concepțiilor autorilor lor.

Este, astfel, destul de interesant de urmărit nu numai partea curat științifică a acestor referate, ci și partea care cuprinde mărturisirile mai mascate sau mai fățișe de credință ale referenților.

Pe lângă nume de savanți români bine intenționați și apropiați de Dumnezeu și de rezolvările creștine aflăm aici, în corpul acestor referate, și evoluționiști și materialisti convinși, cari mai susțin clasică aberație a originii simiane a omului, cât și eternitatea materiei.

Cu toate aceste erezii inerente științei de astăzi, cartea prezintă un real aport informativ.

P. R.

LASCAROV-MOLDOVANU AL,

Evanghelia în război, prin credință la izbândă,

București 1944.

Autorul celor 7 volume din „Viațile Sfinților” și a frumoaselor romane creștine „Mamina” și „Tătunu”, ne prezintă o nouă carte cu caracter religios. În situația grea prin care trece Țara noastră, în vâltoarea războiului aducător de moarte și de mari nenorociri, gândul omului se îndreaptă mai repede spre Acela dela care așteaptă toată salvarea și în care își pune toată nădejdea. De aceea sub perspectiva suferinții și a morții, „în vreme de război, adică, simțim mai mult dulceața și puterea Evangheliei, și astfel, necesitatea de a-i trăi mai cu intensitate cumandamentele” (p. 10). Pe aceste mari comandamente ale Evangheliei ni le dă autorul într-o formă populară, accesibilă tuturor.

Începând cu parabola sămănătorului, autorul ne redă într-un stil curgător, viu și pătrunzător și într-o limbă frumos românească, cele mai frumoase părți ale Evangheliei, care sunt ca niște perle pentru sufletul omului doritor de o viață liniștită, plină de dragoste față de Dumnezeu și de aproapele său.

Studiul prezent al autorului formează o bună călăuză pentru păstorul de suflete și este o bună hrană duhovnicească pentru cei ce se apropie de Mântuitorul.

M. C.

Preotul GH. PASCHIA, Cer și pământ, predici (1 Ianuarie—30 Iunie),

București 1944, pg. 325, prețul lei 500.

Acțiunea de răspândire în cercuri cât mai largi a virtuților creștine, de a apropia pe om de divinitate, s'a ivit deodată cu convertirea primilor ucenici ai lui Hristos. Această apropiere e mult mai necesară astăzi în secolul indiferentismului religios și al pustiirilor sufletești, când omul începe să ia o atitudine îndoelnică, dacă nu ostilă, față de Dumnezeu.

Pentru a urma această stare de desorientare, de anarhie latentă, trebuiesc încercate mijloacele cele mai eficace, care să indice omului calea cea dreaptă de urmat. Cuvinte de nemăsurată prețuire pentru concilierea omului cu divinitatea sunt cuprinse în cărțile de predici.

Deaceia apariția unui nou volum de predici trebuie primită cu deosebită satisfacție, deoarece aceste izvoare de apă vie sunt mult gustate de creștinul însetat după mântuirea sufletească.

Volumul de predici a Păr. Gh. Paschia parohul istoricei biserici Bărbătescu Vechi dintr'un cartier românesc și ortodox al Bucureștilor

completează, cu succes, biblioteca noastră omiletică. Trebuie subliniată, cu bucurie, apariția în ultimul timp, a mai multor lucrări de valoare de acest fel.

Așa la Arad a apărut o valoroasă carte pe predici intitulată „Duhul adevărului” a pâr. Dr. I. V. Felea, premiată de Academia Română și ajunsă la a doua ediție.

Tot din teascurile Diecezanei din Arad a eșit volumul de predici a pâr. P. Bogdan: „Viața în Hristos”. Iar în cetatea ortodoxismului nostru, la Sibiu, a văzut lumina tiparului „Bune vestiri” magistrala operă a încercaților predicatori pâr. Sp. Căndea și Z. Oancea.

Toate aceste valoroase lucrări marchează ofensiva întreprinsă de preoțimea noastră împotriva întunecului ce ne amenință.

Cartea de predici a pâr. Gh. Paschia, intitulată sugestiv „Cer și pământ” cuprinde predici și omilii la toate duminicile și sărbătorile, începând cu 1 Ianuarie și până la 30 Iunie. Predicile sunt alcătuite în primul rând pentru enoriașii Sf. Sale, de aceea cele mai multe exemple sunt culese din viața lor. Ca preot de parohie pâr. Gh. P., a scris și a predicat așa cum trebuie să se scrie și să se vorbească azi parohienilor. Pe lângă acest fapt un alt motiv care l-a determinat să tipărească acest volum, este dorința tot mai accentuată a credincioșilor de a ceti și acasă ceea ce au auzit în biserică.

Tema predicilor duminicale, cuprinde pericopa evanghelică, care este explicată cât mai adânc pentru ca ascultătorii să plece cu o învățătură „cum pleacă copiii dela școală”.

În alcătuirea predicilor s'a ținut seama de toate principiile omiletice: cu o introducere care pregătește pe auditori și cu o tratare făcută într'un stil clar, fără acrobații stilistice, dar plină de exemplificări scripturistice și din viața enoriașilor.

Subliniez numai câteva titluri ca: Viață și lumină, Călătoria cu Hristos, Înălțare și eroism, Sfinți români, Apostolia sfințeniei etc., etc., pentru a evidenția valoarea incontestabilă a predicilor precum și actualitatea problemelor atât de frământate astăzi.

Întorcând ultima filă a acestei cărți de predici, scrisă într'o impecabilă limbă românească, rămâi cu ferma convingere că va fi de neprețuit folos atât slujitorilor altarelor, dar mai ales creștinilor doritori de învățături evanghelice scrise.

Cartea de predici: „Cer și pământ, care este rodul ostenețelor în ogorul Domnului, a pâr. Gh. P., urmează să fie complectată de al doilea volum, care va cuprinde predicile din cealaltă jumătate a anului și pe care-l așteptăm cu o îndreptățită nerăbdare.

V. T.

LUCIAN RUDAUX, Pământul și istoria sa, trad. de A. Slăncă, București, Ed. Contemporană, 1943, pg. 124, prețul 180 lei.

Traducerea acestei cărți constituie un serios aport în cunoașterea diferitelor chestiuni cosmogonice.

Deși este mai mult pură geologie, fără noțiunile auxiliare astronomice, totuși studiul acesta intitulat „Pământul și istoria sa” ne prezintă și unele date inedite.

El cuprinde următoarele capitole: Cunoașterea generală a pământului, Dimensiunile și forma pământului, Elementele alcătuitoare ale globului pământesc, Evoluția lumii pământene, Vârsta și viitorul pământului.

Lipsește ipotezele cosmogonice, teoriile de conciliațiune ale erelor geologice și multe alte probleme interesante care alcătuiesc tocmai greu un astfel de studiu.

P. R.

Preotul FLOREA MUREȘANU, Întâia carte de învățătură,

Editura episcopiei ortodoxe române Cluj, 1943.

Sufletul românului ardelean, brăzdat de suferințe și însângerat de nelegiuirile vrășmașului milenar, nu a ingenunchiat niciodată în fața des-nădejdi. În ciuda tuturor amputărilor aplicate trupului țării a rezistat cu o răbdare stoică.

Lupta pentru dreptatea Transilvană a fost susținută în primul rând de clerul ei. Preoțimea acestei provincii, putem spune că este generația de totală jertfire pe altarul dreptelor noastre revendicări. Până la ruperea cătușelor cari înlănțuiesc pe nedrept și silnic pe frații noștri de dincolo de dealul tânguirilor luminatul vlădică al românilor ortodocși de acolo P. Sf. Sa Nicolae Colan, se silește să dea hrana spirituală fraților nedreptățiți. Se verifică încă odată adevărul că biserica a fost totdeauna păstrătoarea credinței și a obiceiurilor străbune.

După lucrările de neprețuit folos apărute la Cluj în colecția „Cărțile vieții”, o nouă lucrare ne vine de dincolo, și anume: „Întâia carte de învățătură”; cartea e rodul ostenețelor p. Florea Mureșanu. Vrednicul preot clujan, după ce, a întocmit cărțile de religie ortodoxă pentru cele patru clase a școlilor primare, a căutat să înmănuncheze învățătura de credință și viață românească în lucrarea de care am amintit. „Întâia carte de învățătură” e menită să fie cartea de căpătăiu, o carte sfântă, asemenea sfintei Scripturi, în care sufletul transilvan să găsească mângâiere și întărirea credinței în zile mai senine.

„Întâia carte de învățătură” cuprinde părțile de căpetenie din Istoria Bisericii Universale, începând cu întemeierea Bisericii creștine, viața primilor creștini, sfinții apostoli și mucenici, prigonirile, sinoadele, răspândirea creștinismului printre diferite neamuri, desbinarea Bisericii, ortodoxia și papalitatea. Se ocupă într'un capitol special despre sectele mai importante.

Partea a doua a lucrării se ocupă cu Istoria Bisericii Române; creștinismul la Români, organizarea Bisericii, Mitropoliile, Mănăstirile, Biblia la Români și alte cărți de suflet ziditoare.

Păr. Fl. M. a ținut să scoată în evidență personalitatea marilor ierarhi ai bisericii noastre, în îndeosebi figura măreață a marelui Șaguna.

În partea finală, după ce analizează situația actuală a Bisericii noastre ortodoxe Române, expune organizația Bisericii, părțile alcătuitoare, organele cărmuirii centrale, instanțele disciplinare și judecătorești.

Putem afirma că p. Fl. M., a reușit să evoce într'un efort de sinteză tot trecutul de frământări al poporului român din Ardeal. Deaceia cartea se adresează cu aceeași dragoste întregului tineret și tuturor celor ce iubesc legea lui Hristos și Neamul românesc.

V. T.

INTRODUCTION A TAGORE,

Éditions de la Revue des Jeunes, MCMXLII (1942), pp. 84.

E o culegere de fragmente din gândirea marelui poet și cugetător indian Rabindra Nath Tagore. Autorul, un oarecare M. L. G. mărturisește că n'a avut de gând a da o antologie, ci publicația sa să fie socotită doar ca „o invitație a cunoaște una din ființele cele mai complete ale epocii noastre, unul din aceia cari întâlnind lumea și pe oameni, încarnându-se în ei, a știut mai bine decât oricare altul să-i înțeleagă și iubească” (p. 7).

Cele XII capitole ale cărții ne reprezintă rând pe rând viața tatălui lui Tagore, viața poetului și diferitele aspecte ale personalității acestuia: școala dela Santiniketan [cine voește a cunoaște felul în care se făcea educația în acest „loc al păcii” citească și N. Mark, Școala lui Tagore, în: Jurnalul literar, Iași, An. I. Nr. 17, 23 Aprilie 1939], concepția lui despre femei, concretizată minunat în opera-i „Bimala”, viața interioară și mistică, arta, poezia, muzica, teatrul [vezi și Ion Oana, Rabindranath Tagore și destinul poeziei, în: Universul literar, An. LI Nr. 45, Sâmbătă, 7 Nov. 1942]. În ultimul capitol, sunt redată în traducere franceză, câteva poezii de ale lui Tagore dintre cari remarcăm: „Fiul omului” (pp. 72—73).

Fiecare se va fi întrebat poate cu curiozitate, cari vor fi fost raporturile poetului cu creștinismul. În apendicele dela finea cărții, autorul nostru anonim, arată că pentru Tagore, Hristos „nu era o figură de profet, ca pentru alții, dar era cu adevărat Fiul lui Dumnezeu”. Cu toate acestea, contrar concepției creștine, Domnul nu este în ochii lui, Unicul Fiu: el împărtășește această stare cu Bouddha, poate cu Moise, cu alții încă, cari au ajuns la Cunoașterea Supremă, la Dragostea cea mai pură și desinteresată, la dragostea divină” (p. 76).

India a alimentat totdeauna spiritualitatea europeană cu gânduri de o neîntrecută frumusețe. Iată-l pe Tagore spunând de ex:

„Qui fait souffrir
disparaître.
„Qui sait souffrir
gagnera
„la Victoire finale.
„Un jour la force spirituelle
„rencontrera la force brutale,
„alors, l'homme pourra crier
„qu'il n'est pas une bête” (pag. 69).

În altă parte același spune: „A uza de forță, la ce bun? Forța poate ea prevala adevărului? Fiecare rasă are datoria de a duce flacăra lămpii spirituale care joacă rolul ei în iluminarea lumii. A sparge lampa unui popor înseamnă a-l lipsi de locul la care are dreptul, în sărbătoarea universală. Este nenorocit cel ce nu are lampă, dar cu cât mai mult cel căruia i-a fost luată, sau care a uitat s'o aprindă!”... (pag. 37).

Glasul acestui propoveditor de pace poate fi ascultat acum mai bine decât oricând. Să-l citim și să-i urmărim sfatul, arătând că „omul — noi toți — nu este cea mai mare eroare a creației” (p. 15).

Diacon N. Corneanu

NOTE

Candela jubilară

Pe drumurile pribegiei, în Râmnicu-Vâlci, acolo unde s'a refugiat venerabila și plină de prestigiu Facultate de teologie cernăuțeană, revista teologică *Candela* a împlinit vârsta de 60 de ani.

Cu un nume predestinat parcă de Dumnezeu unei neadormite vegheri și osârduitoare rugăciuni, *Candela* Bisericii noastre bucovinene, *Candela* neamului nostru bucovinean, *Candela* tuturor nădej-dilor noastre, licărește nestinsă...

A licărit zeci de ani sub tăpă-nirea vitregă austriacă, a crescut în valoare neconținut, ajungând cea mai respectată și mai bună revistă teologică și bisericească din întreaga țară, a luminat cu flacăra mare zeci și sute de probleme capitale pentru viața noastră culturală, socială și bisericească, a purtat renumele Bucovinei pretutindeni, reprezentând-o strălucit în țară și străinătate, a fost, este și va fi tribuna de răspândire a celor mai nobile și mai prețioase manifestări arborosene...

Candela vremurilor de restriște — parcă așa-i stă și mai bine — *Candela* neconținutei veghi își anunță 60 de ani de existență.

Sexagenară în cumpletele zodii ale celui mai grozav războiu din câte le-a pomenit omenirea, *Candela* noastră scumpă ca lumina ochilor, în care a ars untdelemnul fierbinte al tuturor gândurilor și sentimentelor nobile naționale, culturale, sociale și morale, în loc să se bucure de o festivitate demnă de prestigiul și

vârsta ei își anunță simplu și modest evenimentul...

Simplu și modest, dar prin aceasta mai expresiv și mai caracteristic ei, așa cum îi este și numele ce-l poartă: *Candela* sfioasă și sfântă...

Intemeiată de marele vizionar bucovinean *Mitropolitul Dr. Silvestru Morariu* și condusă, cu o rară vrednicie, de o serie de redactori emeriți, între cari numărăm pe *prof. Dr. Vasile Mitrofanovici*, *protopopul Artemie Berariu*, *prof. Dr. E. Voiuțchi*, *prof. Dr. V. Tarnavski*, *prof. Dr. N. Cotos*, ea este astăzi condusă de cea mai reprezentativă figură a teologiei bucovinene, *prof. Dr. Vasile Gheorghiu*, ca director, iar, ca redactor și administrator, de doi dintre profesorii tineri ai Facultății de teologie, *prof. Dr. Milan P. Șesan* și *prof. Dr. Vi. Prelipcean*, cari se îngrijesc cu desăvârșită competență și dragoste de strălucita sa redac-tare și administrare.

Numărul jubilar a apărut trunchiat din cauza vremurilor cumplite prin care trecem.

El cuprinde valoroase studii, ca întotdeauna, precum și întâia traducere românească după textul original grecesc a *Mărturisirii lui Dositei*, făcută de actualul Decan al Facultății de teologie, *prof. Dr. Vasile Loichișu*.

Dintre articole cităm: *Dr. V. Gheorghiu*, *La 60 de ani*; *Dr. S. Reli*, *Un mare educator social*, *Episcopul Melchisedec al Romanului*, *Dr. N. Gheorghiu*, *Marele teolog Dr. Iosif I. Otariu*; *Dr. V. Prelipcean*, *Vocațiunea la profesii Vechiului Testa-*

ment; Dr. M. Șesan, *Cinstirea sf. Icoane*; Dr. I. Zugrav, *Memoriale vitae sacerdotalis în traducere românească*; Id., *Literatura pioasă*; Dr. M. Șesan, *În amintirea soborului dela Iași [1642]*; E. Popovici, *Incer-care de a pătrunde cu cugetarea filosofică speculativă încâtva în misterul despre sf. Treime*; Dr. V. Loichița, *Mărturisirea lui Dositei*; Id., *Adnexă. Epistola P. S. Patriarhi ai Bisericii catolice orientale despre Biserica ortodoxă*.

Ca încheiere, nu ne putem opri năvala simțirilor, fără a-i ura ani mulți și fericiți, o viață cât mai lungă și mai rodnică, iar jubileele — de acum înainte — să și le sărbătorească pe toate acasă, în Bucovina.

Suferințe ardelenene

Ardealul e pământul suferințelor noastre milenare, e pământul păt-mirilor noastre crunte, pământul lacrimilor, pământul sângelui cald, curs pe roată, ori supt de țărâna însetată...

Ardealul nostru este răs-pântia atâtor imperialism, încât vatra lui a văzut până și steagurile cu semi-luna otomană, care și-au tălăzuit

oștile până aici, Ardealul nostru este atât de bogat, încât poate sătura lăcomia tuturor neamurilor, de aceea pofta tuturor e atât de mare!

Ardealul însă este numai al sufletului românesc, întreg, nu numai în parte, cu munți, cu câmpii și cu izvoare...

Astăzi plâng iarăși Ardelenii dela Sighet până la Oradea și dela Bistrița până la Satu-Mare...

Plâng de bucurie...

Bucata aceasta din trupul țării se va reîntoarce din nou la pieptul de mamă al României, care a plâns fără încetare după ea, în tot acest timp de restriște națională.

Mitropolia Ardealului își va întinde din nou brațele sale ocrotitoare asupra tuturor fiilor săi, rămași orfani de arhipăstorul lor dela Sibiu, cetatea ortodoxiei noastre.

Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Dr. Nicolae Bălan n'a încetat a protesta pentru răpirea Ardealului, nici a se ruga fierbinte pentru revenirea sa.

Se cuvine, la început și la sfârșit de luptă sfântă pentru viața neștirbită a neamului nostru, să ne rugăm lui Dumnezeu să ne mântuiască din toate primejdiile.

P. R.

CRONICĂ

ÎNTRU MULȚI ANI STĂPÂNE!

**Trei ani de arhipăstorire a P. S. Sale
Episcopului Veniamin al Caransebeșului**

La 24 August c. s'au împlinit trei ani dela instalarea P. Sfinției Sale Episcopului nostru Veniamin al Caransebeșului, trei ani de neconținută muncă, de neprecupețită jertfă și de duhovnicești înfăptuiri întru Domnul, pe ogoarele acestei de Dumnezeu păzite eparhii.

O activitate rodnică și binecuvântată a îmbrățișat, în toți acești ani, toate posibilitățile de lucru și de manifestare a eparhiei noastre în interiorul hotarelor sale, cât și'n exteriorul lor.

Administrația, cultura și economia eparhială au avut în Prea Sfinția Sa pe chiriarhul veșnic treaz și gata pentru noi realizări, pe părințele plin de dragoste și de blândețe, veșnic purtat de gândul și de dorul propășirii moșiei sale duhovnicești și pe apărătorul convins al tuturor drepturilor imprescriptibile ale Bisericii și neamului din acest colț de țară.

Trei ani scurți, dar plini de uriașe roade umplu vistieria istorică a eparhiei Caransebeșului și leagă numele și pomenirea Prea Sfinției Sale pentru totdeauna de destinele eparhiei pe care-o arhipăstorește.

În întreaga eparhie se muncește cu râvnă dela umila parohie din munții Banatului și până în catedrala episcopală dela centru, iar peste granițele eparhiei se aud glasuri tot mai autorizate de recunoaștere și de apreciere.

Fonduri de binefacere, orfeline, fonduri pentru palate culturale, pentru biserici și mănăstiri, propagandă religioasă și antisectară, dar mai ales propagandă culturală prin cărți de tot felul și reviste, iată numai câteva capitole bogate din activitatea Prea Sfinției Sale.

Să urăm, de aceea, cu toată căldura inimii noastre, mulți ani și multă sănătate arhipăstorului nostru, spre a-și putea îndeplini toate înaltele sale dorinți și planuri.

Intru mulți ani Stăpâne!

Armistițiul

M. S. Regele Mihai I a dat o proclamație către țară, prin care aduce la cunoștința tuturor cetățenilor români, că a format un nou guvern al uniunii naționale sub președinția Dlui general de corp de armată adj. C. Sănătescu, care a făcut un armistițiu cu puterile aliate și a rupt legăturile cu puterile pactului tripartit, prin urmare încetează ostilitățile noastre față de Ruși și bombardamentele anglo-americane.

Puterile aliate garantează independența și integritatea țării și anularea dictatului dela Viena, acel dictat nenorocit care ne-a răpit Ardealul.

În noul guvern au intrat și dl I. Maniu, C. Brătianu, C. Petrescu și L. Pătrășcanu.

Să avem încredere în viitorul neamului nostru românesc și'n înțelepciunea tânărului și viteazului nostru Rege!

Să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să înceteze suferințele țării și ale neamului românesc!

Cuvântul Bisericii în fața evenimentelor

Marele mitropolit al Ardealului I. P. S. Sa Dr. Nicolae Bălan a făcut să se audă și de astă dată cuvântul autorizat al Bisericii, în fața evenimentelor din ultima vreme.

Adâncă conștiință ortodoxă și națională a acestui mare ierarh român a făcut să vibreze iarăși coarde de cel mai autentic patetism.

„Eu, iubiții mei fii sufletești, cunoscând că inima voastră e totdeauna îndreptată spre Ardealul rupt de nedreptatea dela Viena, am tălmăcit în tot timpul celor patru ani din urmă această simțire a voastră, cu toate opreliștele pe care le puneau cei ce au hotărât-o. Încă dela Consiliul de Coroană din August 1940, când s'a hotărât să primim așa numitul arbitraj dela Viena, ca adică Nemții și cu Italienii să spună ce să se întâmple cu Ardealul nostru, eu m'am împotrivit cu toată hotărîrea, spunând că un neam, o nație ca a noastră, nu se poate târgui cu pământul țării sale. Iar după ce s'a cunoscut nedreptatea dela Viena, am declarat că împreună cu poporul ce-l păstoresc nu recunosc acea hotărîre și vom lupta cu orice mijloace ca ea să fie înlăturată. Acest lucru l-am și făcut, cu orice prilej, neîntrerupt.

Azi ținta luptei noastre este ajunsă. Ardealul va fi iarăși întreg al nostru. Nici o graniță nefirească nu va mai despărți frații întreolaltă“.

Dar pastorală continuă apoi: „Nu am trecut peste toate greutățile, ci ne așteaptă încă multe și mari. Dar să nu ne înspăimântăm, ci să prindem curaj și să fim gata la orice jertfe pentru Țară și Neam“.

Să ne ajute Dumnezeu, pe care întreg neamul nostru îl slujește și-l slăvește cu credință, să scăpăm la limanul izbăvirii.

Doamne, fii cu noi!

Clerul ortodox la datorie

Misiunea clerului ortodox, în vremurile actuale, a fost covârșitoare în alinarea suferințelor fizice și morale.

Pe front, ca ofițeri confesori, și acasă, prin biserici și prin spitale, patronând operele de asistență și înălțând rugăciuni calde la picioarele tronului ceresc, preoții români și-au făcut din plin datoria.

Faptele celor ce-au îndeplinit greaua misiune de confesori militari au fost cinstite după merit de forurile în drept.

Mari decorații și citări pe națiune împodobesc clerul nostru ortodox cu o serie de strălucite nume.

Se cuvine, deci, să ne bucurăm și să ne mândrim cu vrednicia fraților noștri întru apostolat!

Monte Cassino va fi refăcut

Cardinalul Spellman al New-Yorkului a luat contact cu papa Pius al XII, spre a discuta condițiunile de refacere a mănăstirii de pe Monte Cassino.

O nouă Ligă a Națiunilor

Se preconizează, în focul războiului, înființarea unei noi Ligi a Națiunilor.

Bazele ei de constituire și de organizare vor fi altele, spre a asigura o pace durabilă.

Vaticanul și viitorul micilor națiuni

Vaticanul se îngrijește din ce în ce mai mult de problemele ce se vor ridica la masa verde a viitoareii păci.

Micile națiuni se bucură de-o deosebită atenție, din partea acestui înalt for politic ecclesiastic,

Bombardarea Capitalei de aviația germană

Capitala a fost bombardată în modul cel mai sălbatec de către aliații noștri de mai ieri.

Palatul regal, Teatrul Național, Ateneul, Salvarea, Calea Victoriei și alte mii de locuințe și instituții au fost d'istruse cu o înverșunată ură. Aceasta a fost răsplata noastră după acești crunți ani de suferință!

Scoli teologice deschise la Moscova

La Moscova s'au deschis școlile teologice: Institutului de teologie și cursul de teologie și ecleziastică, care vor forma preoții pentru cultul bisericii ortodoxe.

Mitropolitul Alexis, locțiitorul patriarhului, a rostit la ședința solemnă de inaugurare un mare discurs, consacrand deschiderea institutului.

† Liviu Rebreanu

Marele romancier ardelean Liviu Rebreanu, creatorul eroului popular Ion, a murit.

Noua constituție democratică

Majestatea Sa Regele Mihai I a reintrodus, printr'un act regal, vechea constituție română democratică din anul 1923, în același timp toate decretele-legi de subit fostul regim de autoritate au fost abrogate.

Parlamentul român va funcționa în curând

Când timpurile vor îngădui, națiunea va fi chemată să-și trimită delegații în corpurile legiuitoare, care vor lua din nou ființă în România, întronând regimul de libertate.

Alte țări au cerut armistițiu

Urmând înțeleapta pildă a României, două țări prietene au cerut armistițiu dela marii aliați: Bulgaria și Finlanda.

Armistițiul a fost acordat.

Nicio țară nu mai poate suporta plaga acestui războiu apocaliptic!

Ardealul nostru sfânt

Lupta pentru eliberarea Ardealului nostru sfânt a început.
Cu Dumnezeu înainte!

P. R.

Bibliografie teologică

- Anghel, V.*, Creștinism și păgânism, București, R. Cioflec, 1944.
- Bănescu, M.*, *Prof. acad. Dr.*, Spre noua ordine socială, Caransebeș, 1943.
- Bodogae, T.*, *Prof. univ. Dr.*, Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu, Seria didactică, 1943.
- Branîște, E.*, *Diacon*, Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila, București, 1943.
- Butnariu, Gh.*, *Preot*, Coborîri în adânc... București, 1943.
- Călugăr, D.*, *Conf. univ.*, Preocupări catehetice, Seria didactică, Nr. 14, Sibiu 1944.
- Cotoșman, Gh.*, *Prof. acad. Dr.*, Din trecutul episcopiei Timișorului, Timișoara, 1943.
- Criveanu, Nifon*, *Mitr. Olteniei*, În grădina Ghetsimani, Craiova, 1944.
- Diamandi, Sterie*, Fiul lui Dumnezeu — Fiul Omului, vol. III, București, 1943.
- Iftimie, Gh.*, Lucian Blaga și Creștinismul românesc, Iași, 1944.
- Marcu, Gh. T.*, *Prof. univ. Dr.*, Un temei documentar al istoricității cărților Noului Testament: Fragmentul Muratori, Sibiu, 1944.
- Mateiu, I.*, *Prof. univ. Dr.*, Opera școlară a Mitropolitului Șaguna, Brașov, 1944.
- Netea, V.*, Dela Petru Maior la Octavian Goga, București, 1944.
- Nica, A.*, *Arhim. Dr.*, Viața religioasă în Transnistria, Chișinău, 1943.
- Rezuș, P.*, *Prof. acad. Dr.*, Știința mărturisitoare de Dumnezeu. O încercare de filosofie creștină a științei, Caransebeș, 1944.
- Sârbu, C.*, *Conf. univ. Dr.*, Natura și valoarea timpului, Sibiu, 1944.
- Savin, I. Gh.*, *Prof. univ. Dr.*, Apologetica. Vol. II, București, 1943.
- Șesan, N.*, *Prof. univ. Dr.*, Curs de drept bisericesc universal, Ed. IV, Cernăuți, 1943.
- Stan, L.*, *Prof. univ. Dr.*, Dreptul și gândirea românească, Brașov, 1943.
- Stăniloae, D.*, *Prof. univ. Dr.*, Iisus Hristos sau restaurarea omului, Sibiu, 1943.
- Vasilescu, E.*, *Prof. univ. Dr.*, Introducere în filosofie, București, 1943.
- Vintilescu, P.*, *Prof. univ. Dr.*, Liturghia în viața românească, București, 1943.
- Vizirescu, M. Pan*, Poesia noastră religioasă, Cluj, 1944.
- Vonica, Nicolae*, Viața și pilda sf. Ioan Botezătorul, Sibiu, 1944.

*Onor. Domni sunt rugați a ne trimite abonamentul, pe adresa
administrației revistei.*

Manuscrisele se vor trimite din vreme.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Ordinea articolelor e determinată de necesități tehnice, nu de alte considerațiuni

<i>Abonamentul anual</i>	<i>800 lei</i>
<i>Pentru instituții</i>	<i>1200 lei</i>
<i>Un număr</i>	<i>150 lei</i>

A APĂRUT :

Prot. Dr. Petru Rezuș :

**ȘTIINȚA, MĂRTURISITOARE
DE DUMNEZEU**

O ÎNCERCARE DE FILOSOFIE CREȘTINĂ A ȘTIINȚEI

Caransebeș, 1944

2
4
2m32W

